

DIAGNOZA
SYTUACJI SPOŁECZNEJ,
GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
GMINY MARKUSY

ZLECENIODAWCA:

GMINA MARKUSY
UL. MARKUSY 82
82-325 MARKUSY

WYKONAWCA:

EKOD URBANISTYKA ŁUKASZ KOWALSKI
E-MAIL: ekod.urbanistyka@gmail.com
www.dokumentyginne.pl

- SPIS TREŚCI -

WSTĘP.....	5
1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAŁOŻEŃ, POLITYK I DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH POSZCZEGÓLNYCH SZCZEBŁI TERYTORIALNYCH	6
1.1. POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ I JEJ ODZWIERCIEDLENIE NA POZIOMIE KRAJOWYM	6
1.2. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU KRAJU	10
1.3. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA	15
1.4. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU POWIATU LUB PONADLOKALNYCH OBSZARÓW FUNKcjONALNYCH	20
2 POŁOŻENIE, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ	23
2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE	23
2.2. POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE	24
2.3. WENĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA	25
2.3.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA	25
2.3.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA	28
2.3.3. INFRASTRUKTURA ROWEROWA	28
2.3.4. TRANSPORT ZBIOROWY	29
2.3.5. POŁOŻENIE WZGLĘDEM WIĘKSZYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH	29
2.3.6. DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA GMINY W UJĘCIU KRAJOWYM	30
2.3.7. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ	32
2.3.8. PLANY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ CENTRALNEGO PORTU KOMUNIKACYJNEGO	33
2.4. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET	34
2.5. WNIOŚKI	36
3 LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE	37
3.1. STAN LUDNOŚCI	37
3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	37
3.1.2. STRUKTURA PŁCI	38
3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI	39
3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE	39
3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI	39
3.2.2. MIGRACJE	40
3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI	41
3.3. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA	42
3.4. WNIOŚKI	44
4 ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY	45
4.1. ROLNICTWO	45
4.2. PODMIOTY GOSPODARCZE	46
4.2.1. LICZEBNOŚĆ	46
4.2.2. WIELKOŚĆ	49
4.2.3. RODZAJ	50
4.3. RYNEK PRACY	51
4.3.1. PRACUJĄCY	51
4.3.2. BEZROBOCIE	52
4.4. TERENY INWESTYCYJNE	53
4.5. WNIOŚKI	53
5 ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA	54
5.1. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE	54
5.1.1. UKSZTAŁTOWANIE TERENU	54
5.1.2. LITOSFERA I GLEBY	55
5.1.3. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE	55
5.1.4. UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN	57
5.1.5. ZASOBY LEŚNE	57
5.2. ZASKLEPIENIE GRUNTÓW	58
5.3. FORMY OCHRONY PRZYRODY	59
5.3.1. USTANOWIONE FORM OCHRONY PRZYRODY	59
5.3.2. PLANOWANE FORMY OCHRONY PRZYRODY	60
5.4. SYSTEM PRZYRODNICZY GMINY	60
5.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	61
5.5.1. INFRASTRUKTURA WODOCIAŁGOWA	61
5.5.2. INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA	62
5.5.3. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA	62
5.5.4. INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA	63
5.5.5. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	63

5.5.6.	INFRASTRUKTURA GAZOWA.....	63
5.5.7.	GOSPODARKA ODPADAMI.....	63
5.6.	WNIOSKI.....	65
6	KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE.....	66
6.1.	ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	66
6.1.1.	OBIEKTY WPISANE NA LISTĘ POMNIKÓW HISTORII.....	66
6.1.2.	OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW.....	67
6.1.3.	OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTEKÓW.....	68
6.1.4.	STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE.....	68
6.1.5.	ZAGROŻENIA DLA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	68
6.2.	INSTYTUCJE KULTURY.....	69
6.3.	LOKALNE DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE.....	70
6.4.	WNIOSKI.....	70
7	SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA.....	71
7.1.	INFRASTRUKTURA SPORTOWO-REKREACYJNA I JEJ WYKORZYSTANIE.....	71
7.2.	ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA.....	71
7.2.1.	WALORY PRZYRODNICZE.....	71
7.2.2.	WALORY ANTROPOGENICZNE.....	72
7.2.3.	BAZA MATERIALNA TURYSTYKI.....	72
7.3.	WNIOSKI.....	73
8	PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE.....	74
8.1.	PLANOWANIE PRZESTRZENNE W GMINIE.....	74
8.1.1.	STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	74
8.1.2.	MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	77
8.1.3.	DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO.....	78
8.2.	STRUKTURA OSADNICZA.....	78
8.3.	REWITALIZACJA.....	78
8.4.	OBSZARY ZINTEGROWANEGO INWESTOWANIA I WYKLUCZENIA Z INWESTOWANIA.....	79
8.5.	OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU PONADREGIONALNYM.....	82
8.6.	OBSZARY ROZMIESZCZENIA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM.....	83
8.7.	WNIOSKI.....	83
9	BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE.....	84
9.1.	PODMIOTY I INSTYTUCJE REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA.....	84
9.2.	PRZESTĘPCZOŚĆ.....	84
9.3.	ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO.....	85
9.3.1.	ZAGROŻENIE ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO.....	85
9.3.2.	ZAGROŻENIE ZMIANAMI KLIMATU.....	86
9.3.3.	ZAGROŻENIE ZALEWOWE.....	86
9.3.4.	ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI.....	88
9.3.5.	ZAGROŻENIA SUSZĄ I ZAGROŻENIE POŻAROWE.....	88
9.3.6.	ZAGROŻENIE POWAŻNĄ AWARIĄ.....	89
9.4.	WNIOSKI.....	90
10	POLITYKA SPOŁECZNA.....	91
10.1.	OCHRONA ZDROWIA.....	91
10.2.	POMOC SPOŁECZNA.....	92
10.3.	MIESZKALNICTWO.....	93
10.4.	WNIOSKI.....	96
11	EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY.....	97
11.1.	PLACÓWKI OŚWIATOWE.....	97
11.2.	LICZBA UCZNIÓW I WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI.....	97
11.3.	KAPITAŁ SPOŁECZNY.....	98
11.3.1.	ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA.....	98
11.3.2.	AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH.....	98
11.4.	WNIOSKI.....	99
12	FINANSE SAMORZĄDOWE.....	100
12.1.	DOCHODY GMINY.....	100
12.2.	WYDATKI GMINY.....	103
12.3.	ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA.....	105
12.4.	WNIOSKI.....	105
13	PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO.....	106
	MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE.....	112

WSTĘP

Niniejsza diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej stanowiła punkt wyjścia i bazę dla opracowania zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy. Zawarte opisy i analizy pozwoliły na sformułowanie wniosków i ocen oraz zidentyfikowanie najważniejszych trendów rozwojowych gminy Markusy oraz potencjalnych kierunków rozwoju w przyszłości.

Diagnozę sporządzono w II kwartale 2024 roku, w związku z czym większość analizowanych wskaźników dotyczy roku 2022 lub 2023 (najnowsze, możliwe na ten czas dane do pozyskania za pełny rok sprawozdawczy¹), który nierzadko przedstawiany jest w zestawieniu z latami poprzedzającymi.

Zakres diagnozy oparto o wytyczne Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej („Strategia Rozwoju Gminy. Poradnik praktyczny”, 2021) oraz wymagania ustawowe. Zidentyfikowano najważniejsze wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwojowe. Określono główne szanse i bariery oraz potencjał Gminy, nawiązujący do posiadanych zasobów i lokalnej specyfiki, w tym zróżnicowania terytorialnego. W diagnozie zawarto zarówno elementy retrospektywne, jak i opisujące przyszłość. Ponadto analizy dokonywane były z uwzględnieniem otoczenia o charakterze lokalnym i ponadlokalnym, w tym zastosowano metodę porównawczą charakteryzowanych zjawisk.

Poza diagnozą sytuacji w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, w tym środowiskowym, dokonano opisu uwarunkowań wynikających z założeń, polityk i dokumentów strategicznych poszczególnych szczebli terytorialnych. Szczegółowo omówiono także wyniki przeprowadzonego badania ankietowego.

Efektem końcowym diagnozy są wnioski, sformułowane w formie analizy SWOT, stanowiące jeden z początkowych rozdziałów zaktualizowanej Strategii Rozwoju Gminy.

¹ Dotyczyło to większości baz danych, w tym w szczególności danych GUS, dane pochodzących z Raportu o stanie Gminy itd.

1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAŁOŻEŃ, POLITYK I DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH POSZCZEGÓLNYCH SZCZEBLI TERYTORIALNYCH

Stosownie do Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Art. 10e, ust. 2): *Strategia rozwoju gminy jest spójna ze strategią rozwoju województwa oraz strategią rozwoju ponadlokalnego, obejmującą tę gminę.*

Ponadto, cele i działania określone w strategiach rozwoju gmin powinny być skoordynowane z założeniami dokumentów programowo-strategicznych i planistycznych szczebla unijnego, krajowego, regionalnego, ponadlokalnego oraz lokalnego.

W niniejszym rozdziale dokonano syntezy założeń najważniejszych polityk i dokumentów strategicznych opracowanych na poszczególnych szczeblach terytorialnych.

1.1. POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ I JEJ ODZWIERCIEDLENIE NA POZIOMIE KRAJOWYM

Kontekst aktualnej polityki Unii Europejskiej

Unia Europejska liczy obecnie 27 państw² i stanowi jednolity rynek, o ogromnym potencjale. Unia, która na początku była wyłącznie wspólnotą gospodarczą, stopniowo zaczęła obejmować różne obszary polityki: od klimatu, ochrony środowiska i zdrowia, po stosunki zewnętrzne i bezpieczeństwo oraz sprawiedliwość i kwestie migracyjne. Obecnie Unia stanowi unię gospodarczą i polityczną, której Polska jest jej członkiem od 1 maja 2004 r.

Założenia rozwojowe Unii Europejskiej na przestrzeni lat stale ewoluują. Wpływ na politykę UE wywierają nie tylko zmieniające się warunki społeczno-gospodarcze poszczególnych krajów Wspólnoty, ale także dynamiczna sytuacja geopolityczna świata i związane z nią liczne wyzwania, przed jakim staje „stary kontynent”.

Po wyborach do Parlamentu Europejskiego w maju 2019 roku, Rada Europejska określiła **program strategiczny dla UE na lata 2019-2024**, obejmujący cztery obszary priorytetowe³:

- **Ochrona obywateli i swobód** – zapewnienie skutecznej kontroli granic zewnętrznych Unii oraz dalszy rozwój kompleksowej polityki migracyjnej. Zwalczanie terroryzmu i przestępczości transgranicznej i internetowej, zwiększenie odporności UE na klęski żywiołowe i katastrofy spowodowane przez działalność człowieka.
- **Rozwijanie silnej i prężnej bazy gospodarczej** – budowanie odpornej gospodarki poprzez pogłębienie unii gospodarczej i walutowej, utworzenie unijnych rynków bankowych i kapitałowych, wzmocnienie międzynarodowej roli wspólnej waluty, inwestowanie w umiejętności i edukację, wspieranie europejskich przedsiębiorstw, uwzględnienie transformacji cyfrowej oraz opracowanie solidnej polityki przemysłowej.
- **Budowanie neutralnej klimatycznie, ekologicznej, sprawiedliwej i socjalnej Europy** – inwestowanie w ekologiczne inicjatywy, które poprawiają jakość powietrza i wody, promują zrównoważone rolnictwo oraz chronią systemy środowiskowe i różnorodność biologiczną. Stworzenie wydajnej gospodarki o obiegu zamkniętym (trwałość produktów, energooszczędność wielokrotność użytku, recykling) oraz dobrze funkcjonującego unijnego rynku energii,

² Po opuszczeniu przez Wielką Brytanię struktur unijnych.

³ Materiał źródłowy: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities_pl.

zapewniającego zrównoważoną, bezpieczną i przystępną cenowo energię. Szybsze przejście na odnawialne źródła energii i efektywność energetyczną, przy jednoczesnym ograniczeniu zależności UE od zewnętrznych źródeł energii. Wdrażanie Europejskiego filaru praw socjalnych.

- **Promowanie europejskich interesów i wartości na scenie światowej** – budowa solidnej polityki zagranicznej w ramach ambitnej polityki sąsiedztwa z 16 najbliższymi sąsiadami na wschodzie i południu, a także kompleksowego partnerstwa z Afryką. Propagowanie pokoju, stabilności, demokracji i praw człowieka na świecie. Zapewnienie solidnej polityki handlowej zgodnie z multilateralizmem i światowym międzynarodowym porządkiem opartym na zasadach. Większa odpowiedzialność za bezpieczeństwo i obronę, przy ścisłej współpracy z NATO.

Konsekwentnie, opierając się na strategicznym programie Rady Europejskiej i wynikach dyskusji z grupami politycznymi Parlamentu Europejskiego, w 2019 roku przewodnicząca Komisji Europejskiej (KE) określiła **sześć priorytetów politycznych KE**, do których zaliczono⁴:

- **Europejski Zielony Ład** – przekształcenie UE w nowoczesną, zasobooszczędną i konkurencyjną gospodarkę, przy jednoczesnej ochronie środowiska, przeciwdziałaniu zmianie klimatu oraz zwiększaniu neutralności względem emisji dwutlenku węgla i zasobooszczędności do roku 2050.
- **Europa na miarę ery cyfrowej** – wspieranie transformacji cyfrowej poprzez inwestowanie w przedsiębiorstwa, badania naukowe i innowacje, reformę ochrony danych, wyposażenie obywateli w umiejętności niezbędne do obsługi technologii nowej generacji i opracowanie odpowiednich przepisów.
- **Gospodarka służąca ludziom** – wzmocnienie unijnej gospodarki, a jednocześnie zapewnienie miejsc pracy i zmniejszenie nierówności, wspieranie przedsiębiorstw, pogłębienie unii gospodarczej i walutowej oraz dokończenie budowy unii bankowej i unii rynków kapitałowych.
- **Silniejsza pozycja Europy na świecie** – wzmocnienie UE na arenie międzynarodowej poprzez poprawę jej pozycji jako lidera silnego, otwartego i sprawiedliwego handlu, multilateralizmu i ładu światowego opartego na zasadach. Zacieśnienie stosunków z krajami sąsiadującymi i partnerami, a także zwiększenie zdolności UE do zarządzania kryzysami w oparciu o jej zdolności cywilne i wojskowe.
- **Promowanie naszego europejskiego stylu życia** – poszanowanie praw podstawowych i praworządności jako ości równości, tolerancji i sprawiedliwości społecznej. Uwzględnienie zagrożeń dla bezpieczeństwa, ochrona konsumentów i wzmocnienie ich pozycji, a także opracowanie systemu legalnych i bezpiecznych kanałów migracji przy jednoczesnym skutecznym zarządzaniu zewnętrznymi granicami UE, modernizacji unijnego systemu azylowego oraz ścisłej współpracy z krajami partnerskimi.
- **Nowy impuls dla demokracji europejskiej** – wzmocnienie procesów demokratycznych w Europie poprzez zacieśnienie stosunków z Parlamentem Europejskim i parlamentami krajowymi, ochrona demokracji w UE przed ingerencją z zewnątrz, zapewnienie przejrzystości i integralności całego procesu legislacyjnego, a także szersze zaangażowanie Europejczyków w kształtowanie przyszłości UE.

Zaistniała w 2020 roku pandemia COVID-19 i związane z nią nowe zagrożenia i wyzwania spowodowały konieczność weryfikacji polityki wspólnotowej, w tym fiskalnej. Odpowiedzią Unii Europejskiej na pandemię stał się **Plan odbudowy dla Europy**. Został on oparty na największym długoterminowym budżecie w historii UE oraz na tzw. **Funduszu Odbudowy** (ang.: *Next Generation EU*) o wartości ponad 700 mld euro⁵. Ma na celu on złagodzenie gospodarczych i społecznych skutków pandemii koronawirusa oraz zapewnienie zrównoważonej gospodarki przygotowanej na wyzwania i możliwości związane z transformacją ekologiczną i cyfrową.

⁴ Materiał źródłowy: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities_pl

⁵ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_pl

Najważniejsze elementy porozumienia w ramach Funduszu Odbudowy⁶:

- badania naukowe i innowacje z wykorzystaniem programu „Horyzont Europa”,
- sprawiedliwa transformacja klimatyczna i cyfrowa z wykorzystaniem Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i programu „Cyfrowa Europa”,
- gotowość, odbudowa i odporność na kryzysy, finansowane za pomocą Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, *rescEU* i nowego programu działań w dziedzinie zdrowia – UE dla zdrowia,
- modernizację realizowanych od dawna polityk, takich jak polityka spójności i wspólna polityka rolna, aby zmaksymalizować ich wkład w realizację priorytetów Unii,
- walkę ze zmianą klimatu – 30 proc. środków unijnych, czyli dotychczas największy odsetek na ten cel w europejskim budżecie,
- ochronę różnorodności biologicznej i równouprawnienie płci.

W konsekwencji przyjętego projektu budżetu UE na lata 2021-2027 i Funduszu Odbudowy (*Next Generation EU*), stanowiący Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*), dla Polski przypaść ma ok. 23,9 mld euro dotacji i ok. 11,5 mld euro pożyczek (w cenach bieżących)⁷. Korzystanie z w/w funduszy poszczególnych krajów członkowskich opiera się na tzw. Krajowych Planach Odbudowy, które są przełożeniem wsparcia finansowego na konkretne reformy, programy i inwestycje.

Wydarzenia zapoczątkowane w lutym 2022 r. (pełnoskalowa agresja militarna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę), z pewnością doprowadzą do kolejnej rewizji unijnej polityki fiskalnej. W wielu aspektach zmiany mogą być fundamentalne. Prawdopodobnie nowego wymiaru nabierze polityka energetyczna, polityka spójności i współpraca międzynarodowa.

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności⁸

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) został zaakceptowany w czerwcu 2022 roku przez Komisję Europejską i Radę UE, a następnie zmieniony pod koniec 2023 r. (rewizja). W okresie marzec – kwiecień 2024 przeprowadzone zostały konsultacje społeczne rewizji KPO, a następnie została ona przyjęta przez Radę Ministrów. Na początku lipca 2024 r. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej poinformowało, że Komisja Europejska zatwierdziła wniosek Polski w sprawie rewizji KPO.

KPO jest dokumentem programowym określającym cele związane z odbudową i tworzeniem odporności społeczno-gospodarczej Polski po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19 oraz służące ich realizacji reformy strukturalne i inwestycje, w horyzoncie czasowym do 2026 r. Dokument stanowi podstawę ubiegania się o wsparcie z europejskiego Funduszu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*).

(KPO) koncentruje się na interwencjach, które przyczyniać się będą do pobudzenia gospodarki, inwestycji, wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia. Zaplanowano realizację reform i inwestycji w tych obszarach, które są najbardziej istotne z punktu widzenia konieczności odbudowy gospodarki, ale także w tych, które tworzą trwałe podwaliny pod budowę gospodarki odpornej na kolejne wstrząsy.

W ujęciu generalnym KPO skupia się na wsparciu pięciu komponentach:

- 1) **Odporność i konkurencyjność gospodarki;**
- 2) **Zielona energia i zmniejszenie energochłonności.**
- 3) **Transformacja cyfrowa.**
- 4) **Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia.**

⁶ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_pl#najwikszy-w-historii-pakiet-rodkw-na-rzecz-oywienia-gospodarki.

⁷ Materiał źródłowy: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility/recovery-and-resilience-plan-poland_pl.

⁸ Materiał źródłowy: <https://www.gov.pl/web/planodbudowy/o-kpo>.

- 5) **Zielona, inteligentna mobilność.**
- 6) **Poprawa jakości instytucji i warunków realizacji Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności.**

Wokół w/w komponentów koncentruje się wsparcie na rzecz przedsiębiorców, instytucji publicznych oraz innych podmiotów społeczno-gospodarczych. W każdym komponencie ujęto także działania na rzecz spójności terytorialnej – w zależności od zidentyfikowanych problemów – adresowane do obszarów wiejskich, miast, czy też obszarów szczególnie poszkodowanych w wyniku pandemii, gdzie występuje kumulacja problemów społeczno-gospodarczych.

Adresatami proponowanych działań w ramach KPO są: obywatele, przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa, samorządy terytorialne, instytucje publiczne oraz podmioty spoza systemu administracji publicznej (np. podmioty społeczne, stowarzyszenia, organizacje pozarządowe).

Krajowy Plan Odbudowy objęty jest **zasadą do no significant harm (DNSH) – niewyrządzania znaczącej szkody środowisku.**

Zgodnie z rozporządzeniem dotyczącym Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności (*Recovery and Resilience Facility – RRF*) większość środków należy przeznaczyć na działania w obszarze związanym z realizacją **celów klimatycznych** oraz na **transformację cyfrową**. Do KPO mogą być włączone reformy i inwestycje, które rozpoczęły się 1 lutego 2020 r., jednak ich realizacja musi się zakończyć w sierpniu 2026 r. (płatności mogą być dokonywane do końca 2026 r.).

Polityka spójności⁹

Polityka spójności w latach 2021-2027 ma zadanie wdrażanie dwóch celów traktatowych UE: **inwestycje na rzecz zatrudnienia i wzrostu** oraz **Europejską Współpracę Terytorialną** (Interreg). Wyodrębniono także pięć dodatkowych celów polityki spójności:

- 1) **Bardziej konkurencyjna i inteligentna Europa,**
- 2) **Zielona, nisko-emisyjna, zmierzająca w kierunku zero-emisyjności Europa,**
- 3) **Bardziej skomunikowana Europa,**
- 4) **Europa społeczna i włączająca społecznie,**
- 5) **Europa bliska obywatelom.**

Podstawowym dokumentem określającym współpracę UE z Polską, jest Umowa Partnerstwa (UP) – uzgodniona z Komisją Europejską strategia wykorzystania funduszy unijnych.

Polityka spójności na lata 2021-27 obejmuje następujące fundusze:

- **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego** – służy wzmocnieniu spójności gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej. Ma on łagodzić dysproporcje w rozwoju europejskich regionów i zmniejszać braki w zakresie rozwoju regionów znajdujących się w najmniej korzystnej sytuacji.
- **Fundusz Spójności** – służy redukowaniu dysproporcji gospodarczych i społecznych oraz promowaniu zrównoważonego rozwoju. W jego ramach realizowane są strategiczne projekty w obszarach ochrony środowiska i transportu, w tym transeuropejskich sieci transportowych (TEN-T).
- **Europejski Fundusz Społeczny+** – służy zwiększaniu spójności społecznej i gospodarczej, odpowiadaniu na wyzwania rynku pracy i wyzwania społeczne oraz stymulowaniu zrównoważonego rozwoju gospodarczego poprzez inwestowanie w kapitał ludzki. EFS+ będzie obejmować obecnie rozproszone instrumenty: EFS, Inicjatywę na rzecz osób młodych (YEI), Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD) oraz Europejski Program na rzecz Zatrudnienia i Innowacji Społecznych (EaSI).

⁹ Materiał źródłowy: <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/dowiedz-sie-wiecej-o-funduszach-europejskich-na-lata-2021-2027/>

- **Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji** – jest częścią Europejskiego Zielonego Ładu i elementem (I filarem) Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Celem FST jest łagodzenie skutków społecznych i ekonomicznych transformacji energetycznej.
- **Europejski Fundusz Morski, Rybacki i Akwakultury** - służy unijnej polityce morskiej i rybołówstwa. Celem funduszu jest szeroko rozumiane wsparcie społeczności nadmorskich, w tym m.in. wspieranie rybaków w przechodzeniu na zrównoważone rybołówstwo czy finansowanie projektów przyczyniających się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz podnoszenia jakości życia społeczności nadmorskich w Europie.

Do realizacji założeń Umowy Partnerstwa służą **programy krajowe i regionalne**, określające obszary wsparcia i wyznaczają konkretne działania. Podobnie, jak w poprzednich latach (perspektywach: 2007-2013, 2014-2020), tak również w perspektywie 2021-2027 około 60% funduszy z polityki spójności trafi do programów realizowanych na poziomie krajowym. Pozostałe 40% otrzymają programy regionalne.

1.2. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU KRAJU

Podstawowe (nadrzędne) uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju Polski w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym, w horyzoncie czasu dziesięcio-piętnastoletnim oraz podstawowe działania na okres czterech lat, określa średniookresowa strategia rozwoju kraju. Obecnie jest nią, uchwalona przez Radę Ministrów w 2017 roku, Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020, z perspektywą do 2030 r.

Dokument powyższy realizowany jest przez inne strategie odnoszące się do sektorów, dziedzin, regionów lub rozwoju przestrzennego (opisane w tabeli poniżej) oraz przez strategię rozwoju województwa (opisaną w rozdz. 1.3.).

Tab. 1 Główne założenia najważniejszych dokumentów strategicznych szczebla krajowego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020, z perspektywą do 2030 r. (SOR)	SOR jest obowiązującym, kluczowym dokumentem kraju w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym w perspektywie roku 2020 i 2030. Przedstawia model rozwoju kraju, jako rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Jest on oparty o indywidualny potencjał terytorialny, inwestycje, innowacje, rozwój, eksport oraz wysoko przetworzone produkty. Przyjęty model rozwoju zakłada odchodzenie od dotychczasowego wspierania wszystkich sektorów/branż na rzecz wspierania sektorów strategicznych, mogących stać się motorami polskiej gospodarki. Celem głównym SOR jest: Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności, w wymiarze społecznym, ekonomicznym środowiskowym i terytorialnym. Wyszczególniono także cele szczegółowe: - Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną (obszary: Reindustrializacja, Rozwój innowacyjnych firm, Małe i średnie przedsiębiorstwa, Kapitał dla rozwoju, Ekspansja zagraniczna); - Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony (obszary: Spójność społeczna, Rozwój zrównoważony terytorialnie); - Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu (obszary: Prawo w służbie obywatelom i gospodarce, Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem, E-państwo, Finanse publiczne, Efektywność wykorzystania środków UE); oraz obszary wpływające na osiągnięcie celów Strategii: Kapitał ludzki i społeczny, Cyfryzacja, Transport, Energia, Środowisko, Bezpieczeństwo Narodowe.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)	KSRR 2030 określa systemowe ramy prowadzenia polityki regionalnej zarówno przez rząd wobec regionów, jak i wewnątrzregionalnej. Odegra on w nadchodzących latach ważną rolę w procesie programowania środków publicznych, w tym funduszy UE. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030. KSSR 2030 r. kładzie nacisk na zrównoważony rozwój całego kraju, czyli zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych obszarów, głównie miejskich i wiejskich. W strategii przewidziano skuteczniejszą identyfikację potrzeb rozwojowych wszystkich obszarów kraju, a także efektywniejsze rozpoznanie zasobów, jakimi dysponują, wskazanie wyzwań i barier rozwojowych. Takie podejście przełoży się na lepsze dopasowanie narzędzi interwencji (np. programów) do możliwości i potencjałów rozwojowych poszczególnych obszarów kraju. Jednym z celów KSRR jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. Dlatego w dokumencie wskazano obszary strategicznej interwencji (OSI), które otrzymają szczególne wsparcie (będą to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej). Strategia wspiera konkurencyjność regionów i zakłada kontynuację działań zmierzających do podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności. W związku z tym wspierane będą lokalne przedsiębiorstwa. W strategii istotny nacisk położono na rozwijanie kompetencji administracji publicznej. Chodzi o umiejętności niezbędne do prowadzenia skutecznej polityki rozwoju, w szczególności na terenach o niskim potencjale rozwojowym, a zwłaszcza wspieranie powiązań między lokalnym i regionalnym sektorem publicznym a światem biznesu i nauki. W dokumencie przewidziano zwiększenie roli i odpowiedzialności samorządów lokalnych, jako podmiotów decydujących o polityce rozwoju w skali lokalnej. Strategia tworzy warunki do większego angażowania się samorządów gminnych i powiatowych w realizację wspólnych projektów i we współpracę ponad granicami administracyjnym.
Polityka energetyczna Polski do 2040 r. (PEP 2040)	PEP 2040 wskazuje ramy transformacji energetycznej w Polsce. Zawiera strategiczne przesądzenia w zakresie doboru technologii służących budowie niskoemisyjnego systemu energetycznego. Stanowi wkład w realizację Porozumienia Paryskiego z uwzględnieniem konieczności przeprowadzenia transformacji w sposób sprawiedliwy i solidarny. PEP2040 stanowi krajową kontrybucję w realizację polityki klimatyczno-energetycznej UE. Polityka uwzględnia skalę wyzwań związanych z dostosowaniem krajowej gospodarki do uwarunkowań regulacyjnych UE związanych z celami klimatyczno-energetycznymi na 2030 r., Europejskim Zielonym Ładem, planem odbudowy gospodarczej po pandemii COVID i dążeniem do osiągnięcia neutralności klimatycznej zgodnie z krajowymi możliwościami, jako wkładu w realizację Porozumienia Paryskiego. Niskoemisyjna transformacja energetyczna przewidziana w PEP2040 inicjować będzie szersze zmiany modernizacyjne całej gospodarki, gwarantując bezpieczeństwo energetyczne, dbając o sprawiedliwy podział kosztów i ochronę najbardziej wrażliwych grup społecznych. Zgodnie z PEP 2040 celem polityki energetycznej państwa jest: bezpieczeństwo energetyczne, przy zapewnieniu konkurencyjności gospodarki, efektywności energetycznej i zmniejszenia oddziaływania sektora energii na środowisko, przy optymalnym wykorzystaniu własnych zasobów energetycznych. Cele szczegółowe PEP 2040 to: 1) Optymalne wykorzystanie własnych surowców energetycznych. 2) Rozbudowa infrastruktury wytwórczej i sieciowej energii elektrycznej. 3) Dywersyfikacja dostaw i rozbudowa infrastruktury sieciowej gazu ziemnego, ropy naftowej oraz paliw ciekłych. 4) Rozwój rynków energii. 5) Wdrożenie energetyki jądrowej. 6) Rozwój odnawialnych źródeł energii. 7) Rozwój ciepłownictwa i kogeneracji. 8) Poprawa efektywności energetycznej gospodarki.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Polityka ekologiczna Państwa 2030 (PEP 2030)	Rolą PEP 2030 jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego Polski oraz wysokiej jakości życia dla wszystkich mieszkańców. PEP2030 ma stanowić podstawę do inwestowania środków europejskich z perspektywy finansowej na lata 2021–2027. Strategia wspiera także realizację celów i zobowiązań Polski na szczeblu międzynarodowym, w tym na poziomie unijnym oraz ONZ, szczególnie w kontekście celów polityki klimatyczno-energetycznej UE do 2030 oraz celów zrównoważonego rozwoju ujętych w Agendzie 2030. Celem głównym PEP 2030 jest: Rozwój potencjału środowiska na rzecz obywateli i przedsiębiorców, który został przeniesiony wprost z obszaru „Środowisko” w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR). PEP 2030 doprecyzowuje zapisy SOR i przedstawia praktyczne rozwiązania dla poszczególnych kierunków interwencji. PEP 2030 wyznacza następujące cele środowiskowe, które są wspierane przez cele horyzontalne: – Cel szczegółowy I: Środowisko i zdrowie. Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego; – Cel szczegółowy II: Środowisko i gospodarka. Zrównoważone gospodarowanie zasobami środowiska; – Cel szczegółowy III: Środowisko i klimat. Łagodzenie zmian klimatu i adaptacja do nich oraz zarządzanie ryzykiem klęsk żywiołowych; – Cel horyzontalny 1: Środowisko i edukacja. Rozwijanie kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw) ekologicznych społeczeństwa; – Cel horyzontalny 2: Środowisko i administracja. Poprawa efektywności funkcjonowania instrumentów ochrony środowiska.
Strategia Produktywności 2030 (SP 2030)	Głównym celem SP 2030 jest: wzrost produktywności w warunkach gospodarki niskoemisyjnej, o obiegu zamkniętym i opartej na danych. Strategia przewiduje działania w ramach siedmiu obszarów interwencji, wraz z przypisanymi do nich celami szczegółowymi: – Obszar I. Zasoby naturalne (ziemia i surowce): (a) Wzrost wydajności surowcowej gospodarki, (b) Wzrost wykorzystania surowców odnawialnych i biomasy w gospodarce; – Obszar II. Praca i kapitał ludzki: (a) Szybki rozwój praktycznego kształcenia przez całe życie, (b) Przygotowanie kompetentnych kadr na potrzeby scyfryzowanej gospodarki; – Obszar III. Inwestycje (kapitał trwały i finansowy): (a) Trwałe zwiększenie stopy inwestycji prywatnych, (b) Automatyzacja, robotyzacja i cyfryzacja przedsiębiorstw; – Obszar IV. Organizacja i instytucje: (a) Podniesienie jakości zarządzania w przedsiębiorstwach i instytucjach publicznych, (b) Stymulowanie mechanizmów współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi; – Obszar V. Wiedza: Wzrost intensywności wykorzystania wiedzy i nowych technologii w gospodarce; – Obszar VI. Dane: Szybki rozwój algorytmicznej gospodarki opartej na danych; – Obszar VII. Umiędzynarodowienie: (a) Zwiększenie liczby eksporterów, w szczególności na rynki pozaeuropejskie, (b) Zwiększenie eksportu towarów w obszarze wysokich technologii i kanałami e-commerce.
Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 (SRKL 2030)	Celem głównym SRKL 2030 jest wzrost kapitału ludzkiego i spójności społecznej w Polsce. Strategia wyznacza ponadto cztery cele szczegółowe: – Cel szczegółowy 1: Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli, w tym cyfrowych; – Cel szczegółowy 2: Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej; – Cel szczegółowy 3: Wzrost i poprawa wykorzystania potencjału kapitału ludzkiego na rynku pracy; – Cel szczegółowy 4: Redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz poprawa dostępu do usług świadczonych w odpowiedzi na wyzwania demograficzne.
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKS 2030)	Głównym celem SRKS 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja niniejszego celu jest oparta na trzech celach szczegółowych: – Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne; – Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich; – Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia Sprawne i Nowoczesne Państwo 2030 (SSiNP 2030)	Celem głównym SSiNP 2030 jest sprawne i nowoczesne państwo służące obywatelom, środowisku oraz gospodarce. Do jego osiągnięcia w perspektywie do 2030 r. przyczyniać się będzie 5 celów szczegółowych – Cel szczegółowy I: Lepsze prawo. – Cel szczegółowy II: Sprawne instytucje państwa. – Cel szczegółowy III: Podniesienie sprawności realizacji zadań państwa poprzez wykorzystanie technologii cyfrowych i zmianę sposobu działania stosownie do możliwości, jakie stwarza technologia. – Cel szczegółowy IV: Efektywne planowanie i wykorzystanie środków finansowych. – Cel szczegółowy V: Zapewnienie obywatelom bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030 (SZRWIR 2030)	Głównym celem niniejszej Strategii jest rozwój gospodarczy wsi umożliwiający trwały wzrost dochodów jej mieszkańców przy minimalizacji rozwarstwienia ekonomicznego, społecznego i terytorialnego oraz poprawie stanu środowiska naturalnego. W kontekście realizacji celu głównego określone zostały następujące cele szczegółowe: – Cel szczegółowy I: Zwiększenie opłacalności produkcji rolnej i rybackiej; – Cel szczegółowy II: Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska; – Cel szczegółowy III: Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa. Obszarami wpływającymi na realizację celów strategii to: sprawne zarządzanie rozwojem, stabilne finansowanie rozwoju, trwała zdolność kreacji i uczenia się.
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku (SRT2030)	Głównym celem Strategii jest zwiększenie dostępności transportowej kraju oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego oraz utworzenie spójnego, zrównoważonego, innowacyjnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego na poziomie krajowym, europejskim i globalnym. Realizacja wyżej opisanego celu jest związana z wdrażaniem 6 kierunków interwencji dla każdej z gałęzi transportu tj.: – Kierunek interwencji 1: budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce. – Kierunek interwencji 2: poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym. – Kierunek interwencji 3: zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności. – Kierunek interwencji 4: poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów. – Kierunek interwencji 5: ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko. – Kierunek interwencji 6: poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe.
Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły	Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły stanowi wypełnienie zobowiązań wynikających z ustaleń Ramowej Dyrektywy Wodnej w zakresie cyklicznej aktualizacji planów gospodarowania wodami, a także umożliwia dopełnienie zobowiązań raportowych do Komisji Europejskiej. Priorytetem Planu gospodarowania wodami jest stworzenie w ekosystemach wodnych i od wód zależnych warunków, określonych w Ramowej Dyrektywie Wodnej, sprzyjających osiągnięciu celów środowiskowych wyznaczonych dla poszczególnych jednolitych części wód oraz dla obszarów chronionych. W dokumencie tym zawarto również wykaz inwestycji koniecznych do osiągnięcia założonych celów środowiskowych (dla wód powierzchniowych, podziemnych i obszarów chronionych). W kontekście opracowania strategii rozwoju gminy Markusy istotne są następujące działania: – aktualizacja programu ochrony środowiska pod kątem poprawy efektywności dotyczącej ograniczania dopływu zanieczyszczeń do JCWP, – kontrola gospodarowania wodami oraz przeglądy pozwoleń wodnoprawnych, – kontrola przestrzegania warunków stosowania środków ochrony roślin; – kontrole dotyczące stosowania programu działań mających na celu zmniejszenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu przez podmioty prowadzące produkcję rolną i działalność; – ograniczenie zanieczyszczenia wód związkami biogennymi pochodzącymi z rolnictwa oraz ograniczenie zanieczyszczenia pestycydami; – realizacja działań wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych;

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
	– ocena wpływu budowli poprzecznych na ciągłość biologiczną i cele środowiskowe jcwp; – analizy techniczno-ekonomiczne gospodarowania ściekami w obszarze gminy poza aglomeracjami, – rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie utrzymania naturalnego charakteru koryta; – rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych w zakresie dopływu zanieczyszczeń, – rozpoznanie zasadności realizacji działań naprawczych dla obszarów chronionych zależnych od hydromorfologii; – uporządkowanie i poprawa infrastruktury związanej z gospodarką ściekową na obszarze gminy poza aglomeracjami.
Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły	Aktualny Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (2022), stanowi aktualizację PZRP dla OD Wisły przyjętego do realizacji w 2016 r. Dokument ten, zgodnie z ustaleniami art. 173 ust. 21 Ustawy Prawo Wodne zawiera: – wszelkie zmiany lub uaktualnienia dotyczące tych planów, wraz z podsumowaniem przeglądów wstępnej oceny ryzyka powodziowego, map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego; – ocenę postępów w realizacji celów zarządzania ryzykiem powodziowym; – opis i wyjaśnienie przyczyn niezrealizowania zaplanowanych działań zmierzających do osiągnięcia celów zarządzania ryzykiem powodziowym; – opis działań podjętych, a niezaplanowanych w tych planach; – możliwy wpływ zmian klimatu na występowanie powodzi. Nadrzędnym i podstawowym celem zarządzania ryzykiem powodziowym jest ograniczenie potencjalnych skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego a także działalności gospodarczej. W ramach wdrażania założeń Planu wskazano następujące cele główne, którym przyporządkowano cele szczegółowe: – Zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego; - Zapewnienie warunków ograniczających możliwość występowania powodzi, - Zapewnienie racjonalnego gospodarowania OZP; – Obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego; - Zapewnienie warunków redukujących możliwość występowania powodzi, - Redukcja obszaru zagrożonego powodzią oraz zapewnienie racjonalnego gospodarowania OZP, - Redukcja wrażliwości społeczności i obiektów na OZP; – Poprawa systemu zarządzania ryzykiem powodziowym; - Zwiększenie skuteczności prognozowania i ostrzegania o zagrożeniach meteorologicznych i hydrologicznych, - Zwiększenie skuteczności reagowania ludzi, firm i instytucji publicznych, - Zwiększenie skuteczności odbudowy i powrotu do stanu sprzed powodzi, - Wdrożenie systemu analiz popowodziowych i zwiększanie jego skuteczności, - Wdrożenie instrumentów prawnych i finansowych zwiększających bezpieczeństwo powodziowe, - Zwiększenie świadomości i wiedzy na temat źródeł zagrożenia powodziowego i ryzyka powodziowego.
Plan przeciwdziałania skutkom suszy	Dokument ten sporządzony został na okres sześcioletni (2021-2027). Jego opracowanie wynikało z postanowień dyrektyw i wytycznych unijnych oraz przepisów prawa krajowego (art. 183-185 ustawy Prawo wodne). Plan przeciwdziałania skutkom suszy posiada rangę rozporządzenia Ministra właściwego do spraw gospodarki wodnej. Zgodnie z art. 184 ustawy Prawo Wodne, Plan przeciwdziałania skutkom suszy obejmuje: – analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych; – propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych; – propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji; – działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy. Zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy stwierdza się, że gmina Markusy: – w stopniu „ekstremalnym” i „silnym” narażona jest na ryzyko wystąpienia suszy atmosferycznej;

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
	– na terenach rolniczych w stopniu „ekstremalnym” narażona jest na ryzyko wystąpienia suszy rolniczej; niższe ryzyko zagrożenia może mieć miejsce na terenach leśnych oraz w pobliżu jez. Drużno. – w stopniu „umiarkowanym” narażona jest na wystąpienie suszy hydrologicznej; – w stopniu „słabym” narażona na ryzyko wystąpienia suszy hydrogeologicznej; – w stopniu „silnym” oraz „umiarkowanym” narażona jest na syntetyczne ryzyko wystąpienia suszy. Różnicowanie to wynika przede wszystkim z aktualnej struktury użytkowania terenu. W zakresie przeciwdziałania skutkom suszy wskazano następujący katalog działań do realizacji na poziomie lokalnym (w tym gminnym): – Zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach rolnych; – Zwiększenie retencji naturalnej i sztucznej na gruntach leśnych; – Retencja i zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych na terenach zurbanizowanych; – Realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji; – Podpiętrzenie wód jezior dla przeciwdziałania skutkom suszy; – Realizacja działań inwestycyjnych w zakresie kształtowania zasobów wodnych poprzez zwiększanie sztucznej retencji; – Budowa oraz przebudowa urządzeń melioracji wodnych dla zwiększania retencji glebowej; – Wykorzystanie wód z systemów drenarskich do nawożenia i nawadniania upraw polowych; – Budowa lub przebudowa ujęć wód podziemnych do poboru na cele nawodnień rolniczych oraz budowa lub przebudowa wodooszczędnych systemów nawadniania wykorzystujących zasoby wód podziemnych; – Uwzględnienie tematyki suszy hydrologicznej i hydrogeologicznej w ramach planów zarządzania kryzysowego wszystkich szczebli; – Budowa i przebudowa ujęć wód podziemnych oraz budowa lub przebudowa rurociągów wodociągowych magistralnych do przesyłania wody do obszarów zagrożonych suszą hydrologiczną dla potrzeb zbiorowego zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi mieszkańców tych obszarów; – Czasowe ograniczenie zużycia wody z sieci wodociągowej; – Czasowe ograniczenie korzystania z wód; – Zmiana sposobu wykonywania oraz przesunięcie terminów realizacji prac utrzymaniowych na ciekach, z uwagi na wystąpienie suszy hydrologicznej, ujętych w planach utrzymania wód; – Edukacja i kreowanie świadomości rolników w zakresie zwiększania retencji na gruntach rolnych, zwiększania materii organicznej w glebie oraz upowszechniania upraw mniej wrażliwych na suszę. Propagowanie ubezpieczeń rolnych; – Przeprowadzenie weryfikacji zasad gospodarowania wodą w zbiornikach retencyjnych.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w poszczególnych dokumentach strategicznych oraz na: <https://www.gov.pl/web/ia/strategie-krajowe>

1.3. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

Strategie rozwoju gmin, powinny uwzględniać i być wielowymiarowo spójne z ustaleniami strategii rozwoju województwa, która stanowi punkt odniesienia oraz podstawowy dokument strategiczny określający długofalową wizję rozwoju województwa.

Dla województwa warmińsko-mazurskiego obowiązuje aktualnie dokument pn.: „Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego”, przyjęty Uchwałą Nr XIV/243/20 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 18 lutego 2020 roku.

Tab. 2 Główne założenia obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Warmińsko-Mazurskiego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA															
Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego	Strategia Warmińsko-Mazurskie 2030 stanowi odpowiedź na wyzwania rozwojowe województwa warmińsko-mazurskiego, które mają za zadanie podnieść jakość życia, ograniczyć wykluczenie społeczne i bezrobocie, realizować politykę spójności terytorialnej oraz politykę inteligentnego i zrównoważonego rozwoju. Istotą omawianej Strategii jest wskazanie wyzwań, przed którymi aktualnie stoi województwo oraz celów rozwoju, które te problemy pozwolą rozwiązać. W ramach Strategii sformułowano cel główny: „Spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy”, gdzie poprawa spójności powinna być osiągnięta w kontekstach inteligentnych specjalizacji, regionalnym i bałtyckim. W Strategii wyznaczono cele strategiczne z szeregiem celów operacyjnych. Układ celów strategicznych prezentuje się następująco: – Kompetencje przyszłości (wyzwania rozwojowe, innowacyjność, oferta nowoczesnych usług sektora prywatnego i publicznego); – Inteligentna produktywność (działalność gospodarcza, podmiotem celu są firmy i instytucje otoczenia biznesu); – Kreatywna aktywność (wykorzystanie potencjału mieszkańców do wzmacniania innych zasobów regionu, w tym wzmacniania więzi społecznych); W Strategii Warmińsko-Mazurskie 2030 wyznaczono następujące obszary problemowe na obszarze Województwa, tj. tzw. obszary strategicznej interwencji (OSI): – Tygrys warmińsko-mazurski; – MOF Olsztyna; – MOF Elbląga; – MOF Ełku; – OF Wielkie Jeziora Mazurskie; – Niebieski Zachód; – Miasta CITTASLOW; – EGO; – Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze; – Obszary marginalizacji. Gmina Markusy zakwalifikowana została aż do czterech obszarów strategicznej interwencji: Tygrys warmińsko-mazurski, Obszary marginalizacji, Niebieski Zachód, MOF Elbląga. Tygrys warmińsko-mazurski stanowi w większości analizowanych wskaźników ponad 60% danego zjawiska w całym województwie. Wyjątkiem jest udział w wykorzystaniu środków z UE (nieco poniżej 50%). Jest to również obszar dynamicznych zmian w zakresie przedsiębiorczości, wzrostu zamożności gmin. Podkreślenia wymaga nieznaczny spadek potencjału ludnościowego oraz zmniejszenie liczby spółek z udziałem zagranicznym. Dla gminy Markusy istotne są przede wszystkim następujące cele strategiczne: CELE STRATEGICZNE A OSI TYGRYS WARMIŃSKO-MAZURSKI – PERSPEKTYWA 2030 <table><tr><th>CEL</th><th>OCZEKIWANE EFEKTY INTERWENCJI</th><th>OCZEKIWANA ZMIANA PRZESTRZENNA</th></tr><tr><td>Kompetencje przyszłości</td><td> – Rdzeń kompetencyjny regionu (3 główne ośrodki miejskie województwa). – Wzmocnienie kompetencyjne organizacji oddziałujących na cały region. </td><td> – Zapobieganie wymywaniu mieszkańców z województwa. </td></tr><tr><td>Inteligentna produktywność</td><td> – Rozwój inteligentnych specjalizacji. – Przygotowanie najlepszych terenów inwestycyjnych. </td><td> – Wzrost powiązań funkcjonalnych wewnątrz obszaru. – Rozszerzenie oddziaływania na obszary sąsiednie. </td></tr><tr><td>Kreatywna aktywność</td><td> – Współpraca sieciowa na arenie krajowej i międzynarodowej </td><td>---</td></tr><tr><td>Mocne fundamenty</td><td> – Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, głównie we wschodniej części. </td><td> – Spójność terytorialna regionu. </td></tr></table>	CEL	OCZEKIWANE EFEKTY INTERWENCJI	OCZEKIWANA ZMIANA PRZESTRZENNA	Kompetencje przyszłości	– Rdzeń kompetencyjny regionu (3 główne ośrodki miejskie województwa). – Wzmocnienie kompetencyjne organizacji oddziałujących na cały region.	– Zapobieganie wymywaniu mieszkańców z województwa.	Inteligentna produktywność	– Rozwój inteligentnych specjalizacji. – Przygotowanie najlepszych terenów inwestycyjnych.	– Wzrost powiązań funkcjonalnych wewnątrz obszaru. – Rozszerzenie oddziaływania na obszary sąsiednie.	Kreatywna aktywność	– Współpraca sieciowa na arenie krajowej i międzynarodowej	---	Mocne fundamenty	– Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, głównie we wschodniej części.	– Spójność terytorialna regionu.
CEL	OCZEKIWANE EFEKTY INTERWENCJI	OCZEKIWANA ZMIANA PRZESTRZENNA														
Kompetencje przyszłości	– Rdzeń kompetencyjny regionu (3 główne ośrodki miejskie województwa). – Wzmocnienie kompetencyjne organizacji oddziałujących na cały region.	– Zapobieganie wymywaniu mieszkańców z województwa.														
Inteligentna produktywność	– Rozwój inteligentnych specjalizacji. – Przygotowanie najlepszych terenów inwestycyjnych.	– Wzrost powiązań funkcjonalnych wewnątrz obszaru. – Rozszerzenie oddziaływania na obszary sąsiednie.														
Kreatywna aktywność	– Współpraca sieciowa na arenie krajowej i międzynarodowej	---														
Mocne fundamenty	– Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, głównie we wschodniej części.	– Spójność terytorialna regionu.														

Obszary marginalizacji stanowią OSI, które spośród wyróżnionych obszarów wyludniają się najszybciej. Ponadto na terenach tych następuje powolny wzrost zamożności gmin, a jednocześnie znaczący wzrost przedsiębiorczości przy niewielkim wzroście liczby osób pracujących oraz liczby organizacji społecznych na 1000 mieszkańców. W ww. gminach udział środków europejskich w stosunku do dochodów własnych jest zdecydowanie najwyższy.

Dla gminy Markusy znaczenie mają przede wszystkim następujące cele strategiczne:

CELE STRATEGICZNE A OSI OBSZARY MARGINALIZACJI – PERSPEKTYWA 2030

CEL	OCZEKIWANE EFEKTY INTERWENCJI	OCZEKIWANA ZMIANA PRZESTRZENNA
Kompetencje przyszłości	– Dobra dostępność do usług publicznych o wysokiej jakości. – Odnowione funkcje obszarów zdegradowanych. – Rozwinięta e-administracja.	– Sieć centrów rozwoju lokalnego.
Inteligentna produktywność	– Włączenie w inteligentne specjalizacje regionu. – Przedsiębiorcze dzieci i młodzież. – Rozwinięta ekonomia społeczna.	---
Kreatywna aktywność	– Osoby starsze włączone w programy aktywności społecznej. – Aktywne i efektywne partnerstwa lokalne i ponadlokalne.	– Przygotowane tereny zgodne z polityką przestrzenną uwzględniającą suburbanizację.
Mocne fundamenty	– Uzupełnione braki w zakresie infrastruktury technicznej. – Satysfakcjonująca dostępność komunikacyjna. – Wysokie wykorzystanie OZE i czyste środowisko. – Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze.	– Powiązania funkcjonalne na linii najbliższe miasto – wieś. – Powiązania funkcjonalne na linii ośrodek powiatowy – wieś. – Atrakcyjne przestrzenie wypoczynku.

Niebieski Zachód ulega depopulacji i nieznacznie ubytkowemu firm z udziałem zagranicznym, a wzrost zamożności gmin jest najniższy wśród wyróżnionych obszarów strategicznej interwencji. Pozytywne zmiany liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz liczby organizacji społecznych są mniejsze, niż w większości pozostałych OSI. Odnosić należy wzrost liczby miejsc pracy oraz relatywnie wysoką skuteczność w wykorzystaniu środków z UE, przy czym należy pamiętać, że w tym obszarze funkcjonalnym znajduje się Elbląg, który daje istotny wkład w wynik całej grupy gmin.

Dla gminy Markusy znaczenie mają przede wszystkim następujące cele strategiczne:

CELE STRATEGICZNE A OSI NIEBIESKI ZACHÓD – PERSPEKTYWA 2030

CEL	OCZEKIWANE EFEKTY INTERWENCJI	OCZEKIWANA ZMIANA PRZESTRZENNA
Kompetencje przyszłości	– Rozwinięte kompetencje kluczowe i programy podnoszące kwalifikacje mieszkańców. – Rozwinięta e-administracja. – Silne organizacje społeczne i otoczenie biznesowe.	– Rozwinięte powiązania funkcjonalne wewnątrz obszaru oraz włączające gminy sąsiadujące (edukacja, turystyka, rynek pracy).
Inteligentna produktywność	– Konkurencyjne usługi, w tym w obszarze srebrnej gospodarki. – Konkurencyjne firmy należące do inteligentnych specjalizacji. – Rozwinięta przedsiębiorczość.	– Wzrost znaczenia powiązań gospodarczych wewnątrz obszaru.
Kreatywna aktywność	– Dobrze rozwinięta infrastruktura aktywności społecznej. – Rozwinięta współpraca sieciowa.	---
Mocne fundamenty	– Wysoki kapitał społeczny budowany w oparciu o projekty współpracy włączające różne grupy mieszkańców. – Bezpieczeństwo przeciwpowodziowe. – Wysokie wykorzystanie OZE i czyste środowisko przyrodnicze.	– Wysoka jakość przestrzeni przyrodniczej obszaru.

	– Dobra dostępność komunikacyjna zewnętrzna i wewnętrzna. – Uzupełnione braki w zakresie infrastruktury technicznej.	
MOF Elbląga, to lider w zakresie skuteczności przyciągania środków z UE. Na uwagę zasługuje również pozytywna zmiana liczby firm prowadzonych przez osoby fizyczne oraz stagnacja w zakresie liczby miejsc pracy. Dla gminy Markusy znaczenie mają przede wszystkim następujące cele strategiczne: CELE STRATEGICZNE A OSI MOF ELBLĄGA – PERSPEKTYWA 2030		
CEL	OCZEKIWANE EFEKTY INTERWENCJI	OCZEKIWANA ZMIANA PRZESTRZENNA
Kompetencje przyszłości	– Silna pozycja we wdrażaniu przemysłu 4.0.	– Zapobieganie emigracji mieszkańców z województwa poprzez konkurencyjną ofertę edukacyjną.
Inteligentna produktywność	– Silnie rozwinięte inteligentne specjalizacje (biznes, nauka i otoczenie biznesu). – Silna pozycja gospodarcza poprzez włączenie w sieci współpracy (praca, edukacja, możliwości wypoczynkowe) – regionalne i międzywojewódzkie.	– Wzrost oddziaływania MOF na terenie województwa oraz w relacjach z gminami województwa pomorskiego. – Zapobieganie emigracji mieszkańców z województwa poprzez konkurencyjną ofertę edukacyjną.
Kreatywna aktywność	– Silne funkcje kulturowe. – Współpraca sieciowa na arenie krajowej i międzynarodowej. – Projekty społeczne w ramach np. ZIT o wysokim stopniu oddziaływania ponadlokalnego.	– Zacieśnienie współpracy w ramach MOF. – Rozwój powiązań funkcjonalnych z pozostałymi gminami powiatu elbląskiego i braniewskiego.
Mocne fundamenty	– Bardzo dobre połączenia komunikacyjne z aglomeracją trójmiejską.	– Dostępność komunikacyjna ośrodka subregionalnego. – Wysoka jakość przestrzeni i bezpieczeństwo środowiska przyrodniczego w północno-zachodniej części województwa.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w dokumencie.

Poza Strategią Rozwoju Województwa, do istotnych dokumentów regionalnych, kierujących ogólnymi założeniami rozwojowymi województwa i gmin należą m.in.:

Tab. 3 Główne założenia pozostałych dokumentów szczebla regionalnego

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Aktualnie obowiązujący Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego przyjęto uchwałą nr XXXIX/832/18 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 sierpnia 2018 r. Celem głównym obowiązującego Planu jest ład przestrzenny i zrównoważony rozwój jako podstawa kształtowania polityki przestrzennej województwa. Dla realizacji założonych celów polityki przestrzennej województwa służą przyjęte kierunki, zasady i działania zagospodarowania przestrzennego. Do głównych kierunków, zasad i działań w kontekście gminy Susz, należą m.in.: – Tworzenie warunków dla rozwijania wielofunkcyjnej i trwale zrównoważonej gospodarki leśnej; – Osiągnięcie spójności systemu transportowego regionu w celu zwiększenia dostępności zewnętrznej i wewnętrznej oraz zmniejszenia kosztów transportu, w tym kształtowanie spójnego systemu drogowych powiązań zewnętrznych i wewnętrznych, rozwój sieci drogowej; – Kształtowanie spójnego systemu kolejowych powiązań zewnętrznych i wewnętrznych;

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa określono również rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, w tym odnoszące się do gminy Markusy w zakresie*:

- Rozwoju infrastruktury technicznej:
 - Modernizacja i rozbudowa elektroenergetycznej sieci dystrybucyjnej 110 kV w północnej części obszaru (dotyczy Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego).
- Ochrony środowiska:
 - Przebudowa wałów rzeki Balewki 0+000÷6+100 P 0+000÷9+750,
 - Regulacja rzeki Młynówki Marwickiej 0+000÷2+025 P 0+000÷2+025,
 - Przebudowa wałów Kanału Modrego,
 - Przebudowa stacji pomp nr 2 Zwierzno,
 - Przebudowa stacji pomp nr 2b Zwierzno,
 - Przebudowa stacji pomp nr 6a Brudzędy [przedsięwzięcie zrealizowane],
 - Przebudowa stacji pomp nr 6 Markusy,
 - Przebudowa stacji pomp nr 3 Markusy [przedsięwzięcie zrealizowane],
 - Stacja pomp nr 8 Rachowo,
 - Stacja pomp nr 19 Żurawiec,
 - Stacja pomp nr 20 Żurawiec,
 - Stacja pomp nr 75 Stankowo,
 - Stacja pomp nr 77 Św. Gaj,
 - Polder nr 19 i 20 Żurawiec,
 - Polder nr 76 Nowe Dolno,
 - Rewitalizacja Kanału Elbląskiego – Etap II: Rozbudowa ostrogi wejściowej na Jezioro Drużno,
 - Ochrona zasobów przyrodniczych wybranych alei województwa warmińsko-mazurskiego poprzez poprawę stanu istniejących siedlisk i wykonanie nasadzeń w ramach działań ZIELONA DROGA (WB); Ochrona i zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych pachnicy dębowej oraz siedlisk chronionych gatunków porostów w obrębie cennych przyrodniczo alei na wybranych odcinkach dróg wojewódzkich województwa warmińsko-mazurskiego;
- Infrastruktury społecznej:
 - Wsparcie obszaru kultury w województwie warmińsko-mazurskim poprzez realizację projektów infrastrukturalnych kluczowych dla rozwoju regionu i państwa, służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego;
 - Rozwój klastrów energii w województwie warmińsko-mazurskim poprzez realizację projektów służących rozwojowi energetyki na poziomie lokalnym;
- Infrastruktury komunikacyjnej:
 - Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej – promocja (WB). Wykreowanie markowego produktu turystycznego Trasy Rowerowej Polski Wschodniej oraz stworzenie wizerunku województwa, jako miejsca atrakcyjnego dla turystów zainteresowanych wypoczynkiem aktywnym, zwłaszcza turystyką rowerową.

* część z inwestycji została już zrealizowana.

Program Ochrony Środowiska Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2030	Program wskazuje cele w zakresie ochrony środowiska województwa warmińsko-mazurskiego. Określono obszary (dziedziny) interwencji, dla których przyjęto zadania w ramach poniższych kierunków interwencji: – Ochrona klimatu i jakości powietrza: Poprawa jakości powietrza przy zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego w kontekście zmian klimatu; – Zagrożenia hałasem: Poprawa klimatu akustycznego w województwie warmińsko-mazurskim; – Pola elektromagnetyczne: Ochrona przed polami elektromagnetycznymi; – Gospodarowanie wodami: Osiągnięcie celów środowiskowych dla jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) – rzecznych, jeziornych, przejściowych i jednolitych części wód podziemnych (JCWPd), Ochrona przed niedoborami wody i powodzią poprzez zwiększenie zasobów dyspozycyjnych wodnych i zmniejszenie ryzyka powodziowego; – Gospodarka wodno-ściekowa: Prowadzenie racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej; – Zasoby geologiczne: Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi; – Gleby: Ochrona gleb przed negatywnym oddziaływaniem antropogenicznym, erozją oraz niekorzystnymi zmianami klimatu; – Gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów: Gospodarowanie odpadami zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami, uwzględniając zrównoważony rozwój województwa warmińsko-mazurskiego; – Zasoby przyrodnicze: Ochrona różnorodności biologicznej oraz krajobrazowej, Prowadzenie trwale zrównoważonej gospodarki leśnej, Zwiększanie lesistości; – Zagrożenia poważnymi awariami: Ograniczenie ryzyka wystąpienia poważnych awarii oraz minimalizacja ich skutków.
---	---

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w poszczególnych dokumentach.

1.4. ZAŁOŻENIA STRATEGICZNE ROZWOJU POWIATU LUB PONADLOKALNYCH OBSZARÓW FUNKcjONALNYCH

Strategie rozwoju gmin, powinny uwzględniać i być wielowymiarowo spójne z ustaleniami założeń dokumentów szczebla powiatowego oraz w odniesieniu do dokumentów strategicznych utworzonych w ramach partnerstw jednostek samorządu terytorialnego.

Aktualnie (stan na lipiec 2024 r.) powiat elbląski nie posiada obowiązującego dokumentu strategicznego. Zadania strategiczne powiatu realizowane są w ramach Strategii dla MOF Elbląga (zob. opis poniżej).

Gmina Markusy należy do Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Regionalnego Elbląga obejmującego miasto Elbląg (rdzeń) oraz 7 gmin (w tym 3 gminy miejsko-wiejskie i 4 gminy wiejskie), dla którego opracowano „Strategię rozwoju ponadlokalnego MOF Elbląga 2030”. Jednostki te są powiązane funkcjonalnie poprzez oddziaływanie ekonomiczne, społeczne, przestrzenne i kulturowe.

Ponadto gmina Markusy wchodzi w skład Strategii Terytorialnej Partnerstwa Międzywojewódzkiego Obszaru Funkcjonalnego Żuławy. Partnerstwo stanowi grupę 22 samorządów (w tym 18 gmin i 4 powiaty) położonych na terenie województwa pomorskiego i warmińsko-mazurskiego.

Tab. 4 Główne założenia obowiązujących Strategii

DOKUMENT	NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA
Strategia rozwoju ponadlokalnego MOF Elbląga 2030	Strategia ta pełni rolę strategii terytorialnej ZIT, czyli dokumentu stanowiącego podstawę do ubiegania się o środki unijne w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Powstała ona w wyniku deklaracji samorządów lokalnych wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Elbląga do wzajemnej współpracy. Strategia stanowi dokument umożliwiający wspólne planowanie działań rozwojowych przy uwzględnieniu wymiaru strategicznego i przestrzennego dla całego obszaru MOF Elbląga. Misja Strategii została zdefiniowana następująco: <i>Ułatwienie działań o charakterze ponadlokalnym, ale również ważnych z punktu widzenia poszczególnych gmin, których</i>

realizacja będzie przyczyniać się do wzrostu jakości życia i atrakcyjności inwestycyjnej całego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Elbląga.

Wizja niniejszej Strategii, wskazuje, że w 2030 roku Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląga będzie: *wyspecjalizowany, silny i przyjazny*.

Realizacja wizji wymaga wykorzystania wszystkich impulsów rozwojowych, w tym nowo pojawiających się, jak powstanie drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską. MOF Elbląga ma szansę stać się zwornikiem łączącym regiony, kultury i gospodarki, obszarem wymiany oraz wzbogacania towarów i usług. Osiągnięciu wizji rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Elbląga w 2030 roku podporządkowano pięć celów strategicznych, które są ze sobą współzależne:

WSPÓŁZALEŻNOŚĆ WIZJI I CELÓW STRATEGICZNYCH

MOF Elbląga charakteryzują następujące cechy przestrzeni o znaczeniu regionalnym, które stanowią istotne elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa:

- miasto Elbląg stanowi ośrodek regionalny jako kluczowy element układu węzłowego;
- drogi krajowe nr 7 i 22 stanowią układ liniowy, stanowiący ważne połączenie wewnątrzwojewódzkie, międzywojewódzkie i międzynarodowe;
- Zalew Wiślany i Żuławy obejmują obszar o bardzo wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, stanowiący szczególny element układu strefowego, który charakteryzuje się znaczącym udziałem powierzchni rolnych i nieznacznym udziałem kompleksów leśnych.

Z punktu widzenia gminy Markusy i realizacji założeń niniejszej Strategii szczególne znaczenie mają następujące potencjały przestrzenne MOF Elbląga:

- zasoby i walory przyrodnicze i kulturowe,
- zasoby krajobrazowe (duża kontrastowość występowania form ukształtowania terenu),
- trasy rowerowe i wodne o znaczeniu ponadregionalnym.

Strategia terytorialna – Partnerstwo Międzywojewódzkiego Obszaru Funkcjonalnego Żuław	Niniejsza strategia terytorialna stanowi odpowiedź na problemy, potrzeby rozwojowe, wyzwania i szanse wskazane w przeprowadzonej diagnozie obszaru. Na podstawie pogłębionej analizy obszaru a także w wyniku warsztatów strategicznych wypracowano spójną wizję dla rejonu Żuław: <i>Żuław w 2050 roku to dumna, wielopokoleniowa i nowoczesna wspólnota ludzi zamieszkująca najczystsze tereny Polski, tworzące unikatowe połączenie zasobów naturalnych oraz techniki i kultury, które tworzą rozpoznawalną w kraju i za granicą markę Żuław. Wykorzystując nadmorskie położenie Żuławianie w sposób zrównoważony gospodarują swoim wyjątkowym potencjałem środowiskowym i aktywnie odpowiadają na wyzwania związane ze zmianami klimatycznymi. To obszar dobrze skomunikowany wewnętrznie, jak i w kierunkach zewnętrznych z Polską i Europą. Mieszkańcy i goście są zadowoleni z wysokiej jakości życia w ich gminach, są zaangażowani społecznie, realizują swoje marzenia i aspiracje. Nowoczesne technologie i infrastruktura zapewniają bezpieczeństwo zamieszkania i pracy oraz wypoczynku, a konkurencyjna gospodarka, szczególnie w obszarze turystyki i rolnictwa stwarza warunki rozwoju firm i ich pracowników kumulując kapitał wspierający dobrostan.</i> Cel ogólny partnerstwa (misje) na podstawie analizy wyników diagnozy obszaru zdefiniowano w sposób następujący: <i>Wysoki poziom rozwoju społecznego, umiejętności współpracy i poczucia przynależności do wspólnoty lokalnej czyni z Żuław bezpieczne i atrakcyjne miejsce do życia, pracy i spędzania czasu wolnego o wysokich walorach krajobrazu i środowiska naturalnego oferujące szeroki zakres usług społecznych i nowoczesną infrastrukturę.</i> W wyniku wyrażonych potrzeb i planowanych działań w obszarze budowania bezpieczeństwa energetycznego cel przekrojowy został sformułowany jako: <i>Żuław to obszar dysponujący infrastrukturą, która wzmocni warunki do bezpiecznego zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej w kontekście możliwych skutków procesu zmian klimatycznych.</i> W ramach wdrażania założeń wizji oraz celu ogólnego wskazano następujące cele szczegółowe dla strategii partnerstwa, wobec których następnie wytypowano cele operacyjne, kierunki działań oraz typy operacji: – Żuław to obszar konkurencyjnej i zrównoważonej gospodarki opartej o nowoczesne technologie i wysokiej jakości edukację będącej podstawą ekonomicznego rozwoju mieszkańców, firm oraz samorządów lokalnych (konkurencyjna gospodarka); – Żuław to atrakcyjne miejsce zamieszkania tworzące możliwości rozwoju osobistego, aktywności zawodowej, oferujące wysoką jakość usług publicznych i nowoczesną infrastrukturę (silna i zintegrowana społeczność); – Żuław to obszar wysokiej jakości środowiska naturalnego o wysokiej odporności na zmiany klimatyczne oraz dążący do autonomii energetycznej (czyste środowisko i funkcjonalna przestrzeń); – Żuław to obszar wyjątkowej, sprawnej współpracy międzysamorządowej i międzysektorowej będącej platformą działań prorozwojowych oddziałujących na cały obszar Partnerstwa (skuteczna współpraca).
---	---

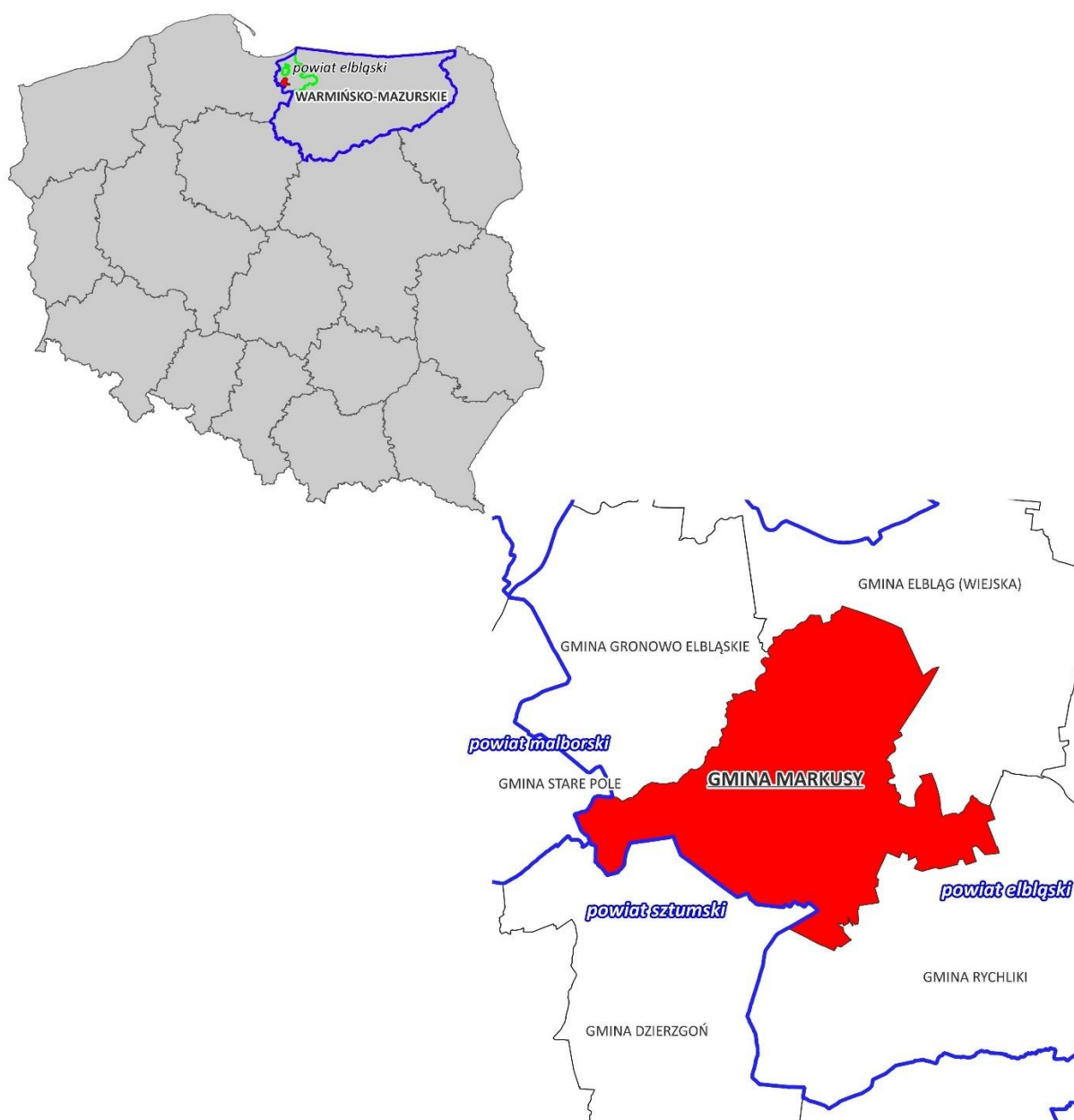
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie informacji zawartych w opisywanym dokumencie.

2 POŁOŻENIE, DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA I MOBILNOŚĆ

2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE

Gmina Markusy posiada status gminy wiejskiej. Zajmuje powierzchnię ok. 113 km², położona jest w powiecie elbląskim, przy zachodniej granicy województwa warmińsko-mazurskiego. Gmina ta sąsiaduje od strony zachodniej z województwem pomorskim oraz graniczy:

- od północnego wschodu z gminą wiejską Elbląg;
- od południowego wschodu z gminą Rychliki;
- od południa z gminą Dzierzgoń;
- od zachodu z gminą Stare Pole i Gronowo Elbląskie.

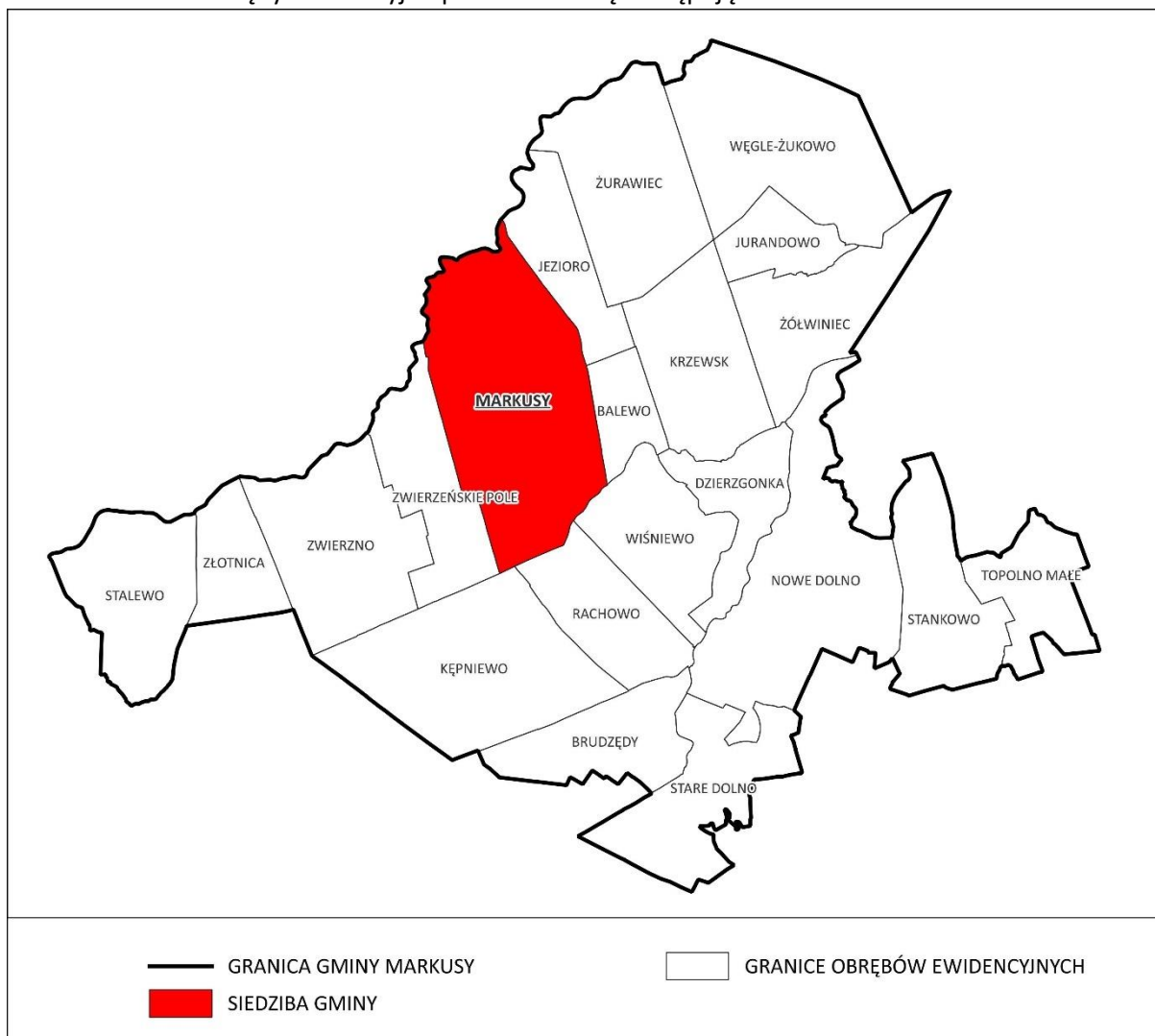

Ryc. 1 Położenie administracyjne Gminy

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Rejestru Granic.

W skład Gminy wchodzi następujące miejscowości¹⁰: Balewo, Brudzędy, Stare Dolno, Dzierzgonka, Jezioro, Kępnowo, Krzewsk, Markusy, Nowe Dolno, Rachowo, Stankowo, Topolno Małe, Stalewo, Węgle-Żukowo, Wiśniewo, Zwierzno, Zwierzeńskie Pole, Żłotnica, Żółwiniec, Jurandowo, Żurawiec.

Podział na obręby ewidencyjne przedstawia się następująco:

Ryc. 2 Struktura jednostek podziału terytorialnego

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Rejestru Granic.

2.2. POŁOŻENIE FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

Pod względem fizycznogeograficznym obszar gminy Markusy położony jest w zasięgu dwóch odmiennych mezoregionów:

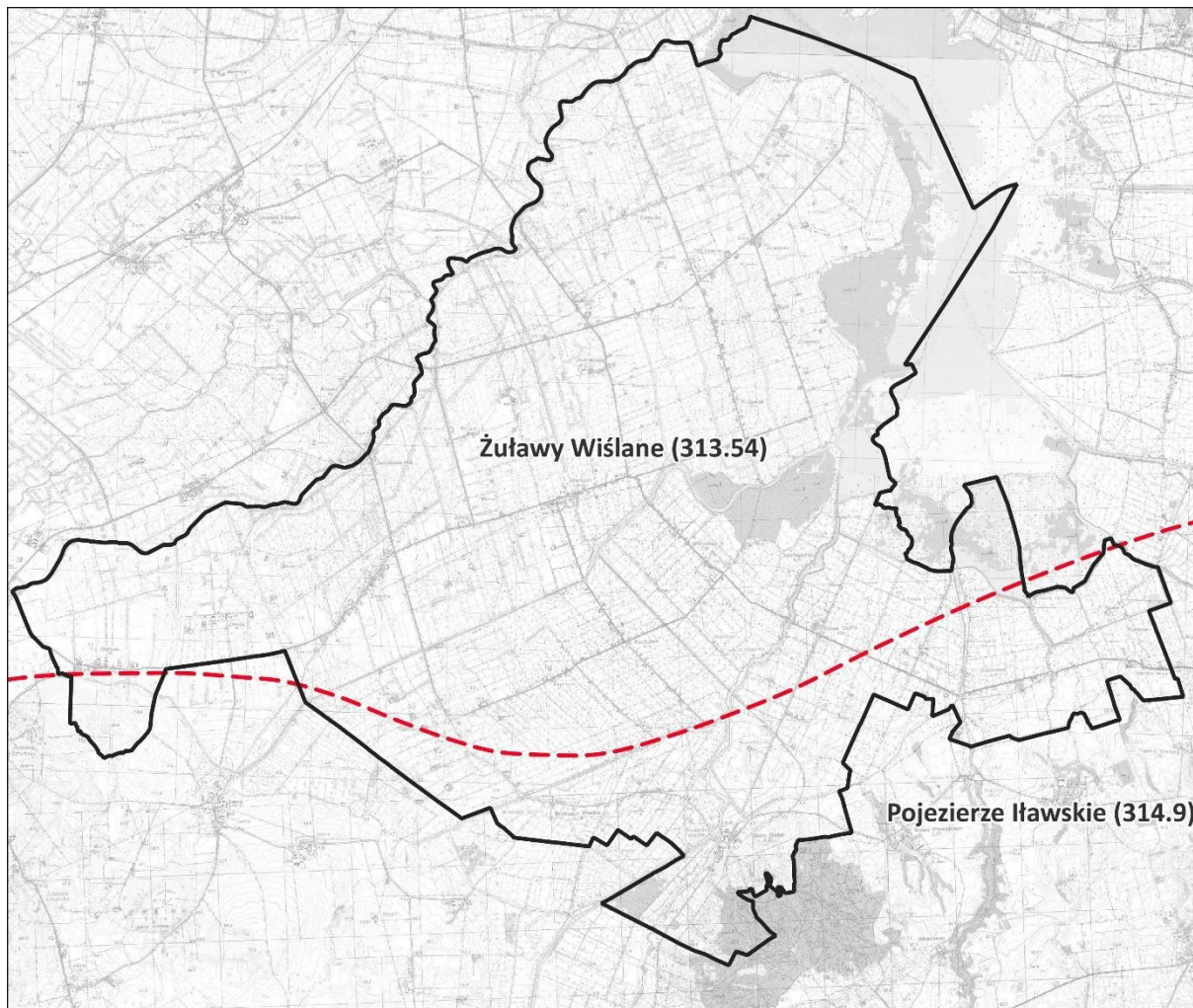
- Żuławy Wiślane (313.54);
- Pojezierze Iławskie (314.9).

Żuławy Wiślane stanowią deltę Wisły, nisko położoną równinę o powierzchni ok. 2460 km². Żuławy utworzone zostały przez akumulacje namów rzecznych na przestrzeni ostatnich kilku tysięcy lat. Obszar ok. 450 km² stanowią tereny położone poniżej poziomu morza (tzw. depresje). We wschodniej części regionu położone jest jezioro Drużno, której zwierciadło wody położone jest na wysokości 0,1 m, natomiast głębokość wynosi jedynie 1,2 m. Całkowita długość kanałów

¹⁰ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

melioracyjnych szacuje się na ok. 3 tys. km, natomiast bocznych rowów na 17 tys. km. W dolinie Wisły wody gruntowe zalegają płytko i są częściowo zasolone i zanieczyszczone. Wyróżnia się Żuławy Gdańskie na zachód od Wisły, Żuławy Wielkie (Malborskie) między Wisłą a Nogatem oraz Żuławy Elbląskie na wschód od Nogatu (obszar gminy Markusy).¹¹

Pojezierze Iławskie jest regionem obfitym w jeziora, którego południową granicę wyznacza zasięg fazy pomorskiej i dolny bieg dopływu Wisły, a wschodnią granicę dolina Drwęcy. Wysokości nad poziomem morza wzrastają w kierunku północno-wschodnim od 50-60 m na krawędzi doliny Wisły do 140 m. Region obejmuje powierzchnię 4230 km.²

Ryc. 3 Położenie fizycznogeograficzne Gminy

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie podziału fizycznogeograficznego J. Kondrackiego.

2.3. WENĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

2.3.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA

Układ komunikacji drogowej na terenie gminy Markusy stanowi¹²:

- układ podstawowy:
 - drogi powiatowe:

¹¹ Zarys ogólny mezoregionu według materiału źródłowego: Kondracki J., 2002, Geografia regionalna Polski, wyd. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

¹² Materiał źródłowy: Dane Urzędu Gminy w Markusach.

- 1103N relacji (Kępki) gr. woj. – Bielnik Drugi – Kazimierzewo – Wikrowo – Jegłownik – Gronowo Elbląskie – Zwierzno – Stare Dolno – Wysoka – dr. woj. nr 527, o długości 11,12 km;
- 1119N relacji dr kraj. nr 22 – Karczowska Górne – Markusy – Marwica – dr woj. nr 527, o długości 13,51 km;
- 1121N relacji dr kraj. Nr 22 – Raczki Elbląskie – Krzewsk – Wiśniewo – Kępnowo, o długości 12,607 km;
- 1122N relacji (Szaleniec) gr. woj. – Rozgart – Różany – Markusy – Żukowo, o długości 8,325 km;
- 1123N relacji Jezioro – Markusy – Rachowo, o długości 7,797 km;
- 1124N relacji Węgle – Żurawiec – Jezioro – Markusy – dr nr 1126N, o długości 10,074 km;
- 1126N relacji (Żuławka Szt.) gr. woj. Stalewo – Zwierzno – Balewo – Krzewsk – Żółwiniec – Jurandowo, o długości 14,93 km;
- 1128N relacji Nowe Dolno – Stare Dolno – Święty Gaj – gr. woj. (Bągart), o długości 4,84 km;
- 1129N relacji Nowe Kępnowo – Wysoka, o długości 3,354 km;
- 1150N relacji Komorowo Żuławskie – Dłużyna – Nowe Kępnowo – Topolno, o długości 0,479 km;

– układ uzupełniający:

- drogi gminne (tab. poniżej):

Tab. 5 Wykaz dróg gminnych na terenie gminy Markusy (nr drogi, przebieg)

NUMER DROGI	NAZWA MIEJSCOWOŚCI	OPIS PRZEBIEGU DROGI
103001N	Stalewo	Stalewo - (łąki)
103002N	Złotnica, Zwierzno, Zwierzeńskie Pole	dr. pow. nr 1126N - Złotnica – Zwierzno - Zwierzeńskie Pole - dr. pow. nr 1124N
103003N	Złotnica	dr. pow. nr. 1126N - Złotnica
103004N	Złotnica	dr. gm. nr 103003N (Złotnica) - dr. gm. nr 103006N
103005N	Zwierzno	dr. gm. nr 103006N (Zwierzno Kol.) - dr. pow. Nr 1124N
103006N	Zwierzno	dr. pow. nr 1126N (Zwierzno) - dr. gm. nr 103002N (Złotnica Kol.)
103007N	Zwierzno	dr. pow. nr 1126N Zwierzno - (łąki) gr. gm.
103008N	Zwierzno	dr. pow. nr 1126N - Zwierzno - (rzeka Balewka)
103009N	Zwierzeńskie Pole, Balewo	dr. pow. nr 1124N - dr. pow. nr 1123N
103010N	Zwierzeńskie Pole, Balewo	dr. pow. nr 1124N - dr. pow. nr 1123N
103011N	Jezioro, Węgle Żukowo	dr. pow. nr 1119N - (wzdłuż gr. gm.) - dr. pow. nr 1122N (Węgle Żukowo)
103012N	Jezioro	dr. pow. nr 1119N - dr. gm. nr 103011N - Jezioro
103013N	Jurandowo	dr. gm. nr 103011N - dr. pow. nr 1122N (Jurandowo)
103014N	Żurawiec	dr. pow. nr 1121N - dr. gm. nr 103013N
103015N	Żółwiniec	dr. pow. nr 1121N (Krzewsk) - dr. pow. nr 1126N (Żółwiniec)

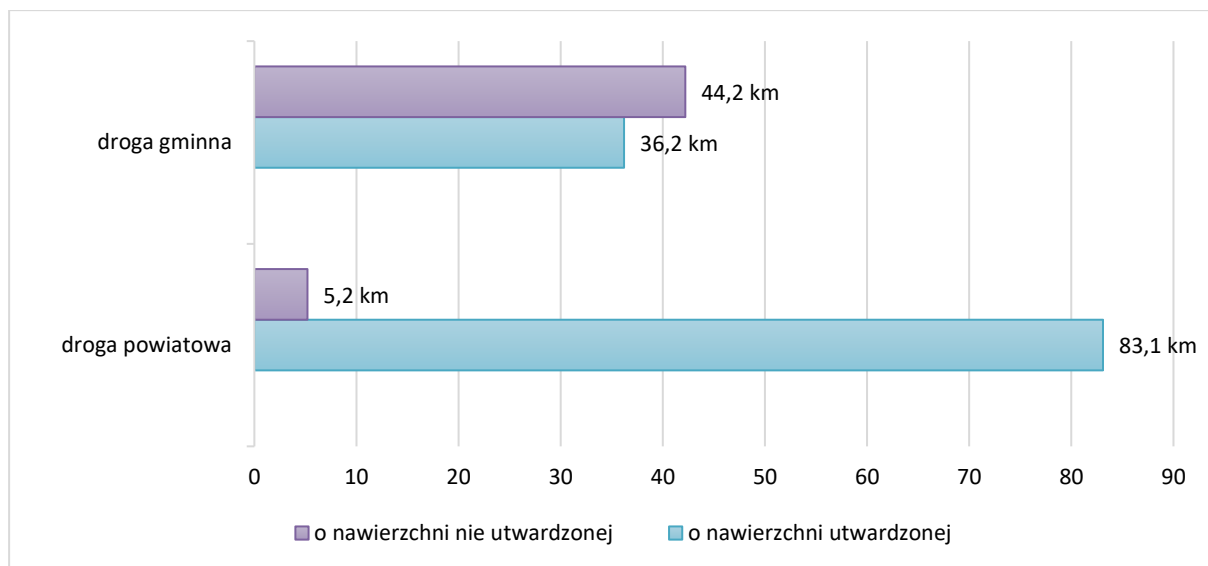
103016N	Balewo, Krzewsk	dr. pow. nr 1119N (Balewo) - dr. pow. nr 1121N (Krzewsk)
103017N	Krzewsk, Żółwiniec	dr. pow. nr 1121N (Krzewsk) - (jez. Družno)
103018N	Żółwiniec	dr. pow. nr 1126N (Żółwiniec) - (rzeka Balewka)
103019N	Dzierzgonka	dr. pow. nr 1103N (Kępniowo) - Dzierzgonka - (wzdłuż rzeki Dzierzgoń) - (rzeka Balewka)
103020N	Rachowo	dr. pow. nr 1123N (Rachowo) - dr. gm. nr 103019N (Kępniowo)
103021N	Dzierzgonka, Rachowo, Wiśniewo	dr. gm. nr 103019N (Dzierzgonka) - Rachowo - (wzdłuż rzeki Balewka) - dr. pow. nr 1121N (Wiśniewo)
103022N	Wiśniewo	dr. pow. nr 1119N - dr. gm. nr 103021N (Wiśniewo)
103023N	Rachowo, Wiśniewo	dr. gm. nr 103021N (Rachowo) - Wiśniewo
103024N	Brudzędy	gr. gm. - dr. pow. nr 1103N (Brudzędy Wielkie)
103025N	Brudzędy	dr. pow. nr 1103N (Brudzędy Wielkie kol.) - (wzdłuż rzeki Dzierzgoń) - Brudzędy Wielkie - gr. gm.
103026N	Brudzędy	dr. pow. nr 1103N (Brudzędy Wielkie) - (rzeka Dzierzgoń)
103027N	Brudzędy	dr. pow. nr 1103N (Brudzędy Wielkie) - (rzeka Dzierzgoń)
103028N	Stare Dolno	dr. pow. nr 1103N Stare Dolno - gr. gm.
103029N	Stare Dolno	dr. pow. nr 1128N Stare Dolno - gr. gm.
103030N	Nowe Dolno, Stankowo	dr. pow. nr 1119N (Nowe Dolno) - (wzdłuż rzeki Brzeźnica) - Stankowo - gr. gm.
103031N	Nowe Dolno	dr. pow. nr 1119N Nowe Dolno - gr. gm.
103032N	Topolno Małe	dr. pow. nr 1119N Topolno Małe - dr. pow. nr 1129N
103033N	Topolno Małe	dr. pow. nr 1119N - Topolno Małe - gr. gm.
103002N MOST	Złotnica, Zwierzno, Zwierzeńskie Pole	dr. pow. nr 1126N - Złotnica – Zwierzno - Zwierzeńskie Pole - dr. pow. nr 1124N
103022N MOST	Wiśniewo	dr. pow. nr 1119N - dr. gm. nr 103021N (Wiśniewo)

Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

— pozostałe drogi, niebędące drogami publicznymi, w tym wewnętrzne i dojazdowe.

Stan techniczny dróg przebiegających przez teren Gminy jest zróżnicowany. W odniesieniu do dróg gminnych nieznacznie przeważają drogi o nawierzchni nieutwardzonej (ok. 54%).¹³ Problem nieutwardzonej nawierzchni dotyczy również niektórych fragmentów dróg powiatowych. W odniesieniu do nawierzchni utwardzonej, w dalszym ciągu stan części dróg wymaga poprawy. Pomimo poczynionych w ostatnich latach inwestycji w infrastrukturę komunikacyjną konieczne są dalsze, sukcesywne modernizacje i przebudowy oraz realizacje nowych odcinków dróg.

¹³ Zgodnie z ustawą z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym: droga twarda to droga z jezdnią o nawierzchni bitumicznej, betonowej, kostkowej, klinkierowej lub brukowcowej oraz z płyt betonowych lub kamienno-betonowych, jeżeli długość nawierzchni przekracza 20 m.

Ryc. 4 Długość dróg [km] na terenie Gminy w podziale na drogi o nawierzchni utwardzonej i nieutwardzonej

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k/Dane GUS, stan na 2022 r.

2.3.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA

Przez teren gminy Markusy nie przebiegają obecnie linie kolejowe. Najbliższe czynne stacje kolejowe znajdują się natomiast w sąsiednim Gronowie Elbląskim i Starym Polu, a także Elblągu, które obsługują linie kolejową nr 204 (relacji Malbork - Elbląg).

2.3.3. INFRASTRUKTURA ROWEROWA

Na terenie gminy Markusy infrastruktura rowerowa nie jest wystarczająco rozwinięta, a transport rowerowy odbywa się głównie poboczem, drogami publicznymi lub drogami leśnymi.

Należy nadmienić, iż w gminie Markusy zlokalizowane są szlaki rowerowe oznakowane przez Lokalną Grupę Działania Kanału Elbląskiego tj.¹⁴:

- Szlak Kanału Elbląskiego (zielony), relacji Elbląg – Iława, o łącznej długości 130 km;
- Szlak Wokół Jeziora Drużno (niebieski), relacji Raczek Elbląskie – Komorowo Żuławskie, o łącznej długości 45,7 km;
- Szlak Mennonitów (czerwony), relacji Raczek Elbląskie – Rozgard, o łącznej długości 23,2 km;
- Szlak Mennonitów (czarny), relacji Zwierzeńskie Pole - Żuława Sztumska, o łącznej długości 9,0 km;
- Międzynarodowy Szlak Rowerowy R-1.

Zważywszy na powszechne użytkowanie rowerów jako środków transportu lokalnego, pożądany byłby rozwój infrastruktury rowerowej, zwłaszcza realizowanej w formie ciągów rowerowych, zwiększających bezpieczeństwo użytkowników (odseparowanie ruchu pojazdów silnikowych od rowerowego i pieszko-rowerowego). W miejscach o utrudnionych warunkach realizacji ciągów wskazane jest wyznaczenie i oznakowanie ścieżek w formie pasów lub kontrapasów. Natomiast na terenach o niskiej intensywności zabudowy lub terenach otwartych warto wprowadzić oznakowanie. Ukształtowana sieć powiązań rowerowych stanowiłaby zachętę do korzystania z alternatywnych środków transportu, jakim są pojazdy rowerowe.

¹⁴ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach/<https://krainakanaelblaskiego.pl/>

2.3.4. TRANSPORT ZBIOROWY

Transport zbiorowy gminy Markusy opiera się wyłącznie na transporcie autobusowym. Na terenie Gminy nie znajduje się żaden dworzec autobusowy, natomiast występuje 59 przystanków autobusowych,¹⁵ które zlokalizowane są wzdłuż dróg powiatowych.

Komunikacja zbiorowa na terenie gminy Markusy jest dość mocno ograniczona. Co prawda z terenu Gminy realizowane są regularne połączenia autobusowe do Elbląga, natomiast dojazd do takich ośrodków miejskich jak m.in. Gdańsk, Warszawa, Malbork, Pasłęk możliwy jest przede wszystkim poprzez przesiadki z innych miejscowości zlokalizowanych poza granicami Gminy (głównie z Elbląga). Z terenu gminy Markusy realizowane są ponadto bezpośrednie połączenia autobusowe do Dzierżonia, nie mniej kursy ograniczają się zazwyczaj do 2 przejazdów dziennie.¹⁶

Warto zaznaczyć, iż funkcjonują tutaj połączenia lokalne w zakresie dowozu uczniów do szkoły. Usługi transportu zbiorowego świadczą autobusy PKS oraz prywatne linie autobusowe.

Biorąc pod uwagę czynniki ekonomiczne, powierzchnię i zaludnienie Gminy, charakter występującej zabudowy, a także powszechny dostęp do prywatnych środków transportu, należy uznać, że na jej obszarze nie ma przesłanek do stworzenia nowych publicznych, lokalnych połączeń autobusowych (nie licząc dowozów do szkoły).

2.3.5. POŁOŻENIE WZGLĘDEM WIĘKSZYCH OŚRODKÓW MIEJSKICH

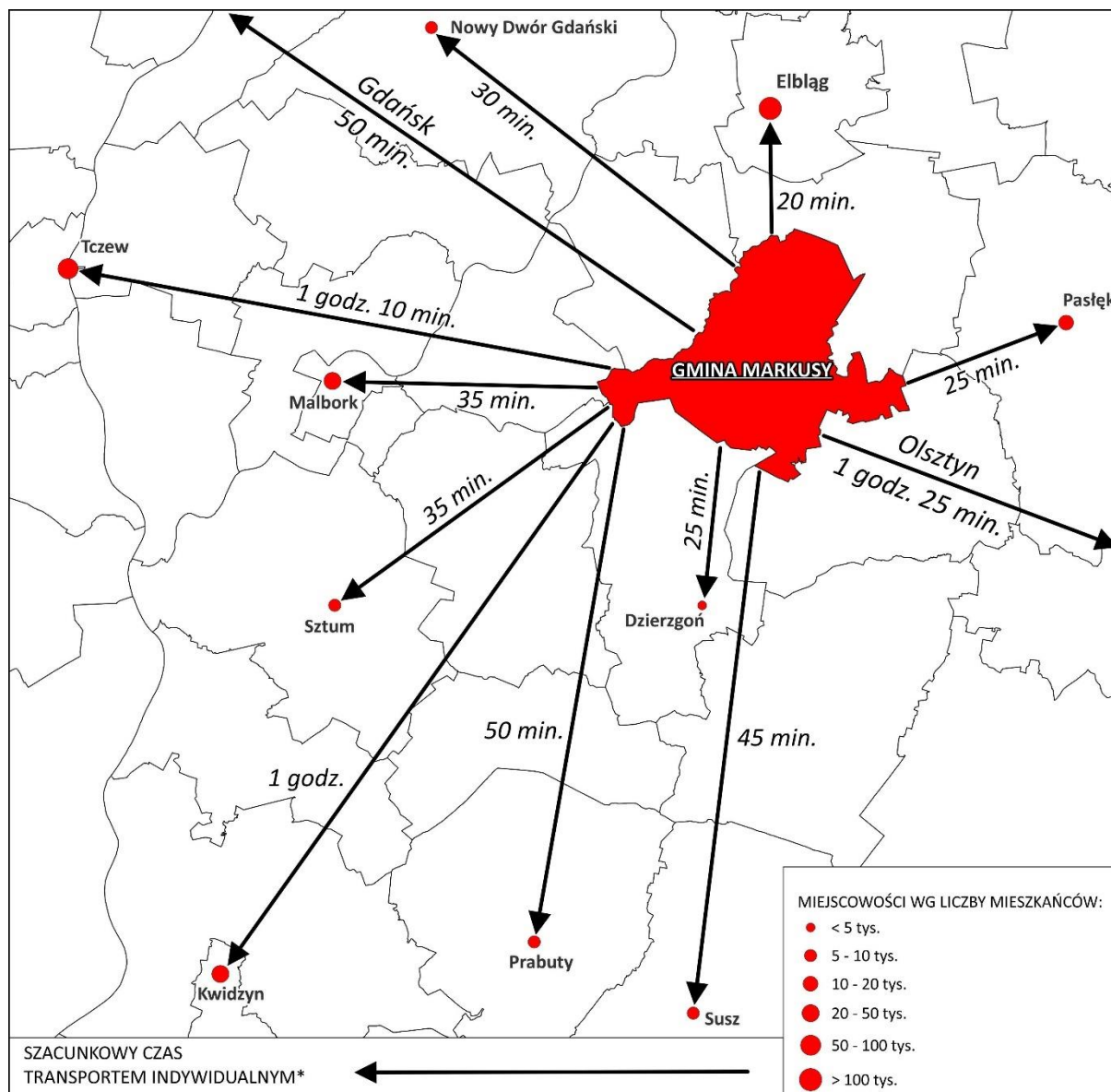
W odniesieniu do gminy Markusy najbliższymi ośrodkami miejskimi są: Elbląg, pełniący funkcję siedziby powiatu elbląskiego, znajdujący się w odległości ok. 16 km, Malbork pełniący funkcję siedziby powiatu malborskiego, oddalony o ok. 28 km oraz Dzierżoń położony w oddaleniu ok. 20 km. Czas dojazdu transportem indywidualnym do tych ośrodków zajmuje średnio do 35 min.

Inne, ważne ośrodki miejskie z perspektywy gminy Markusy to: Pasłęk, Nowy Dwór Gdański, Sztum, Prabuty, Susz, Morąg, Kwidzyn, które zlokalizowane są w odległości od 22 km do 55 km, natomiast szacunkowy czas dojazdu transportem indywidualnym nie przekracza 1 godziny.

Warto nadmienić, że stolica województwa warmińsko – mazurskiego - Olsztyn, oddalona jest o ok. 110 km, a czas dojazdu zajmuje do 1,5 godz., natomiast siedziby sąsiednich województw: pomorskiego (Gdańsk) oraz kujawsko-pomorskiego (Bydgoszcz i Toruń) znajdują się w odległości kolejno ok. 70 km (ok. 1 godz.), ok. 170 km (ok. 2 godz. 20 min.) i 155 km (ok. 2 godz. 25 min.).

¹⁵ Materiał źródłowy: Dane GUS – transport i łączność: komunikacja miejska, stan na 31.12.2022 r.

¹⁶ Materiał źródłowy: <https://www.e-podroznik.pl/>

Ryc. 5 Lokalizacja Gminy w stosunku do ośrodków miejskich oraz szacunkowy czas podróży transportem indywidualnym

* szacunkowy czas liczony z miejscowości Markusy.

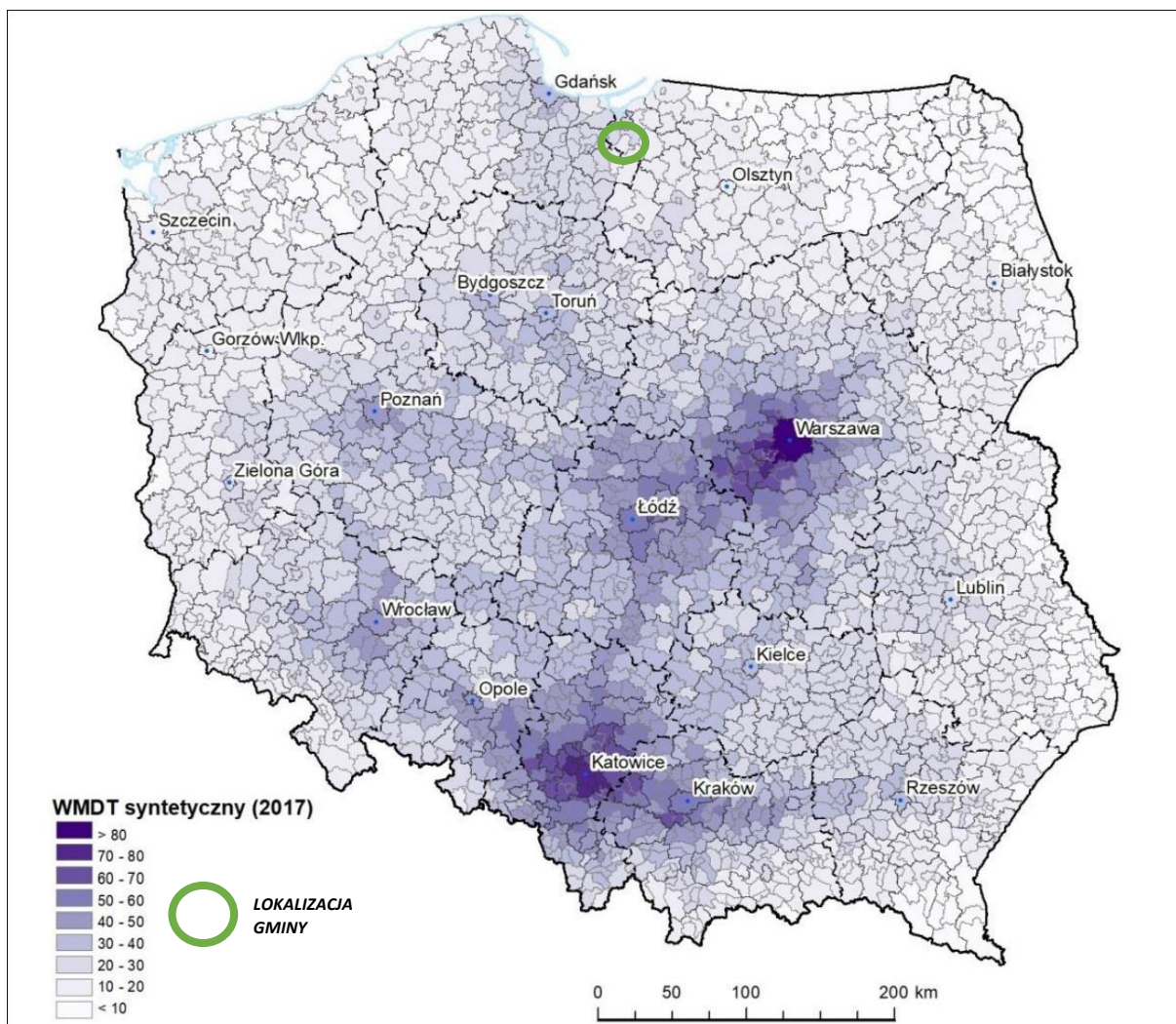
Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych BDOT10k.

2.3.6. DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTOWA GMINY W UJĘCIU KRAJOWYM

Dostępność transportową poszczególnych rejonów Polski można zobrazować za pomocą wskaźnika dostępności potencjałowej, czyli wskaźnika międzygałęziowej dostępności transportowej (WMDT), będącego wypadkową sytuacji w różnych gałęziach transportu¹⁷.

Jak wynika z poniższej ryciny gmina Markusy odznaczała się stosunkowo niskim w skali kraju wskaźnikiem dostępności transportowej (WMDT: 10-20). Jest to charakterystyczne dla gmin z tego rejonu województwa warmińsko-mazurskiego, które cechuje zbliżona lub nieco wyższa dostępność transportowa. Warto przy tym nadmienić, że powyższe dane obrazują stan z 2017 roku.

¹⁷ Wskaźnik stanowi syntetyczną miarę jakościowej wzajemnej potencjalnej dostępności czasowej najważniejszych krajowych ośrodków osadniczych oraz węzłów transportowych (wewnętrznych i granicznych) uwzględniając wszystkie podstawowe rodzaje transportu (w proporcji do ich udziału w pracy przewozowej) oraz ważoną poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego (definicja według GUS). Dane gromadzone są nieregularnie, w zależności od przeprowadzonego badania. Źródłem danych są: Polska Akademia Nauk / Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.

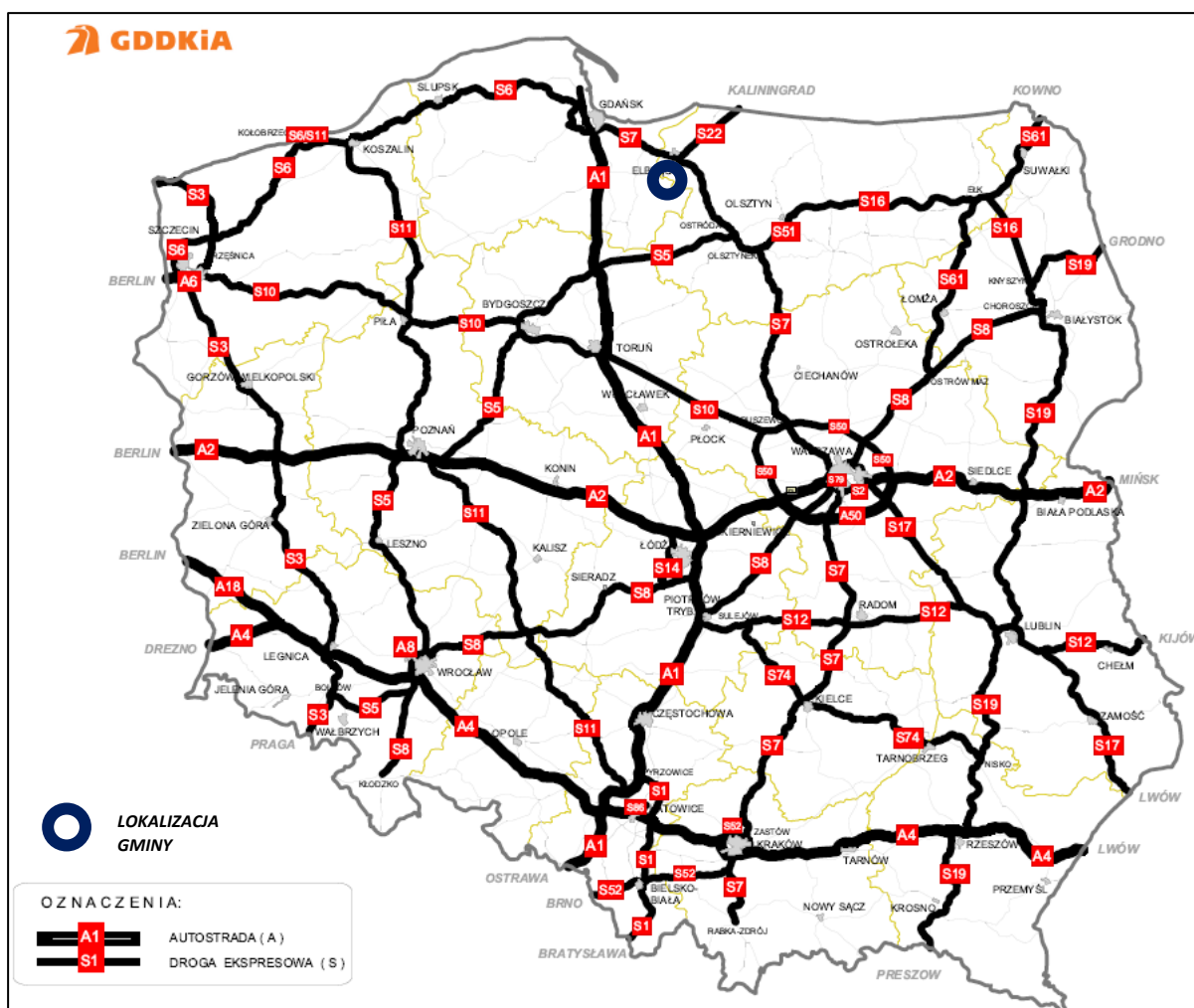
Ryc. 6 Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej w odniesieniu do gmin w Polsce, stan na 2017 r.

Materiał źródłowy: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku (za: Oszacowanie oczekiwanych rezultatów interwencji za pomocą miar dostępności transportowej dostosowanych do potrzeb dokumentów strategicznych i operacyjnych dot. perspektywy finansowej 2014-2020 (aktualizacja). 2017, Komornicki i in. IGIPZ PAN Warszawa).

Uwzględniając przyszłościowy, docelowy układ sieci dróg ekspresowych i autostrad¹⁸ gmina Markusy odznacza się stosunkowo dobrym poziomem dostępności transportowej w ujęciu krajowym. Co prawda bezpośrednio w granicach Gminy nie przebiegają ciągi komunikacyjne o znaczeniu krajowym i wojewódzkim, nie mniej znajduje się ona w pobliżu ważnego węzła komunikacyjnego w zachodniej części Elbląga, gdzie zbiega się droga ekspresowa S7 oraz droga krajowa nr 22 (ok. 13 km). Drogi te zapewniają bowiem dogodnie połączenie komunikacyjne do takich ośrodków miejskich jak m.in. Gdańsk, Malbork, Tczew, Ostróda.

Ponadto, w sąsiedniej gminie Gronowo Elbląskie przebiega linia kolejowa nr 204, gdzie znajduje się czynna stacja kolejowa. Linia ta zapewnia połączenia kolejowe m.in. do Tczewa, gdzie zlokalizowany jest ważny węzeł kolejowy.

¹⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

Ryc. 7 Docelowy przebieg sieci dróg ekspresowych i autostrad w Polsce

Materiał źródłowy: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.

2.3.7. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ

Zgodnie z ustaleniami dokumentów strategicznych szczebla wojewódzkiego i powiatowego nie przewidziano inwestycji w odniesieniu do ponadlokalnej sieci transportowej.

W odniesieniu do dróg powiatowych i gminnych, znaczna ich część wymaga modernizacji, remontu lub przebudowy. W pierwszej kolejności interwencji wymagają drogi gminne:

Tab. 6 Wykaz dróg gminnych wskazanych do remontu lub modernizacji na terenie Gminy

LOKALIZACJA	NR DZIAŁKI EWID.	NR DROGI GMINNEJ	DŁUGOŚĆ ODCINKA [KM] LUB POWIERZCHNIA ZMIAN [m ²]	RODZAJ NAWIERZCHNI
Nowe Dolno	150/4	103031N	1,65 km	asfalt, płyty yomb
Nowe Dolno	221	--	0,38 km	asfalt
Złotnica	111	103002N	1,541 km	asfalt, płyty drogowe
	107	103004N		
Zwierzeńskie Pole	21	103002N	0,92 km	asfalt, kruszywo
Zwierzno	322, 331	103007N	0,55 km	asfalt
Zwierzno	200, 28	103005N	1,105 km	Płyty yomb

Zwierzno (światlica wiejska)	360	plac postojowy, podjazd	725 m ²	asfalt
Markusy Północne	248, 260	--	0,172 km	polbruk
Markusy (były PGR)	398, 387	--	0,391 km	asfalt
Żurawiec	274, 279, 282, 287/2	ul. Elbląska	0,317 km	asfalt

Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

W planach rozwojowych i modernizacyjnych Polskich Linii Kolejowych nie przewidziano działań obejmujących realizację połączeń kolejowych przebiegających przez Gminę.

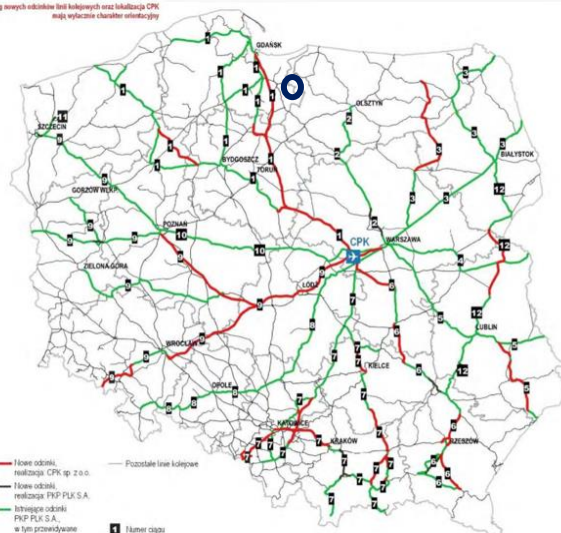
2.3.8. PLANY INWESTYCYJNE ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ CENTRALNEGO PORTU KOMUNIKACYJNEGO

Centralny Port Komunikacyjny stanowi szereg inwestycji infrastrukturalnych i otoczenia biznesu, które zintegrują transport lotniczy, kolejowy oraz drogowy na terenie całego kraju. Zgodnie z Koncepcją CPK realizacja przedsięwzięć składających się na komponent lotniskowy jest przewidziana do końca 2027 r. Realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych składających się na komponent kolejowy ma nastąpić do końca 2034 r., obejmując dwie perspektywy finansowe UE. Ze względu na unikalny stopień skomplikowania przedsięwzięć zawartych w programie inwestycyjnym CPK, jego realizacja jest podzielona na etapy.

Obecny, pierwszy etap obejmuje działania przygotowawcze, w szczególności związane z planowaniem i opracowaniem założeń projektowych, a także wykupem gruntów pod realizację inwestycji. Zasadniczym celem obecnego etapu jest szczegółowe zdefiniowanie zakresu i skali inwestycji, przyjęcie optymalnych rozwiązań odnośnie do możliwych wariantów realizacji przedsięwzięcia, określenie optymalnego planu jego realizacji, szczegółowych harmonogramów, jak i budżetów poszczególnych projektów, a także określenie sposobu ich finansowania, w tym ze środków publicznych. W ramach etapu pierwszego opracowywane będą kolejne fazy dokumentacji projektowej oraz uzyskiwane będą decyzje administracyjne niezbędne do wejścia w etap realizacji poszczególnych zamierzeń budowlanych. Jako główny cel etapu należy uznać ukończenie prac przygotowawczych umożliwiających rozpoczęcie budowy inwestycji CPK i inwestycji towarzyszących.

Aktualnie obowiązuje Uchwała nr 201 Rady Ministrów z dnia 24 października 2023 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego - "Program inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024-2030" (M.P. 2023 poz. 1258), która szczegółowo definiuje przyszłe założenia strategiczne i organizacyjne. Zgodnie z w/w Uchwałą cel główny Programu CPK polega na stworzeniu uniwersalnego systemu transportu pasażerskiego przez wybudowanie i eksploatację rentownego innowacyjnego węzła transportowego, który uzyska miejsce w pierwszej dziesiątce najlepszych portów lotniczych świata, a ponadto doprowadzi do przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego jako atrakcyjnej alternatywy dla transportu drogowego i obejmującego wszystkie obszary Polski, zapewniając jednocześnie rozwój i trwałą integrację aglomeracji warszawskiej i łódzkiej.

Przebieg nowych odcinków linii kolejowych oraz lokalizacja CPK
mają wyłącznie charakter orientacyjny

LOKALIZACJA GMINY

Ryc. 8 Inwestycje towarzyszące CPK – przebudowa, rozbudowa albo budowa linii kolejowych oraz rozbudowa lub budowa dróg publicznych

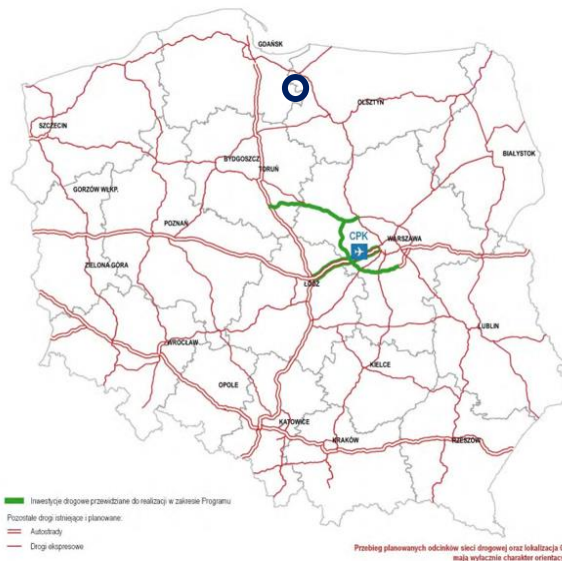
Materiał źródłowy: Uchwała nr 201 Rady Ministrów z dnia 24 października 2023 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego - "Program inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap II. 2024-2030" (M.P. 2023 poz. 1258).

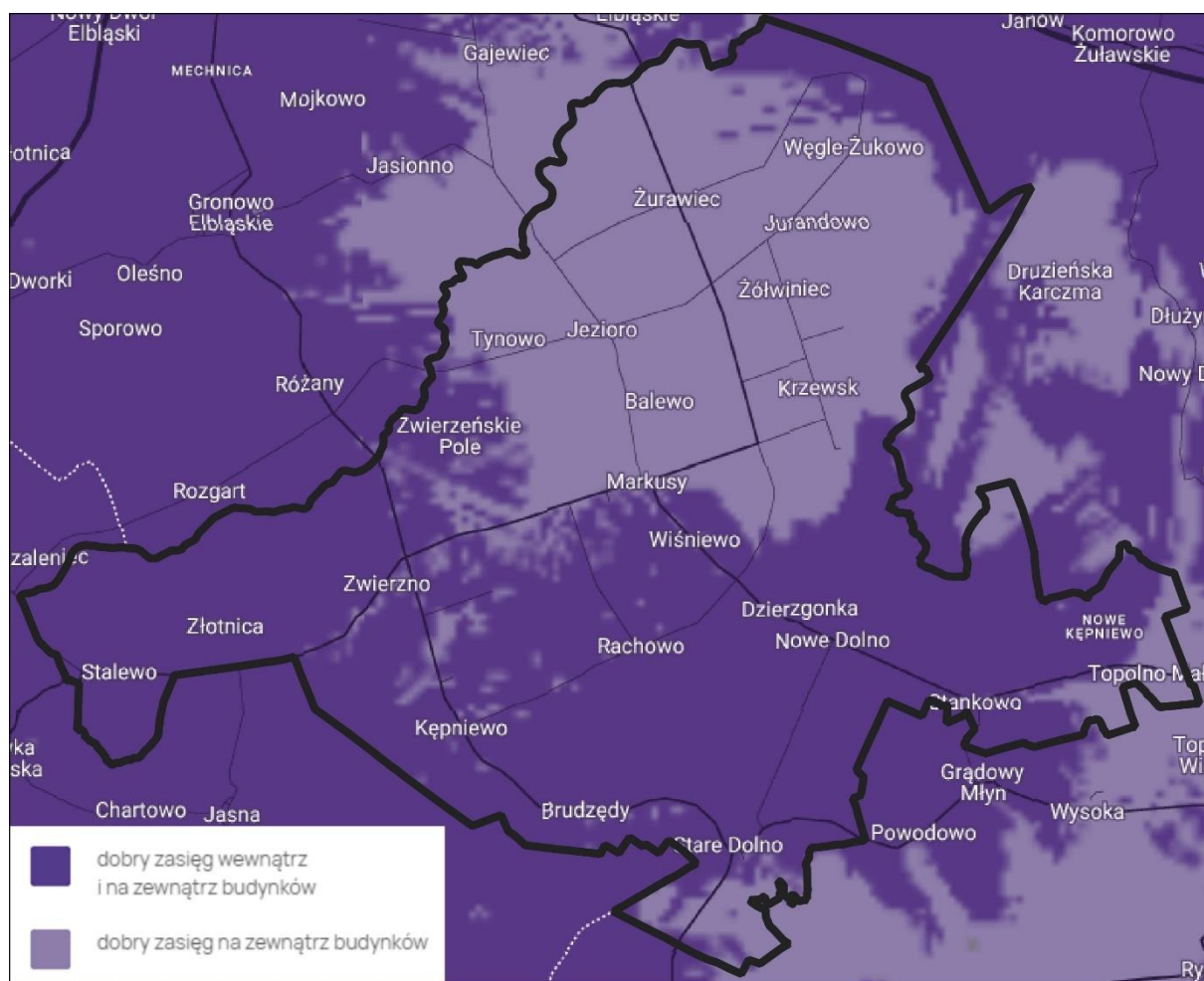
Nie przewiduje się na terenie gminy Markusy inwestycji związanych z realizacją Centralnego Portu Komunikacyjnego.

2.4. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET

Na terenie gminy Markusy znajduje się sieć telekomunikacyjna (zarówno bezprzewodowa, jak i przewodowa). Sieć telekomunikacyjna składa się z łącz telekomunikacyjnych i radiowych.

W granicach Gminy znajduje się kilka stacji bazowych telefonii komórkowej (GSM). Zasięg działania mobilnych sieci komórkowych jest w większości dobry lub bardzo dobry. Problemy z dostępnością sieci występują głównie na terenach wiejskich, zwłaszcza w zabudowie rozproszonej. Przykład zasięgu jednej z sieci komercyjnych przedstawia poniższa rycina:

Ryc. 9 Mapa zasięgu sieci telefonii komórkowej (na przykładzie jednego z operatorów) w czerwcu 2024 r.

Materiał źródłowy: Dane jednego z operatorów sieci.

Dostępność Internetu na terenie Gminy zapewniają podmioty zewnętrzne (operatorzy sieci). Wybrane miejscowości mogą korzystać z tzw. Internetu stacjonarnego, a dostęp do technologii ruchomych sieci telekomunikacyjnych 3G lub 4G (LTE) jest możliwy z niemal każdego miejsca w Gminie, przy czym zróżnicowana jest jakość tego dostępu.¹⁹

W ramach realizacji Programu Operacyjnego „Polska Cyfrowa” rozpoczęła się rozbudowa sieci szybkiego Internetu – sieci światłowodowej. W granicach Gminy siecią objęta jest miejscowość Zwierzno.²⁰ W przypadku pozostałych miejscowości dostęp do sieci jest w dalszym ciągu istotnie ograniczony i niewystarczający.

Dzięki infrastrukturze światłowodowej mieszkańcy mogą korzystać z usług internetowych i telewizyjnych oferowanych przez ogólnopolskich i lokalnych dostawców. Infrastruktura zrealizowana została w technologii, która opiera się na kablach światłowodowych doprowadzanych bezpośrednio do domostw, gwarantujących szybkość i niezawodność usług cyfrowych.

W przyszłości alternatywą dla sieci światłowodowej mogą okazać się inne technologie, zapewniające dostępność i właściwą jakość połączeń internetowych, jak np. satelitarny system telekomunikacyjny. System satelitarny mający docelowo składać się z ok. 12 000 satelitów umieszczonych na niskiej orbicie okołoziemskiej (na wysokościach: 340 km, 550 km oraz 1150 km nad Ziemią), aktualnie jest w fazie tworzenia. Jego ideą jest globalne zapewnienie dostępu do Internetu. Ponadto niewykluczone są, kolejne generacje ruchomych sieci telekomunikacyjnych (5G i więcej).

¹⁹ Materiał źródłowy: Materiały informacyjne publikowane na stronach internetowych poszczególnych operatorów sieci.

²⁰ Materiał źródłowy: <https://capap.gugik.gov.pl/mapa/cppc/%20CPPC-internet/>

2.5. WNIOSKI

- ! Położenie Gminy w rejonie dwóch odmiennych typów krajobrazu (Żuławy Wiślane oraz Pojezierze Iławskie).
- ! Brak układów komunikacyjnych poziomu krajowego i regionalnego (przebiegają jedynie drogi o znaczeniu powiatowym i gminnym).
- ! W dalszym ciągu niezadowalający stan techniczny niektórych odcinków dróg lokalnych i ponadlokalnych.
- ! Relatywnie niewielkie oddalenie od dużych ośrodków miejskich (podróż transportem indywidualnym nie przekracza 1 godziny).
- ! Brak infrastruktury kolejowej.
- ! Brak rozwiniętej infrastruktury rowerowej.
- ! Stosunkowo dobra dostępność transportowa Gminy w ujęciu krajowym.
- ! Stosunkowo niska dostępność komunikacji zbiorowej (brak transportu kolejowego, brak dworca autobusowego).
- ! Ograniczony dostęp do sieci światłowodowej w wielu miejscowościach.
- ! W większości dobry zasięg działania mobilnych sieci komórkowych, w tym na terenach wiejskich o rozproszonej zabudowie.

3 LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.1. STAN LUDNOŚCI

3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Gminę Markusy zamieszkuje ogółem ok. 3,9 tys. osób, co stanowi jedynie ok. 7,2% ludności powiatu elbląskiego. Największy odsetek zamieszkuje Markusy oraz w dalszej kolejności sołectwa Zwierzno, Krzewsk oraz Kępniowo.²¹

Tab. 7 Liczba ludności na terenie Gminy w 2023 roku

SOŁECTWO	LICZBA MIESZKAŃCÓW W GMINIE	
	2022	
	OSOBY	UDZIAŁ %
Balewo	62	1,58
Brudzędy i Stare Dolno	315	8,04
Dzierzgonka	67	1,71
Jezioro	134	3,42
Kępniowo	363	9,26
Krzewsk	393	10,03
Markusy	512	13,06
Nowe Dolno	189	4,82
Rachowo	209	5,33
Stankowo i Topolno Małe	172	4,39
Stalewo	153	3,90
Węgle - Żukowo	111	2,83
Wiśniewo	235	5,99
Zwierzno	424	10,82
Zwierzeńskie Pole	108	2,76
Złotnica	60	1,53
Żółwieniec i Jurandowo	122	3,11
Żurawiec	291	7,42

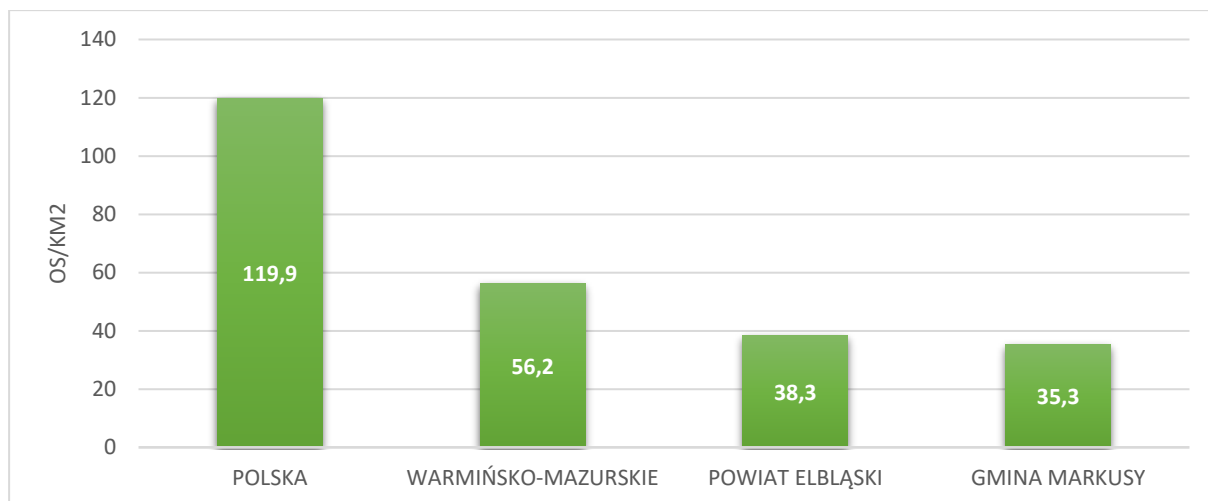
Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

Gęstość zaludnienia gminy Markusy wynosi 35,3 os/km² i jest²²:

- nieznacznie niższa niż średnia dla powiatu elbląskiego (38,3 os/km²),
- zauważalnie niższa niż średnia dla województwa warmińsko-mazurskiego (56,2 os/km²),
- wyraźnie niższa niż średnia dla Polski (119,9 os/km²).

²¹ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

²² Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: gęstość zaludnienia, stan na 31.12.2023 r.

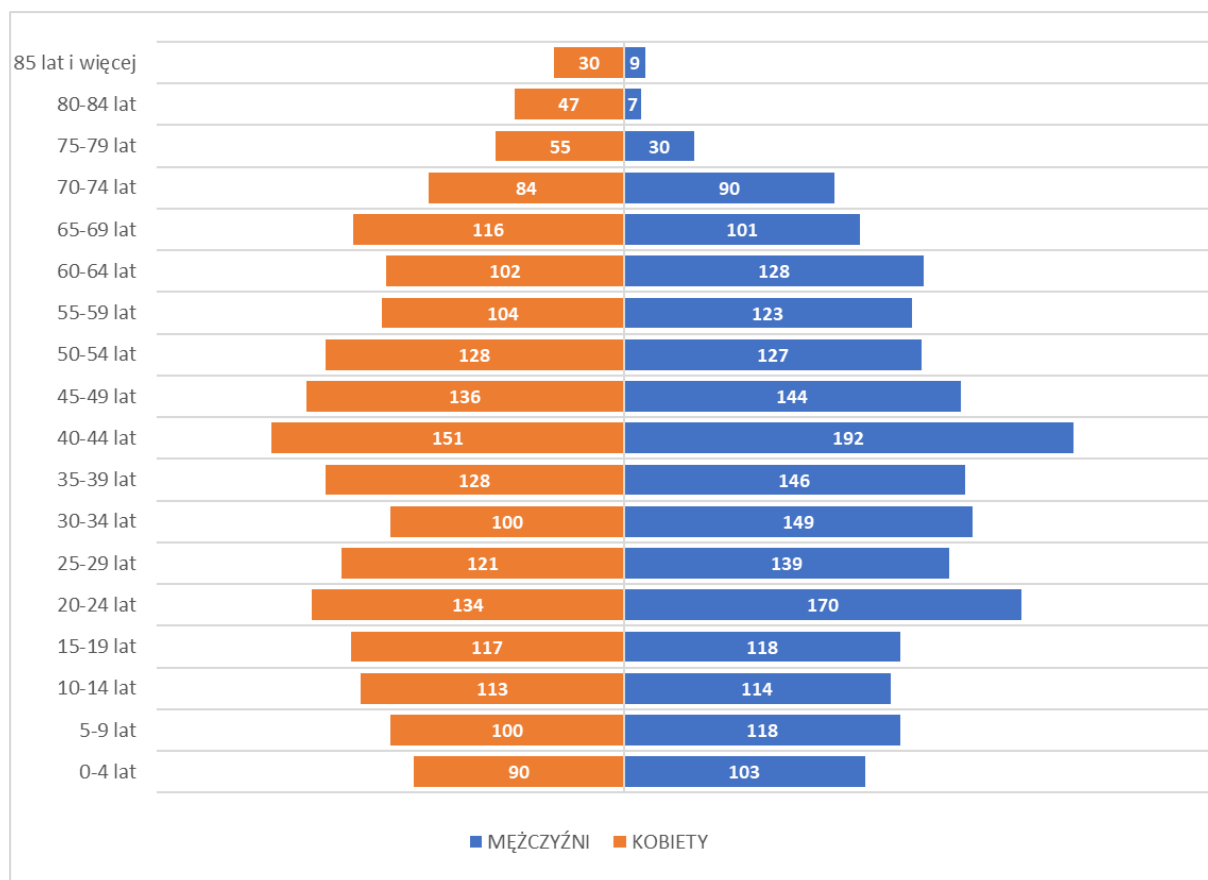

Ryc. 10 Gęstość zaludnienia Gminy na tle powiatu, województwa i kraju

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

3.1.2. STRUKTURA PŁCI

W strukturze płci gminy Markusy odznacza się przewagą mężczyzn, których liczba wynosi 2 008, w stosunku do 1 856 kobiet.²³ Współczynnik feminizacji (tj. liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn) wynosi zatem 92, co jest wartością wyraźnie niższą w stosunku do średniej dla całego powiatu elbląskiego (99), województwa warmińsko-mazurskiego (105) oraz kraju (107).²⁴

Ryc. 11 Piramida wieku i płci w gminie Markusy

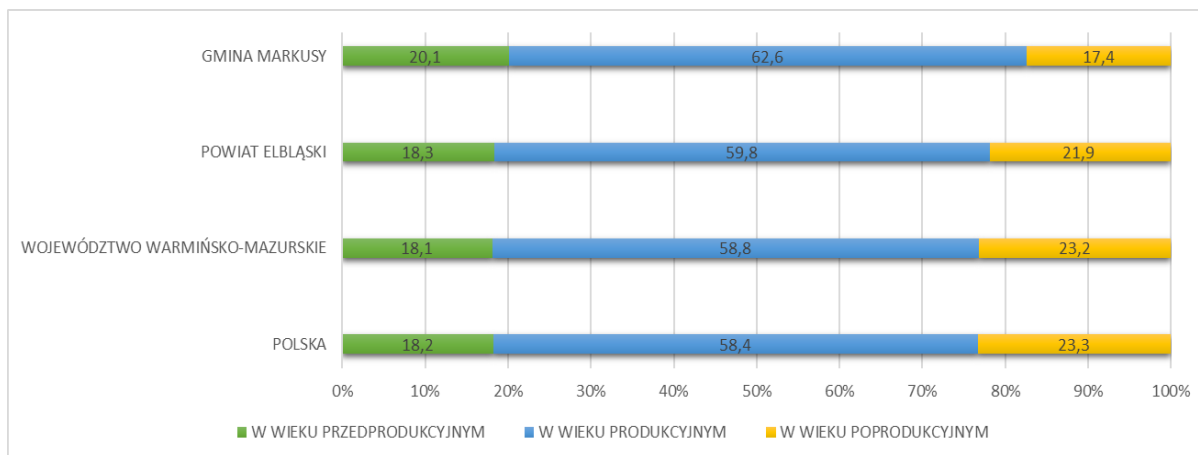
Materiał źródłowy: Dane GUS - stan ludności: ludność wg grup wieku i płci, stan na 31.12.2023 r.

²³ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: ludność wg grup wieku i płci, stan na 31.12.2023 r.

²⁴ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: współczynnik feminizacji, stan na 31.12.2023 r.

3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI

W podziale na ekonomiczne grupy wieku, w gminie Markusy dominuje ludność w wieku produkcyjnym, która stanowi 62,6% ogółu mieszkańców. Drugą grupę stanowi ludność w wieku przedprodukcyjnym, obejmująca 20,1%. Najmniej liczną grupę stanowi ludność w wieku poprodukcyjnym, której udział wynosi 17,4%. W porównaniu ze wskaźnikami dla Polski, województwa i powiatu, zaznacza się wyższy odsetek ludności w wieku produkcyjnym, a jednocześnie wyraźnie najniższy udział w wieku poprodukcyjnym.²⁵

Ryc. 12 Udział ekonomicznych grup wieku w Gminie na tle powiatu, województwa i kraju

Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci, stan na 31.12.2023

3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat wskaźnik przyrostu naturalnego osiągał głównie ujemne wartości i wahał się od -24 os. w 2023 r. do +12 os. w 2017 r. Średni przyrost naturalny na przestrzeni analizowanych lat wyniósł -3,6 os/rok, a zatem w analizowanym okresie liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń.

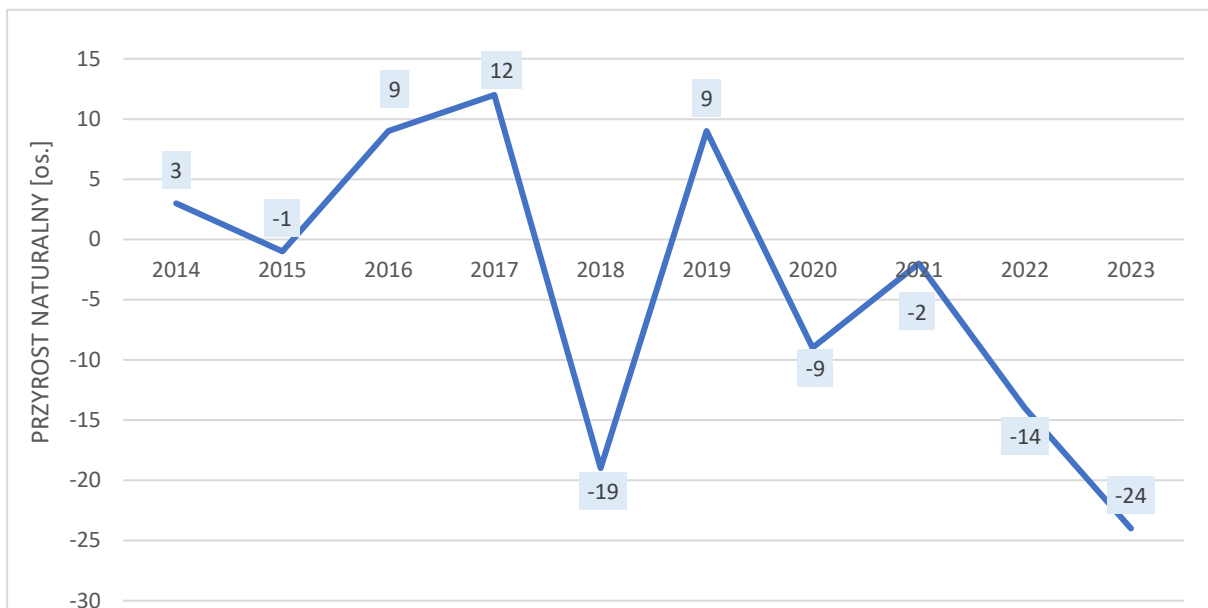
Tab. 8 Ruch naturalny ludności w Gminie w latach 2014-2023

RUCH NATURALNY WEDŁUG PŁCI											
ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2014-2023
URODZENIA ŻYWE [os.]											
Ogółem	41	37	40	43	25	43	44	45	35	20	37,3
Mężczyźni	19	21	22	22	18	26	24	19	20	13	20,4
Kobiety	22	16	18	21	7	17	20	26	15	7	16,9
ZGONY OGÓŁEM [os.]											
Ogółem	38	38	31	31	44	34	53	47	49	--	36,5
Mężczyźni	22	20	17	16	31	21	30	25	26	--	20,8
Kobiety	16	18	14	15	13	13	23	22	23	--	15,7
PRZYROST NATURALNY [os.]											
Ogółem	3	-1	9	12	-19	9	-9	-2	-14	-24	-3,6

²⁵ Materiał źródłowy: Dane GUS – stan ludności: ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci, stan na 31.12.2023

Mężczyźni	-3	1	5	6	-13	5	-6	-6	-6	-12	-2,9
Kobiety	6	-2	4	6	-6	4	-3	4	-8	-12	-0,7

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Ryc. 13 Przyrost naturalny w Gminie w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

3.2.2. MIGRACJE

W gminie Markusy na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się stale ujemne saldo migracji. Relatywnie najmniejszy odpływ ludności zanotowano w 2023 r., kiedy to z terenu Gminy wymeldowały się o 4 osoby więcej niż zameldowały. Najmniej korzystnie sytuacja kształtowała się natomiast w 2014 r., wówczas wskaźnik ten wyniósł -38 os.

Średnie saldo migracji w analizowanych latach wyniosło -22,0 os./rok²⁶, natomiast łącznie w analizowanych latach 2014-2023²⁷ dokonano 329 zameldowań i 527 wymeldowań, a zatem saldo migracji wyniosło łącznie -198 os.

Tab. 9 Migracje w Gminie w latach 2014-2023

MIGRACJE WEDŁUG KIERUNKÓW											
ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2014-2023
ZAMELDOWANIA											
Ogółem	38	0*	30	22	29	33	46	46	36	49	36,6
Z miast	22	16	14	19	15	20	31	41	19	24	22,1
Ze wsi	16	13	16	3	13	13	15	5	16	23	13,3
WYMELDOWANIA											
Ogółem	76	0*	56	52	58	68	69	51	44	53	58,6
Do miast	54	35	36	27	36	46	51	31	33	32	38,1
Na wieś	22	7	16	25	22	22	18	20	10	21	18,3
SALDO MIGRACJI											

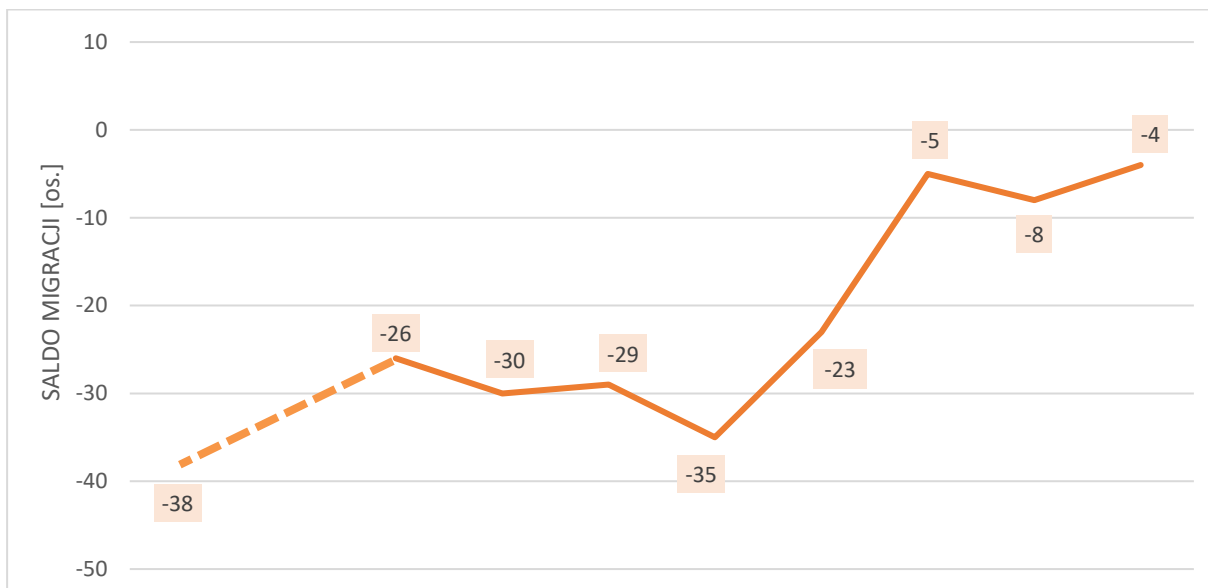
²⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS – migracje wewnętrzne i zagraniczne: migracje na pobyt stały gminne wg płci migrantów i kierunku (miasto, wieś), stan na 31.12.2022 r.

²⁷ Bez 2015 roku – brak danych.

Ogółem	-38	0*	-26	-30	-29	-35	-23	-5	-8	-4	-22,0
--------	-----	----	-----	-----	-----	-----	-----	----	----	----	-------

*bd – brak danych, zgodnie z informacją GUS: wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe (w tym ze względu na wysoki błąd losowy próby w badaniach reprezentacyjnych, np. BAEL albo brak informacji porównywalnych).

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Ryc. 14 Saldo migracji w Gminie w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Szansą zahamowania ujemnego salda migracji może być podjęcie działań mających na celu zwiększenie atrakcyjności gminy Markusy jako miejsca do zamieszkania poprzez m.in. polepszenie warunków życia i promocję Gminy jako miejsca atrakcyjnego osiedleńczo, a także stymulowanie rozwoju lokalnego rynku pracy.

3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI

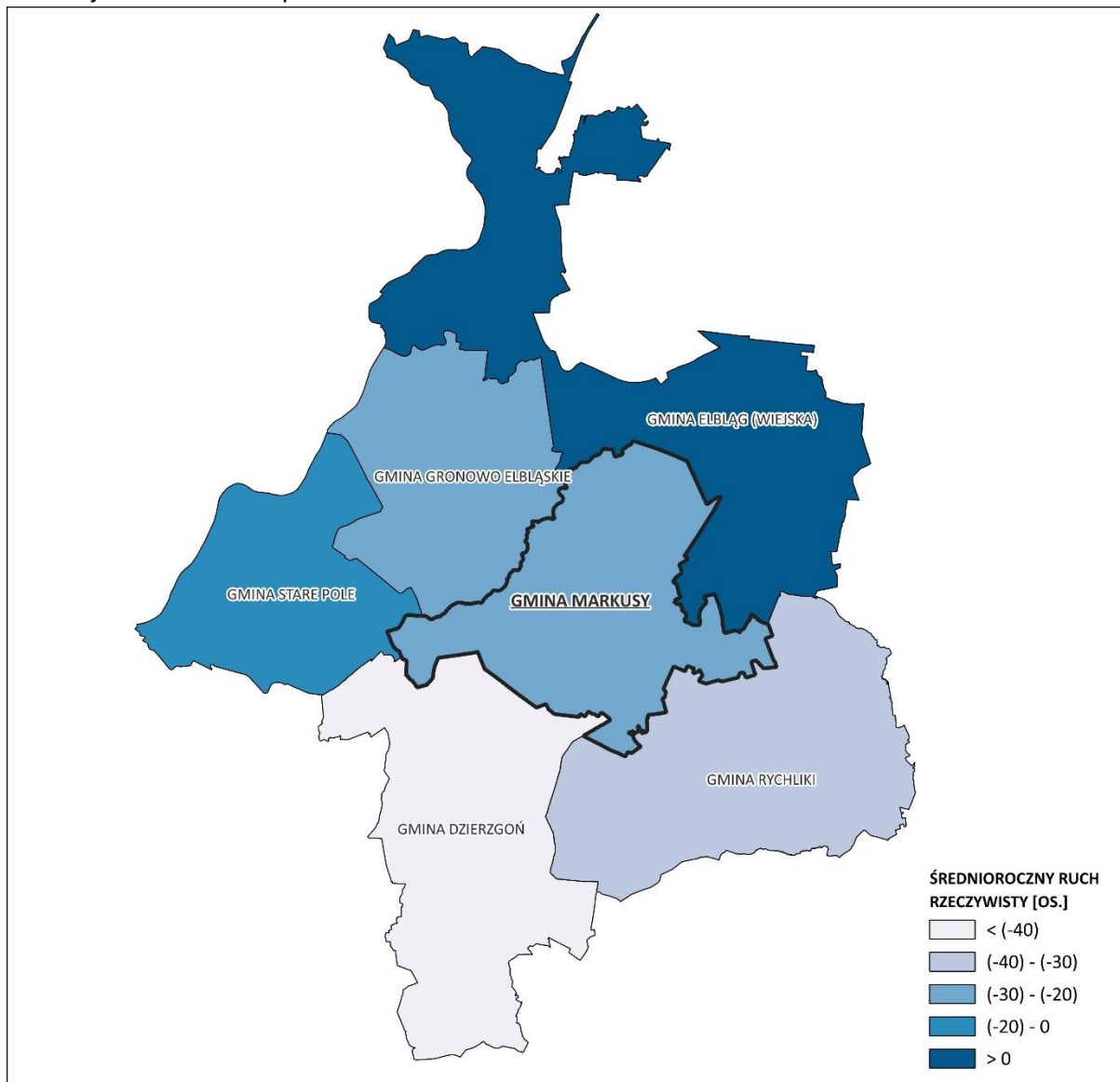
Przyrost rzeczywisty to zestawienie przyrostu naturalnego z saldem migracji, za pomocą którego można zobrazować rzeczywiste zmiany liczby ludności na terenie badanej jednostki. Z analizy współczynnika przyrostu rzeczywistego gminy Markusy i gmin sąsiednich, dokonanej dla okresu dziesięcioletniego (zestawienie roku 2013 z rokiem 2022) wynika, iż niemal we wszystkich analizowanych jednostkach terytorialnych zmalała liczba mieszkańców. Wzrost populacji wystąpił jedynie na terenie gminy wiejskiej Elbląg.

Tab. 10 Wskaźnik przyrostu rzeczywistego w gminie Markusy oraz gminach sąsiednich w latach 2014-2023

ROK	PRZYROST RZECZYWISTY										ŚREDNIOROCZNIE W LATACH 2014-2023
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
GRONOWO ELBLĄSKIE	-9	25	-29	-21	-30	11	-17	-53	-62	-45	-23
DZIERZGOŃ	-50	18	-26	-90	-73	-30	-95	-133	-102	-79	-66
RYCHLIKI	-50	6	-9	-47	-39	-51	-22	-50	-42	-40	-34
ELBLĄG (WIEJSKA)	42	32	32	48	2	27	14	13	10	17	24
STARE POLE	-21	15	-19	-1	-32	7	6	-24	-46	-53	-17
MARKUSY	-35	-1	-17	-18	-48	-26	-32	-7	-22	-28	-23

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Ubytek ludności w gminie Markusy w analizowanych latach średnio wyniósł -23 os., co w porównaniu do gmin ościennych było trzecim najkorzystniejszym wynikiem (zaraz po gminie wiejskiej Elbląg i Stare Pole). Identyczny stopień depopulacji na przestrzeni ostatniej dekady wystąpił również w gm. Gronowo Elbląskie. Najniższy wskaźnik zanotowano natomiast w gminie Dzierzgoń, w której liczba ludności spadała średnio o 66 os.

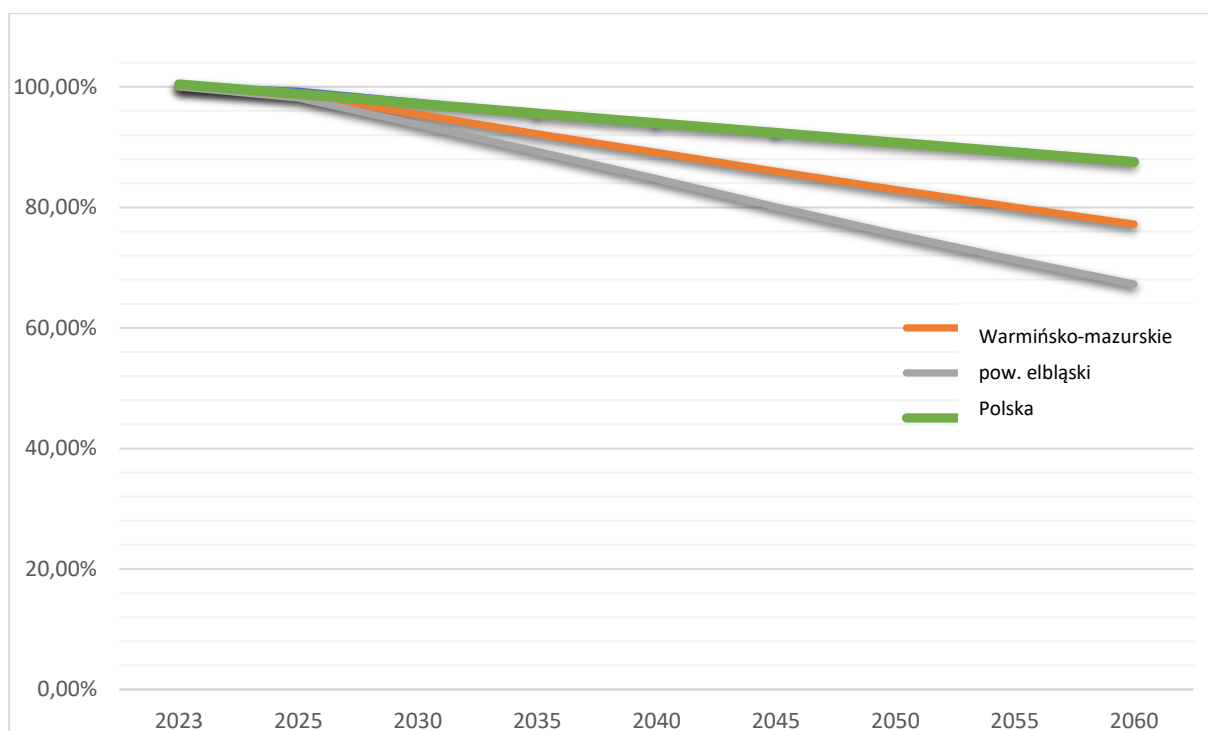

Ryc. 15 Ruch rzeczywisty w gminie Markusy i w gminach sąsiednich w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

3.3. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA

Zachodzące aktualnie w Polsce i Unii Europejskiej procesy ludnościowe określane są mianem „drugiego przejścia demograficznego” i charakteryzują się m.in. spadkiem liczby urodzeń i zgonów, przesuwaniem średniego wieku rodzenia i tworzenia związków, wzrostem liczby rozwodów oraz niską płodnością. W najbliższych kilkudziesięciu latach przewiduje się dalszy, stopniowy ubytek liczby ludności w Polsce oraz znaczące zmiany struktury wiekowej²⁹. Prognozę w tendencji zmian liczby ludności do 2060 r., w stosunku do 2023 r. (2023=100%) dla kraju, województwa i powiatu zaprezentowano na poniższym wykresie.

Ryc. 16 Prognoza tendencji zmian liczby ludności do 2060 r., w stosunku do 2023 r. (2013=100%) dla Polski, województwa warmińsko-mazurskiego i powiatu elbląskiego

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W perspektywie 2060 r. szacuje się, że ubytek liczby ludności wyniesie w Polsce ok. 12,5%, w województwie warmińsko-mazurskim spodziewany jest spadek ludności o ok. 22,8%, natomiast w przypadku powiatu elbląskiego prognozowany jest ubytek ludności na poziomie ok. 32,7%.

Uwzględniając tendencje zmian ludnościowych obserwowane w ostatnich latach na terenie gminy Markusy oraz prognozy ludnościowe dla Polski, przewiduje się dalszy spadek liczby ludności w Gminie.

Przewidywanie zmian w liczbie ludności zawsze obarczone jest dużą niepewnością i zależne jest od postępujących procesów globalizacyjnych oraz stale zmieniających się postaw światopoglądowych ludności. Szacowanie zaludnienia nabiera szczególnej trudności w kontekście wydarzeń w naszej części Europy (konfliktu militarnego na Ukrainie). Sytuacja z jaką mamy do czynienia od lutego 2022 r. pokazuje, jak dynamiczne mogą być zmiany zachodzące w Polsce i na świecie, w tym zmiany demograficzne. W związku z powyższym, celem strategicznego rozwoju gminy Markusy powinno być przede wszystkim zapewnienie warunków w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym do podnoszenia atrakcyjności Gminy jako miejsca do życia i prowadzenia aktywności gospodarczej, co powinno przełożyć się na sukcesywny wzrost liczby ludności.

3.4. WNIOSKI

- ! Relatywnie korzystna struktura demograficzna. Wyższy udział ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu, województwa i kraju, a jednocześnie wyraźnie najniższy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym.
- ! Starzejące się społeczeństwo.
- ! Przeważnie ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego.
- ! Stale ujemne saldo migracji.
- ! Stały, sukcesywny spadek liczby ludności.
- ! Niska gęstość zaludnienia, sprzyjająca pobytowi ludzi.

4 ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY

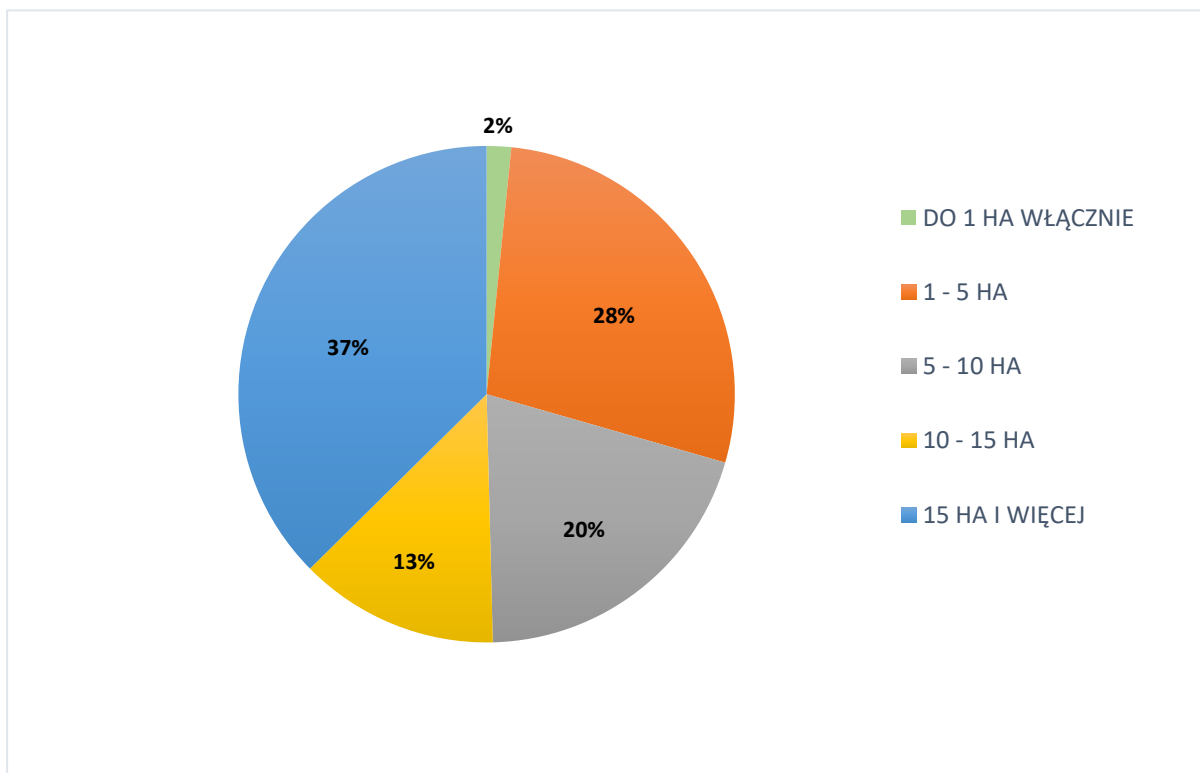
4.1. ROLNICTWO

Rolnictwo stanowi znaczący odsetek głównych aktywności i źródeł utrzymania lokalnej ludności. Przestrzenie rolnicze w strukturze użytkowania terenu gminy Markusy stanowią aż 81% jej całkowitej powierzchni tj. ok. 8,9 tys. ha, z czego: grunty orne obejmują ok. 4,0 tys. ha, łąki trwałe ok. 3,7 tys. ha, natomiast pastwiska trwałe ok. 0,3 tys. ha.

Głównym kierunkiem produkcji rolnej w gminie Markusy jest produkcja roślinna (głównie pszenica, kukurydza, rzepak), z uwagi na dominujący udział użytków rolnych. Rolniczą przestrzeń produkcyjną tworzą przede wszystkim gleby oznaczające się dobrymi oraz bardzo dobrymi wartościami dla produkcji rolniczej. W produkcji zwierzęcej przeważa natomiast hodowla bydła oraz drobiu.

Na podstawie danych PSR 2020 w gminie Markusy znajduje się 377 gospodarstw rolnych, z czego 375 są gospodarstwami indywidualnymi. Łączna powierzchnia gospodarstw rolnych w Gminie wynosi ok. 7,1 tys. ha. W gospodarstwach rolnych pracuje 656 osób, w tym 405 mężczyzn i 251 kobiet. Ponadto na terenie Gminy 329 gospodarstw prowadzi sprzedaż własnych produktów rolnych (ok. 88%).

W strukturze gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych dominujący jest udział gospodarstw o powierzchni 15 ha i więcej, a zatem rozdrobnienie gospodarstw jest stosunkowo niewielkie. Znikoma jest również liczba gospodarstw o powierzchni do 1 ha.²⁸

Ryc. 17 Udział gospodarstw rolnych wg grup obszarowych użytków rolnych

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020 – dane wg siedziby gospodarstwa.

²⁸ Materiał źródłowy: Powszechny Spis Rolny 2020 – dane wg siedziby gospodarstwa.

Na przestrzeni lat 2010-2020 nie zaobserwowano wyraźnego spadku znaczenia rolnictwa jako wiodącego sektora gospodarki na terenie gminy Markusy. Wprost przeciwnie, zanotowano wzrost jego znaczenia w niektórych obszarach. Co prawda liczba gospodarstw rolnych w ciągu analizowanych lat spadła o 100 sztuk, a łączna powierzchnia gospodarstw rolnych zmalała o ok. 271 ha, natomiast zwiększyła się powierzchnia zasiewów upraw o ok. 665 ha.

Jednocześnie zaobserwowano ponad dwukrotny spadek populacji drobiu, zaś pogłowie bydła utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Szczegółowe wartości dotyczące gospodarki rolnej na terenie Gminy przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab. 11 Gospodarka rolna na terenie Gminy - porównanie 2020 r. z 2010 r.

WARTOŚĆ		MIARA	2010	2020
GOSPODARSTWA ROLNE		szt.	577	377
GOSPODARSTWA DOMOWE	Z DOCHODEM Z DZIAŁNOŚCI ROLNICZEJ	szt.	476	377
	Z DOCHODEM Z POZAROLNICZEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	szt.	55	41
POWIERZCHNIA GOSPODARSTW ROLNYCH WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH		ha	7 397,46	7 126,82
GOSPODARSTWA ROLNE WG GRUP OBSZAROWYCH UŻYTKÓW ROLNYCH	DO 1 HA WŁĄCZNIE	szt.	150	6
	1 - 5 HA	szt.	121	105
	5 - 10 HA	szt.	78	76
	10 -15 HA	szt.	68	49
	15 HA I WIĘCEJ	szt.	160	141
POGŁOWIE ZWIERZĄT GOSPODARSKICH	BYDŁO OGÓŁEM	szt.	5 553	5 642
	DRÓB OGÓŁEM	szt.	9 823	3 893
POWIERZCHNIA ZASIEWÓW UPRAW		ha	3 255,87	3 920,97
GOSPODARSTWA STOSUJĄCE NAWOŻENIE		szt.	276	255
CIĄGNIKI W GOSPODARSTWACH ROLNYCH		szt.	460	514
ŚREDNIA WIELKOŚĆ GOSPODARSTWA ROLNEGO	GRUNTY OGÓŁEM	ha	12,82	18,90
	UŻYTKI ROLNE OGÓŁEM	ha	12,17	18,15

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020, 2010 – dane wg siedziby gospodarstwa.

4.2. PODMIOTY GOSPODARCZE

4.2.1. LICZEBNOŚĆ

Za podmiot gospodarczy uznaje się podmiot prowadzący działalność gospodarczą opartą na tzw. wpisie do ewidencji działalności gospodarczej, czyli zgłoszeniu rodzaju prowadzonej działalności, miejsca jej prowadzenia i danych osoby prowadzącej w urzędzie gminy. Może nim być osoba fizyczna, osoba prawna, a także jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, utworzona zgodnie z przepisami prawa, jeżeli jej przedmiot działania obejmuje prowadzenie działalności gospodarczej.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia liczba podmiotów gospodarczych w gminie Markusy wykazywała ogólną tendencję wzrostową. W 2014 r. funkcjonowały 192 podmioty, w 2019 r. ich liczba wzrosła do 217, a w 2023 r. osiągnęła poziom 276. Wyraźnie przeważają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (230 w 2023 r., tj. ok. 83% wszystkich podmiotów gospodarczych w Gminie).

Tab. 12 Podmioty gospodarcze zarejestrowane na terenie Gminy w latach 2014-2023

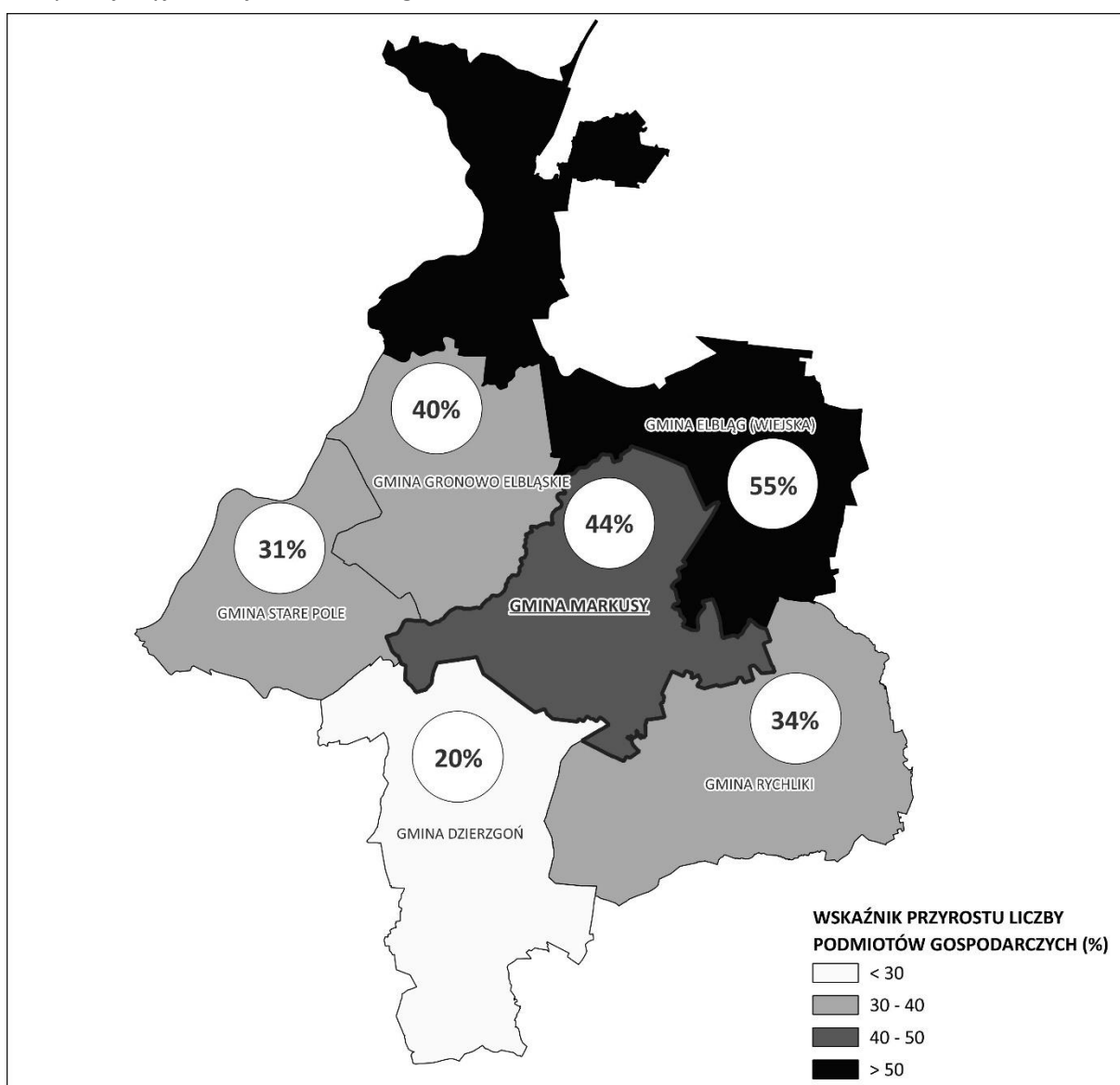
ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sektor publiczny	9	9	8	8	7	7	7	7	7	7
Sektor prywatny	183	193	190	198	190	209	221	236	250	268

w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	143	151	149	156	154	174	187	200	212	230
Ogółem podmioty gospodarcze	192	202	198	206	198	217	229	245	258	276

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Analizując wzrost liczby podmiotów gospodarczych w gminach sąsiednich (zestawienie roku 2014 z rokiem 2023) można zauważyć, że gmina Markusy odznaczała się drugim najwyższym wzrostem poziomu przedsiębiorczości. Wyższą wartość odnotowano jedynie w gminie Elbląg, natomiast najmniej korzystnie sytuacja kształtowała się w gminie Dzierzgoń.

Należy przy tym mieć na względzie, że analizowane zjawisko dotyczy nie tyle samego poziomu przedsiębiorczości w gminach, co jego wzrostu na przestrzeni lat, którego wielkość jest wprost zależna od sytuacji wyjściowej roku bazowego.

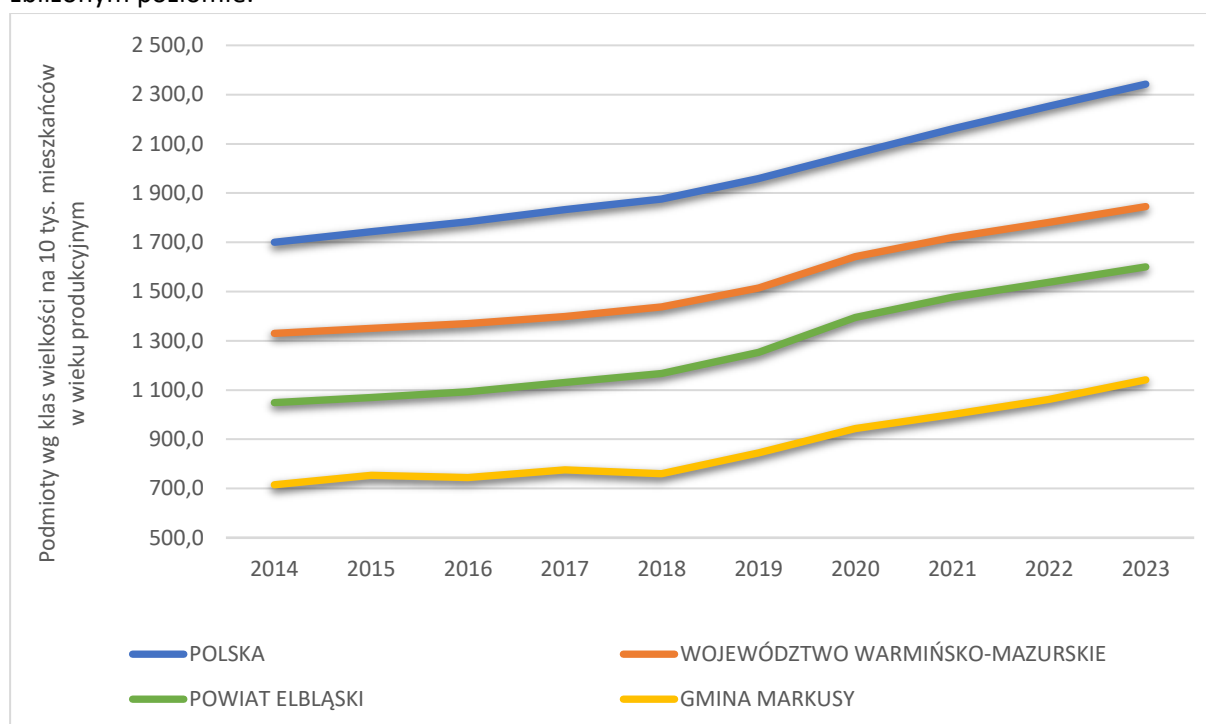
Ryc. 18 Procentowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w gminie Markusy i w gminach sąsiednich w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Bazując na wartościach wskaźnikowych (przeliczając liczbę podmiotów gospodarczych na 10 tys. osób w wieku produkcyjnym), można dokonać analizy porównawczej zjawiska z jednostkami administracyjnymi poszczególnych poziomów terytorialnych. Dane za 2023 r. wskazują, że na terenie gminy Markusy funkcjonuje 1 141,4 podmiotów gospodarczych w przeliczeniu 10 tys. os. w wieku produkcyjnym, podczas gdy średnio w:

- kraju jest to 2 342,5 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym;
- województwie warmińsko-mazurskim jest to 1 845,2 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym;
- powiecie elbląskim jest to 1 600,2 podmiotów/10 tys. os. w wieku produkcyjnym.

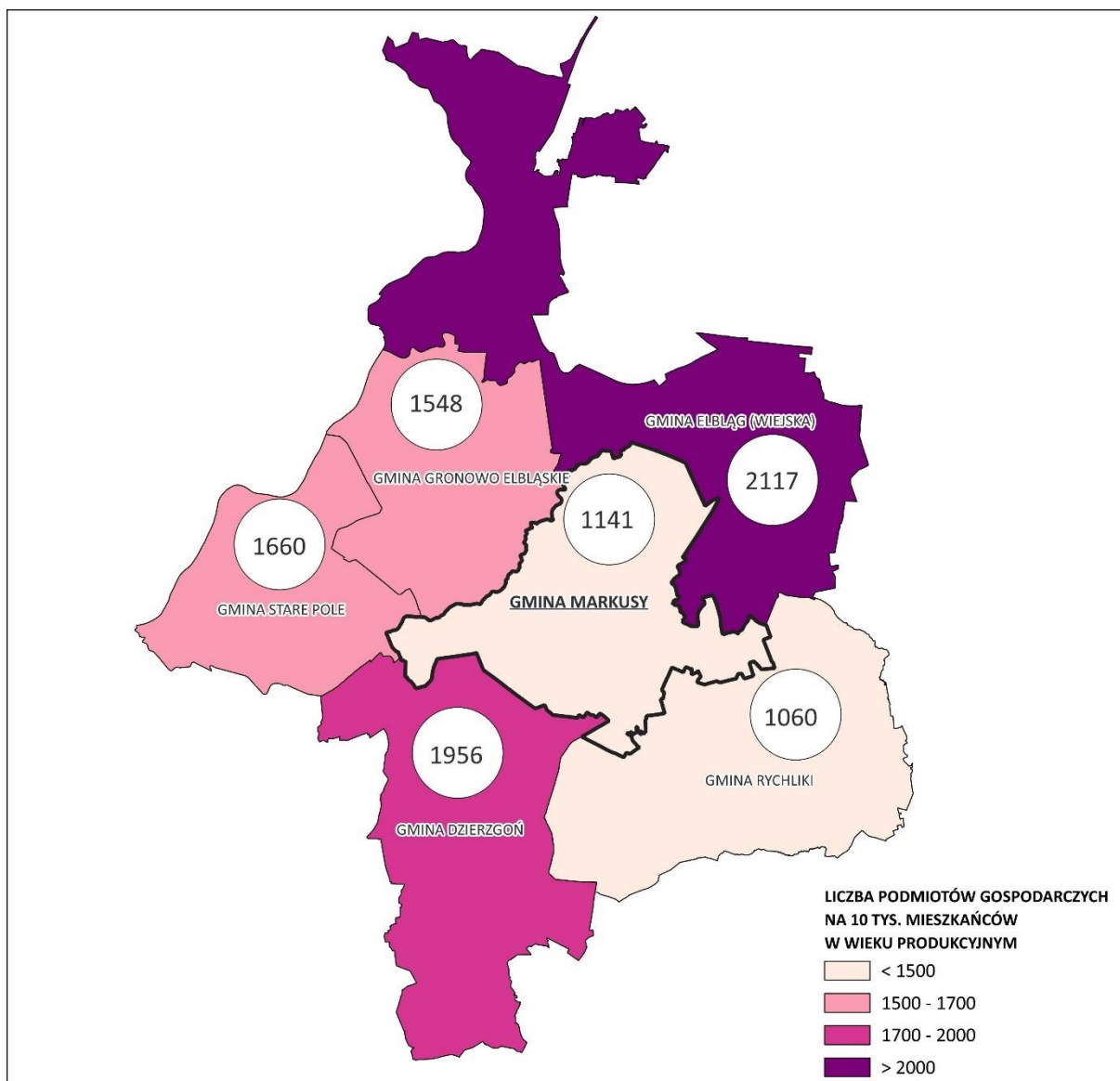
Należy zatem uznać, że poziom przedsiębiorczości w Gminie jest zauważalnie niższy od średniej dla powiatu, województwa i kraju. Na przestrzeni ostatnich lat dysproporcja ta utrzymywała się na zbliżonym poziomie:

Ryc. 19 Podmioty gospodarcze w przeliczeniu 10 tys. osób w wieku produkcyjnym w Gminie na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Analizując opisywany wskaźnik w odniesieniu do gmin ościennych (dane za 2023 r.), uwidacznia się poziom przedsiębiorczości w poszczególnych jednostkach.

Ryc. 20 Liczba podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. os. w wieku produkcyjnym w gminie Markusy i w gminach sąsiednich w 2023 r.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując liczbę podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym na tle gmin ościennych wynika, iż w gminie Markusy wskaźnik ten jest stosunkowo niski. Niższe wyniki zanotowano jedynie w gminie Rychliki, natomiast w niniejszym zestawieniu zdecydowanie przoduje gmina wiejska Elbląg oraz w dalszej kolejności gm. Dzierżgoń.

4.2.2. WIELKOŚĆ

Spośród funkcjonujących 276 podmiotów gospodarczych, aż 67 (ok. 97%) stanowiły podmioty zatrudniające 0-9 os., 8 stanowiły podmioty zatrudniające 10-49 os. oraz funkcjonował 1 pomiot zatrudniający 50-249 osób.

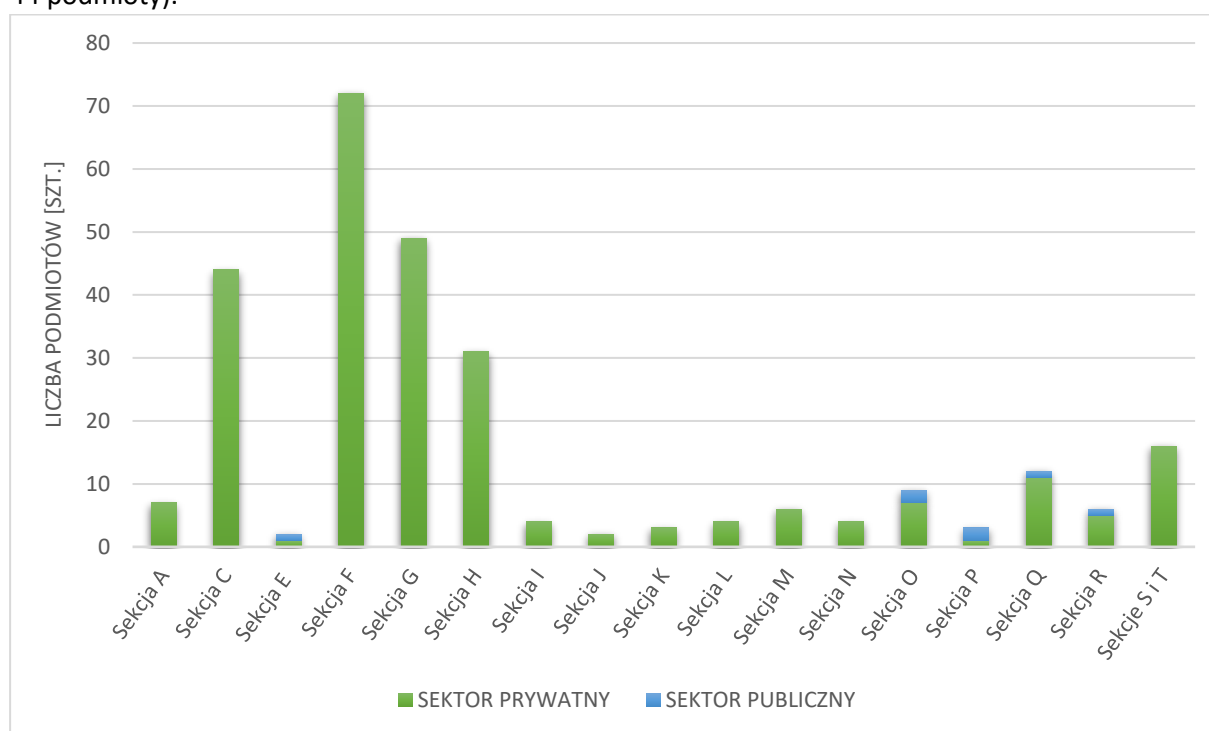
W związku z powyższym na terenie Gminy znajdują się zarówno zakłady z rodzaju mikro-, małych oraz średnich przedsiębiorstw. Dominują podmioty mające charakter mikroprzedsiębiorstw, zaś udział

małych i średnich przedsiębiorstw jest znikomy. Nie występują duże przedsiębiorstwa (dane za 2023 r.).²⁹

4.2.3. RODZAJ

W sektorze publicznym zarejestrowanych jest łącznie 7 podmiotów gospodarczych, które dotyczą: sektora edukacji (2), administracji publicznej i obrony narodowej oraz obowiązkowych zabezpieczeń społecznych (2), opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (1), działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (1), a także działalności związanej z dostawą wody, gospodarowaniem ściekami i odpadami (1).

Sektor prywatny charakteryzuje się natomiast wysoką liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w sekcji F (budownictwo – 72 podmioty), sekcji G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych – 49 podmiotów), a także sekcji C (przetwórstwo przemysłowe – 44 podmioty).

Ryc. 21 Podmioty gospodarcze wg sekcji działań PKD 2007 zarejestrowane na terenie Gminy w 2023 roku

Objaśnienia:

- Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe
- Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
- Sekcja F – Budownictwo
- Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
- Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa
- Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
- Sekcja J – Informacja i komunikacja
- Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
- Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
- Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
- Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
- Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
- Sekcja P – Edukacja
- Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna

²⁹ Mikroprzedsiębiorstwa – zatrudniają do 9 pracowników, osiągają roczny obrót nieprzekraczający 2 milionów euro lub sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie przekroczyły równowartości tej kwoty;

- Małe przedsiębiorstwa – zatrudniają od 10 do 49 pracowników, a roczny obrót lub sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie przekraczają równowartości 10 milionów euro;

- Średnie przedsiębiorstwa – zatrudniają od 50 do 249 pracowników, natomiast roczne obroty nie przekraczają równowartości 50 milionów euro, sumy aktywów bilansu na koniec jednego z dwóch ostatnich lat obrotowych nie mogą przekroczyć równowartości 43 milionów euro;

- Duże przedsiębiorstwa – pozostałe przedsiębiorstwa, które przekraczają limity dla wyżej wymienionych firm.

Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Sekcja S – Pozostała działalność usługowa

Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Do najważniejszych przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie Gminy zalicza się podmioty zajmujące się produkcją mebli i wyrobów z drewna, wulkanizacją i mechaniką samochodów, kaletnictwem, jubilerstwem i biżuterią. Ponadto funkcjonują tutaj lokalne zakłady produkcyjno-handlowo-usługowe oraz działa przedsiębiorstwo transportowe.³⁰

4.3. RYNEK PRACY

4.3.1. PRACUJĄCY

Na terenie gminy Markusy liczba pracujących wynosi 182 os., z czego większość stanowią kobiety – 123, wobec 59 mężczyzn. Obserwowana jest ogólna tendencja spadkowa pracujących ogółem, a także w podziale na płeć, przy czym jest ona dość nierównomierna.

Tab. 13 Struktura osób pracujących na terenie Gminy w latach 2012-2021

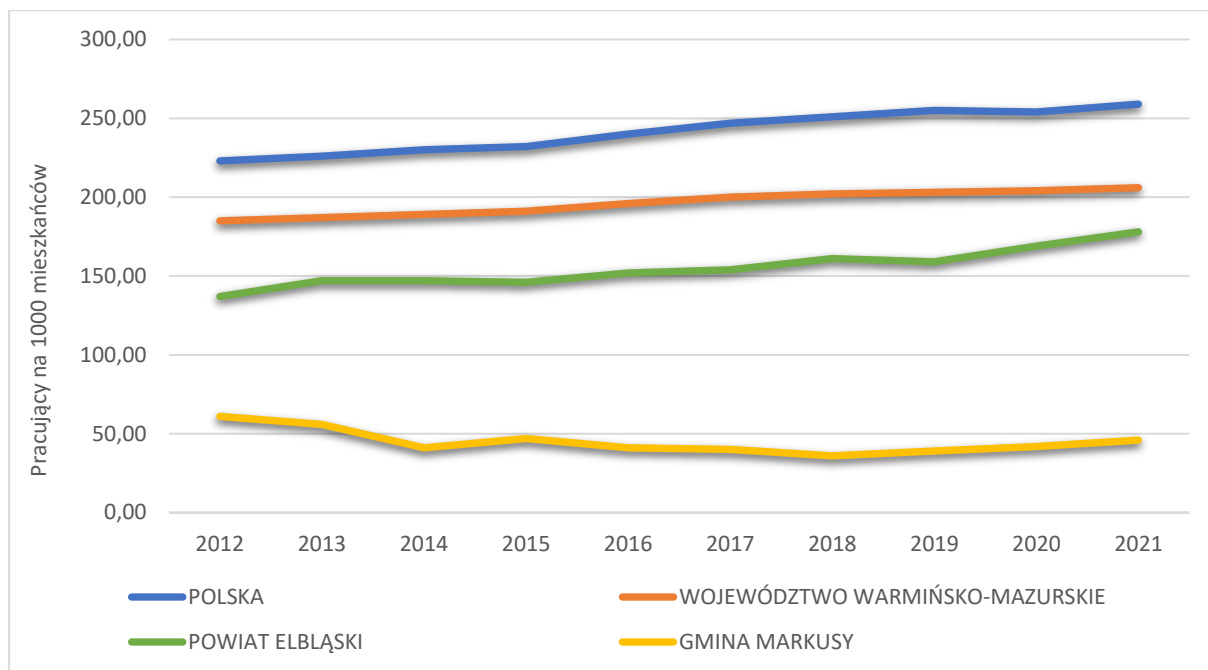
PŁEĆ/ROK	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mężczyźni	108	98	68	71	60	54	38	43	41	59
Kobiety	149	136	104	125	111	113	110	115	123	123
Ogółem	257	234	172	196	171	167	148	158	164	182

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r. (brak nowszych danych).

Wskaźnik liczby osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców od kilku lat utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Co prawda w latach 2012 - 2014 nastąpił jego skokowy spadek (z 61 os./1000 mieszk. na 41 os./1000 mieszk.), natomiast w kolejnych latach nie zaobserwowano większych zmian. W 2021 r. na 1000 mieszkańców przypadało 46 osób pracujących.

Średnia liczba osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców jest znacznie niższa w stosunku do średniej dla powiatu elbląskiego (178 os.), województwa warmińsko-mazurskiego (206 os.) oraz kraju (259 os.).

³⁰ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

Ryc. 22 Pracujący na 1000 mieszkańców w Gminie na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2012-2021

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2021 r.

4.3.2. BEZROBOCIE

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie gminy Markusy wynosi 6,4%, przy czym bezrobocie wśród mężczyzn wynosi 4,5%, a wśród kobiet 8,9%. W 2023 r. zarejestrowanych bezrobotnych było w sumie 155 os., z czego 61 os. stanowili mężczyźni, wobec 94 kobiet.

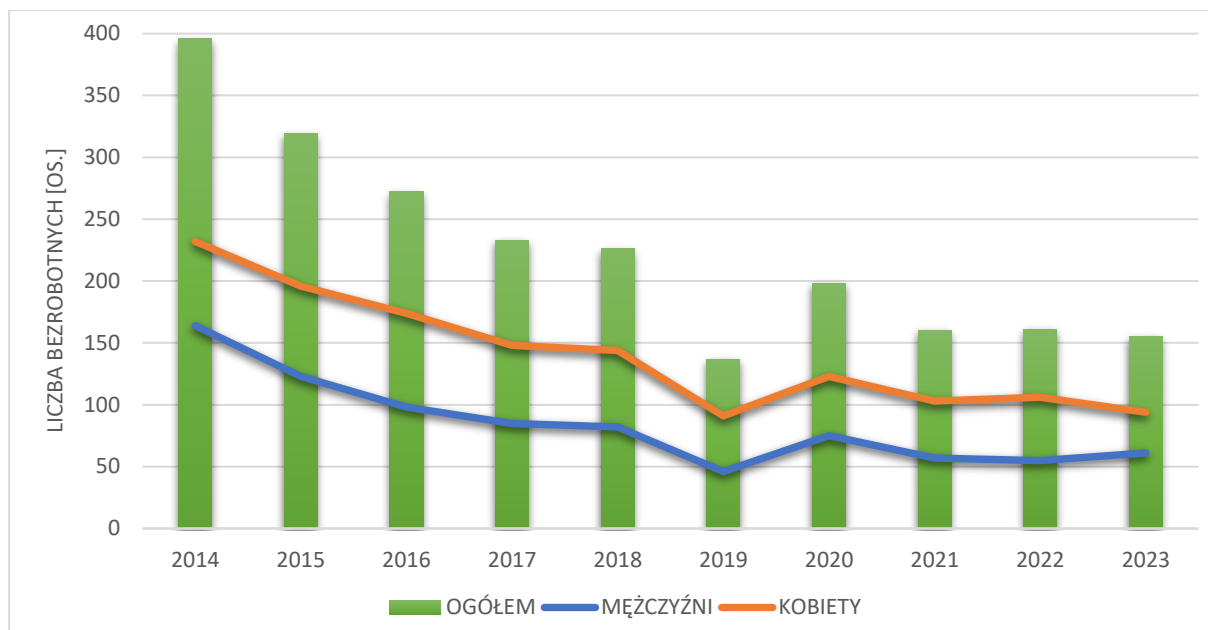
Tab. 14 Liczba bezrobotnych na terenie Gminy w latach 2014-2023

PŁEĆ/ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mężczyźni	164	123	98	85	82	46	75	57	55	61
Kobiety	232	196	174	148	144	91	123	103	106	94
Ogółem	396	319	272	233	226	137	198	160	161	155

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia obserwuje się wyraźny spadek bezrobocia w gminie Markusy. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła w okresie 2014-2023 o 241 osób, czyli o ok. 61%. Najwyższą liczbę bezrobotnych zarejestrowano w 2014 r. – 396 osób, zaś najniższą w 2023 r. – 155 osób.³¹

³¹ Materiał źródłowy: Dane GUS – rynek pracy: bezrobocie rejestrowane: bezrobotni zarejestrowani wg płci w gminach oraz udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci, stan na 31.12.2023 r.

Ryc. 23 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie w latach 2014-2023

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

Do nieznacznego wzrostu wskaźnika bezrobocia w 2020 r. mogła przyczynić się pandemia COVID-19, która spowodowała załamanie gospodarcze i trudną sytuację na rynku. Sytuacja pandemiczna jaka wówczas miała miejsce była niezależna od działań wewnętrznych w Gminie.

4.4. TERENY INWESTYCYJNE

Gmina Markusy nie posiada kompleksowo uzbrojonych terenów inwestycyjnych.

4.5. WNIOSKI

- ! Bardzo korzystne warunki rozwoju gospodarki rolnej, zwłaszcza roślinnej.
- ! Niewielkie rozdrobnienie gospodarstw rolnych, w tym duży udział gospodarstw o powierzchni powyżej 15 ha.
- ! W dalszym ciągu niższy od średniej w powiecie, województwie i kraju poziom przedsiębiorczości.
- ! Wysoki poziom wzrostu przedsiębiorczości w stosunku do większości gmin ościennych.
- ! Brak dużych zakładów pracy.
- ! Malejący poziom bezrobocia, przy jednoczesnym wzroście aktywności gospodarczej.
- ! W dalszym ciągu zbyt niski wskaźnik zatrudnienia.
- ! Brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych.

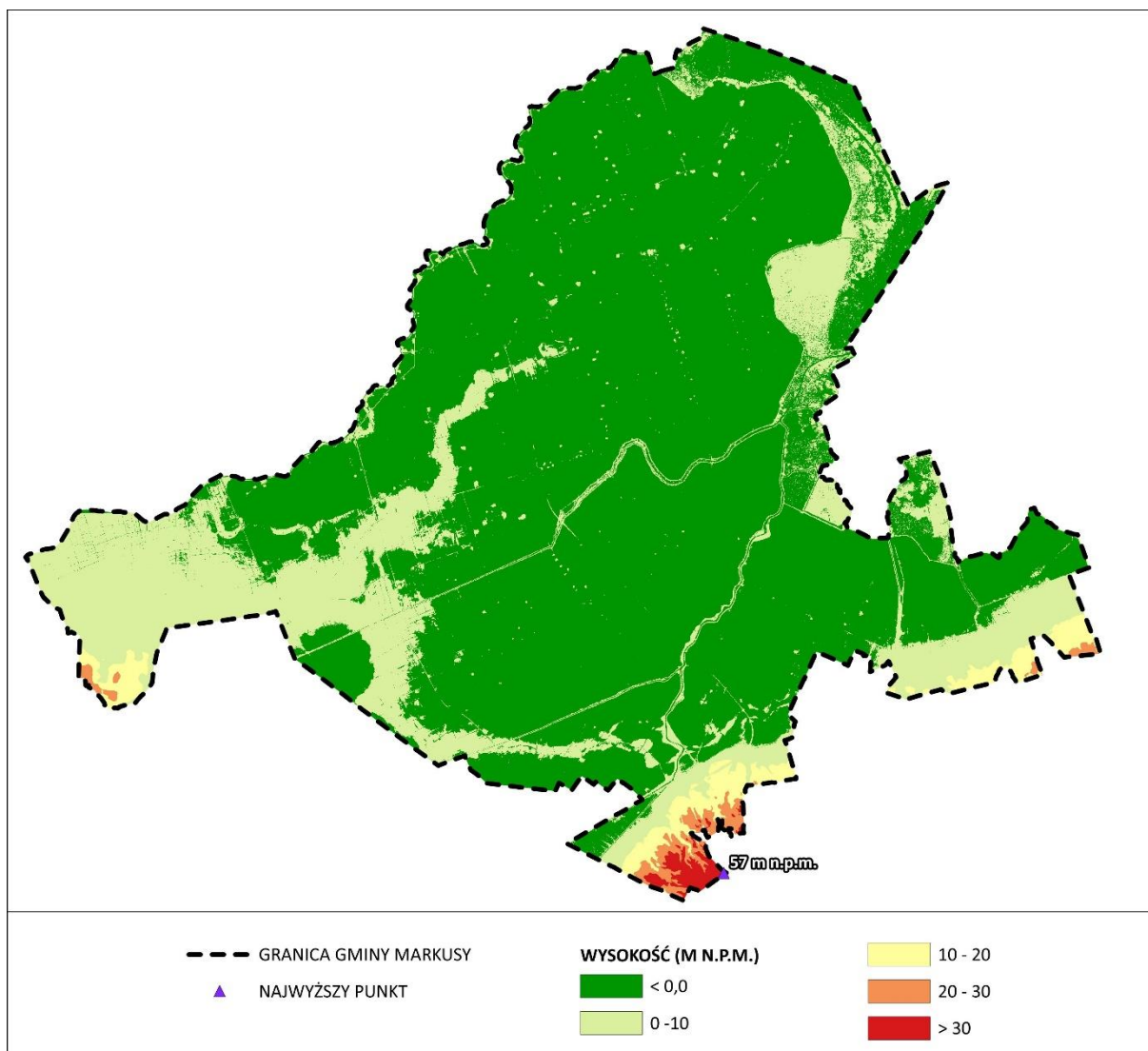
5 ŚRODOWISKO I INFRASTRUKTURA

5.1. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE

5.1.1. UKSZTAŁTOWANIE TERENU

Obszar gminy Markusy położony jest w zasięgu najmłodszego zlodowacenia plejstoceniowego (bałtyckiego). Ukształtowanie powierzchni terenu jest w większości płaskie, co związane jest z położeniem obszaru Gminy w obrębie Żuław Wiślanych (w części Żuław Elbląskich). Decydujący wpływ na rzeźbę terenu miało nagromadzenie osadów rzecznych, zaś proces ten trwał kilka tysięcy lat.

Większość obszaru Gminy położona na terenach depresyjnych (< 0 m n.p.m.). Wyższe partie związane są z położeniem na Pojezierzu Ławskim, gdzie najwyższy punkt osiąga ok. 57 m n.p.m. Warto nadmienić, iż cechą charakterystyczną dla jez. Drużno jest położenie jego dna poniżej poziomu morza, a zatem występują tzw. kryptodepresje.

Ryc. 24 Ukształtowanie powierzchni terenu gminy Markusy

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie hipsometrii dynamicznej; geoportal.

W większości teren jest płaski, wyjątek stanowią strefy krawędziowe wzniesień morenowych Pojezierza Ławskiego, skarpy dolin rzecznych, gdzie nachylenia stoków przekraczają lokalnie 15-20°.

5.1.2. LITOSFERA I GLEBY

Przypowierzchniowa budowa geologiczna jest efektem procesów rzeźbotwórczych zachodzących w okresie czwartorzędu, w epoce Holocenu i Plejstocenu (głównie południowa część Gminy). Osady plejstoceńskie związane są z okresem zlodowacenia północnopolskiego i występującymi wówczas procesami glacialnymi. Osady holoceniowe związane są z procesami erozyjnymi i akumulacyjnymi wód płynących, które determinowały utworzenie dolin rzecznych i delty Wisły.

W ujęciu generalnym w przypowierzchniowej budowie geologicznej gminy Markusy dominują iły i mułki, zazwyczaj z domieszką piasków rzecznych (mad) i jeziornych. W pobliżu jez. Drużno dominują natomiast gytie oraz torfy. W pobliżu strefy granicznej między obszarem Żuław Wiślanych, a Pojezierzem Ławskim występują fragmenty, gdzie występują mułki i żwiry stożków napływowych oraz namuły. W południowej części Gminy, na obszarze wysoczyzny morenowej Pojezierza Ławskiego podłoże geologiczne budują utwory trudno-przepuszczalne (gliny zwałowe) oraz miejscowo piaski gliniaste.³²

W granicach Gminy gleby wykształciły się poprzez procesy ściśle związane z działalnością rzeźbotwórczą Wisły. Znaczną część obszaru obejmują mady, gleby bardzo żyzne i ukształtowane na nanosach rzecznych. Zakwalifikowane są one przede wszystkim do kompleksu gruntów ornych pszennych dobrych. Relatywnie często występują również kompleksy zbożowo-pastewne mocne, a także gleby wykształcone na podłożu organicznym tj. gleby murszowe i torfowe, które wykorzystywane są głównie jako użytki zielone.

Rolniczą przestrzeń produkcyjną tworzą w przeważającym stopniu gleby oznaczające się wysokimi lub bardzo wysokimi wartościami dla produkcji rolniczej (znaczny udział gleb II i III klasy bonitacyjnej). Gleby najłabsze (VI klasy) występują jedynie w południowej części Gminy, na terenach wysoczyznowych.³³

5.1.3. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE

Pod względem podziału hydrograficznego obszar gminy Markusy położony jest na terenie:

- zlewni Zalewu Wiślanego (I rzędu);
 - zlewni rzeki Elbląg (II rzędu);
 - zlewni jez. Drużno (III rzędu),
 - zlewni rzeki Tiny (III rzędu),
 - zlewni rzeki Dzierżgoń od Młyńskiej Dzierżgonki do jez. Drużno.

Najważniejszym ciekim przepływającym przez teren Gminy jest rzeka Dzierżgoń, rzeka będąca najdłuższym dopływem jeziora Drużno, o łącznej długości ponad 55 km. Rzeka swój początek bierze na wysokości ok. 125 m. n.p.m. na terenach wysoczyznowych Pojezierza Ławskiego, gdzie cechuje ją stosunkowo szybki przepływ i spadek, natomiast poniżej miejscowości Dzierżgoń przepływa przez teren Żuław Wiślanych stając się typowym ciekim płynącym w wałach przeciwpowodziowych.

Inne istotne cieką przepływające przez teren Gminy to także Balewka, Tina (rzeka graniczna z gm. Gronowo Elbląskie i Elbląg), Brzeźnica, Młynówka i Niecieczka. Ponadto występują tutaj również inne, mniejsze (w tym bezimienne) cieką będące dopływami powyższych rzek.

We wschodniej części gminy Markusy położony jest fragment jeziora deltowego Drużno. Średnia głębokość zbiornika nie przekracza 1,5 m, natomiast jego powierzchnia wynosi ponad 1700 ha. Warto przy tym zaznaczyć, że wartość ta może ulegać zmianom z uwagi na różne stany wysokości zwierciadła wody w poszczególnych porach roku. Lustro wody położone jest na głębokości 0,1 m n.p.m., a zatem

³² Materiał źródłowy: Szczegółowa Mapa Geologiczna Polski 1: 50 000, arkusz Elbląg Południe.

³³ Materiał źródłowy: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy, 2023.

dno jeziora położone jest w większości poniżej poziomu morza (tzw. kryptodepresja). Ponadto na obszarze tym przebiega szlak wodny, który jest fragmentem Kanału Elbląskiego. Jedynie w obrębie toru wodnego głębokość jest sztucznie utrzymywana i wynosi ok. 3,5 m.

Dodatkowo do wód powierzchniowych zalicza się niewielkie zbiorniki w postaci stawów hodowlanych i oczek wodnych oraz płytkich, stopniowo zarastających zbiorników w pobliżu jez. Drużno. W granicach Gminy występuje bardzo rozwinięty system rowów i kanałów melioracyjnych, który znajduje się na terenach użytkowanych rolniczo w rejonie Żuław Wiślanych. Całkowita długość rowów wynosi ok. 1 300 km.³⁴

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. 2023 poz. 300) gmina Markusy położona jest na obszarze Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gdańsku i znajduje się w zasięgu jednolitych części wód:

Tab. 15 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych na terenie Gminy

NAZWA I KOD JCWP	STATUS	POWIERZCHNIA (km2)	OCENA STANU OGÓLNEGO
Drużno (LW20779)	Naturalna	29,95	Zły
Elbląg od Młynówki do ujścia (RW2000165499)	Silnie zmieniona część wód	520,32	Zły
Elszka (RW20001054589)	Naturalna	77,91	Zły
Kanał Elbląski od stanowiska szczytowego (pochylnia) do jez. Drużno (RW20001154549)	Sztuczna część wód	53,88	Zły
Elbląg z Młynówką (RW20001054355)	Naturalna	345,20	Zły
Marwicka Młynówka (RW200010545489)	Naturalna	25,95	Zły
Brzeźnica (RW20001054529)	Naturalna	47,45	Zły
KOD JCWPd	MONITORING	POWIERZCHNIA (km2)	OCENA STANU
PLGW200018	Tak	398,18	Dobry
PLGW200019	Tak	3917,83	Dobry

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie <http://karty.apgw.gov.pl/>

Według obowiązującego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Markusy, obszar Gminy położony jest w zasięgu udokumentowanego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 204 „Zbiornik międzymorenowy Żuław Elbląskie”. Jednakże dokonana w 2000 r. na zlecenie Państwowego Instytutu Geologicznego w Gdańsku dokumentacja hydrogeologiczna dla ww. zbiornika, wykazała, że GZWP 204 nie jest zbiornikiem międzymorenowym, lecz związany jest z poziomem „różnowiekowym” i nie spełnia kryteriów wymaganych od GZWP. W związku z tym zbiornik wykreślono z listy.

³⁴ Obliczenia na podstawie Bazy Danych Obiektów Topograficznych (BDOT 10K).

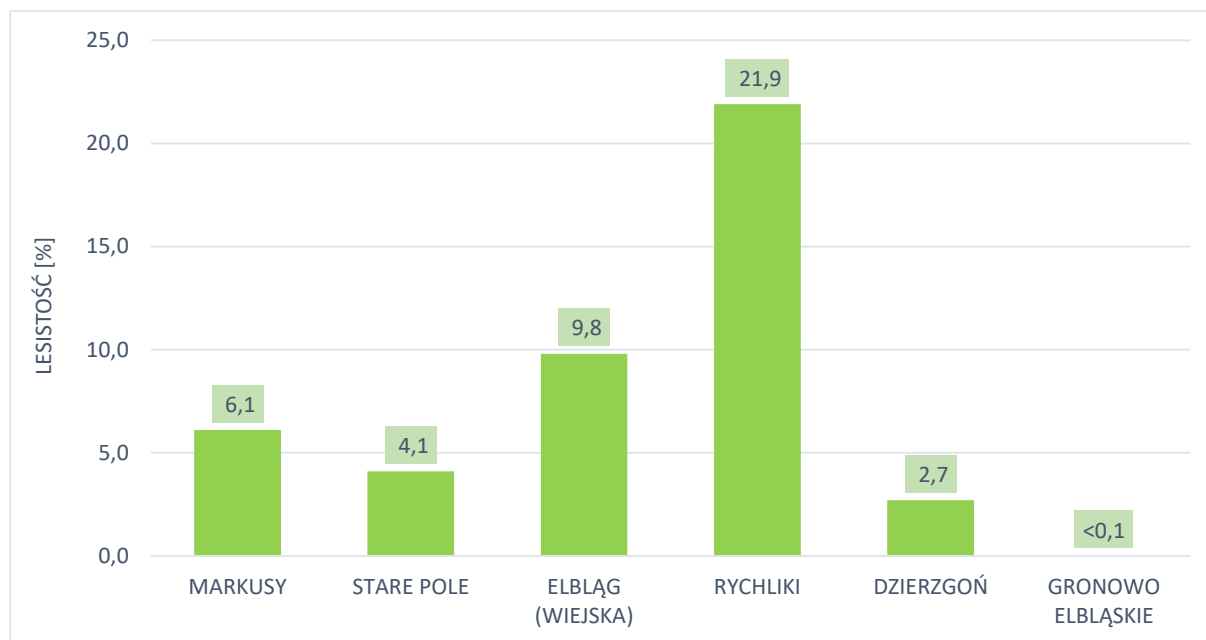
5.1.4. UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN

W granicach gminy Markusy nie występują udokumentowane złoża kopalin.³⁵

5.1.5. ZASOBY LEŚNE

Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Markusy wynosi 671,24 ha, z czego ok. 70% to grunty publiczne należące do nadleśnictwa Elbląg i Dobrocin, natomiast pozostałe z nich to grunty prywatne. Lesistość w Gminie (6,1%) jest zdecydowanie niższa w stosunku do średniej dla powiatu elbląskiego (20,0%), województwa warmińsko-mazurskiego (31,8%) i kraju (29,7%).³⁶

Na tle gmin sąsiednich lesistość natomiast przyjmuje następujące wartości:

Ryc. 25 Lesistość gminy Markusy na tle gmin sąsiednich

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Gmina Markusy odznacza się „stosunkowo wysokim” wskaźnikiem lesistości w stosunku do pozostałych gmin ościennych, gdyż plasuje się ona na 3 miejscu. Co prawda w niniejszym zestawieniu zdecydowanie przoduje gm. Rychliki, gdzie wskaźnik lesistości wynosi 21,9%, nie mniej wartość ta w dalszym stopniu jest wyraźnie niższa w stosunku do średniej wojewódzkiej i ogólnokrajowej. Zdecydowanie najmniej korzystnie sytuacja kształtuje się w gm. Gronowo Elbląskie, gdzie powierzchnia gruntów leśnych jest marginalna, a lesistość nie przekracza 0,1%.

Warto podkreślić, iż część zbiorowisk leśnych posiada statut lasów szczególnie chronionych, w rozumieniu Ustawy z dnia 28 września o lasach.

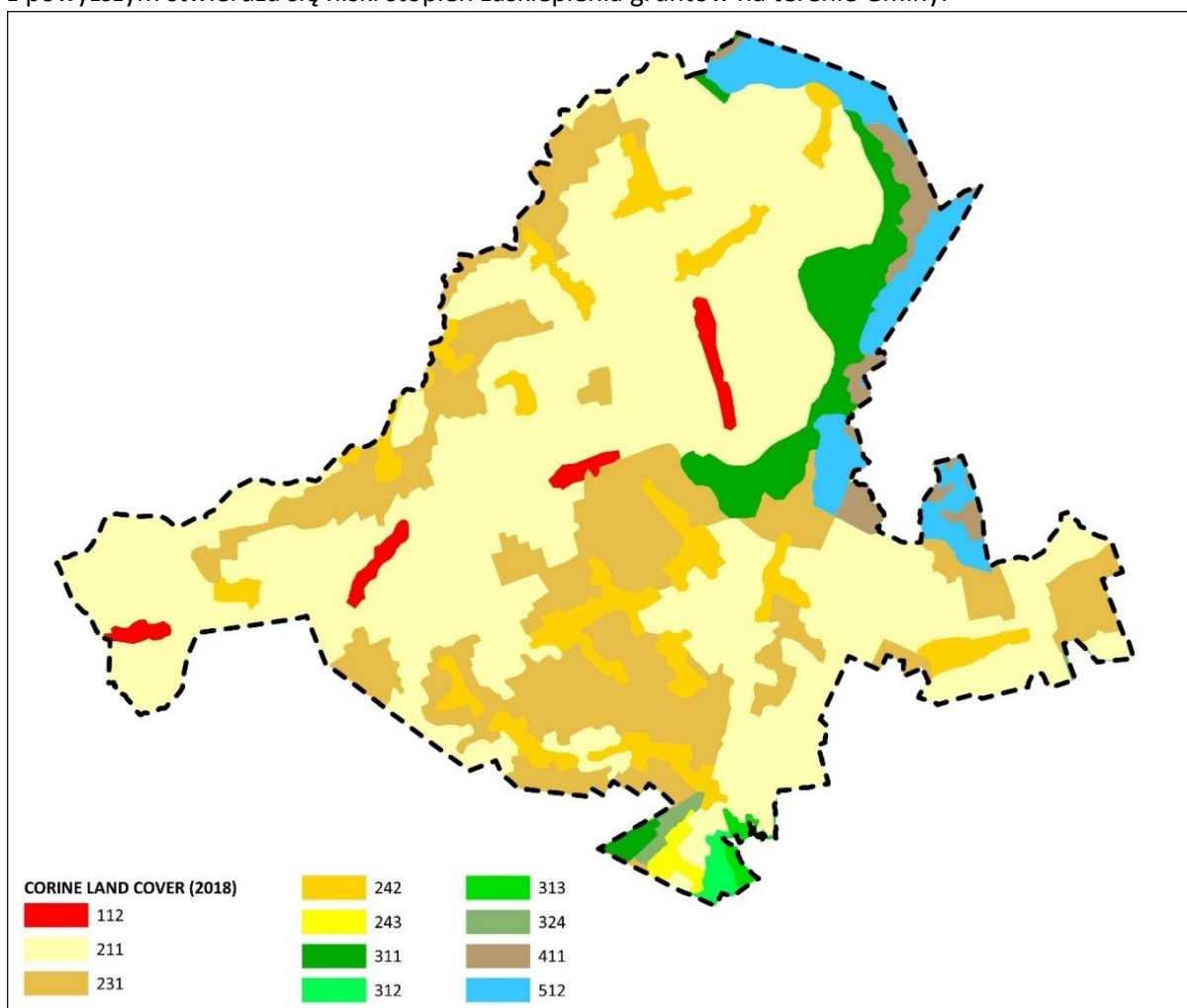
³⁵ Materiał źródłowy: Bilans Kopalin PIG, regionalny system ewidencji zasobów złóż „MIDAS”.

³⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2022 rok.

5.2. ZASKLEPIENIE GRUNTÓW

Zasklepienie gruntów wiąże ze sobą szereg negatywnych konsekwencji zarówno przyrodniczych jak i społeczno-gospodarczych. Proces ten polega bowiem na sztucznym utwardzaniu wierzchniej warstwy litologicznej, co skutkować może m.in. degradacją naturalnego profilu glebowego oraz większą podatnością terenu na zjawisko suszy poprzez zwiększony spływ powierzchniowy.³⁷

Analizując strukturę pokrycia terenów gminy Markusy na podstawie Corine Land Cover (CLC2018) stwierdza się, iż dominują przestrzenie rolnicze oraz w dalszej kolejności kompleksy leśne i wody powierzchniowe jez. Drużno wraz z pobliskimi mokradłami. Tereny antropogeniczne objęte zabudową luźną obejmują niewielki udział w całkowitej powierzchni (ok. 1,3% pow. Gminy). Tereny na których podłoże zostało sztucznie utwardzone obejmują niewielkie arealty. W związku z powyższym stwierdza się niski stopień zasklepienia gruntów na terenie Gminy.

Ryc. 26 Pokrycie terenu Gminy na podstawie Corine Land Cover (CLC2018)

Objaśnienia:

- 112 - Zabudowa luźna
- 211 - Grunty orne poza zasięgiem urządzeń nawadniających
- 242 - Złożone systemy upraw i działek
- 243 - Tereny zajęte głównie przez rolnictwo z dużym udziałem roślinności naturalnej.
- 311 - Lasy liściaste
- 312 - Lasy iglaste
- 313 - Lasy mieszane
- 324 - Lasy i roślinność krzewiasta w stanie zmian
- 411 - Bagna śródlądowe
- 512 - Zbiorniki wodne.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie CLC 2018 (www.clc.gios.gov.pl).

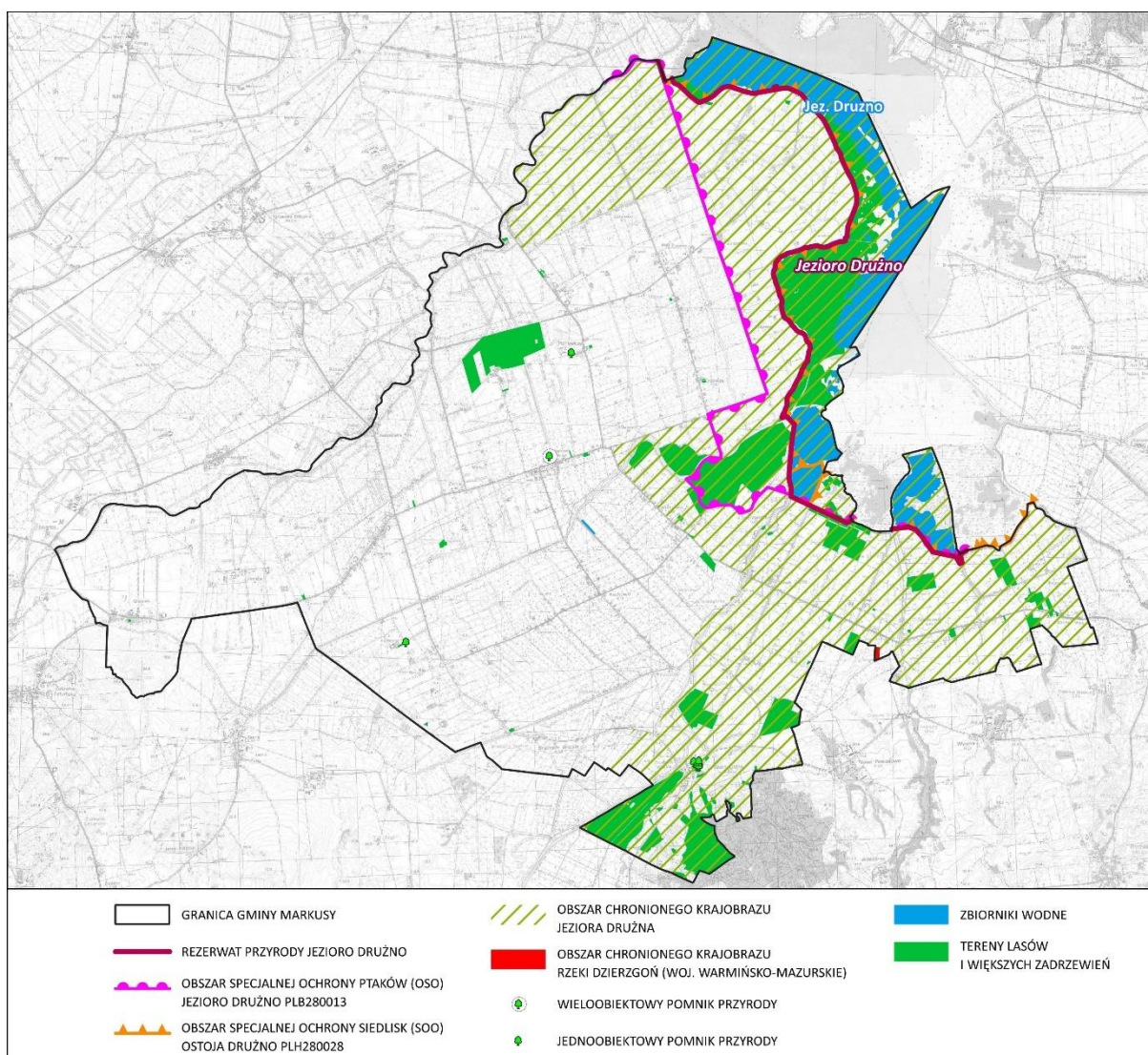
³⁷ Materiał źródłowy: Grunty i gleby w Europie. Dlaczego konieczne jest korzystanie z tych niezbędnych i wyczerpywalnych zasobów w sposób zrównoważony? Europejska Agencja Środowiska, 2019.

5.3. FORMY OCHRONY PRZYRODY

5.3.1. USTANOWIONE FORM OCHRONY PRZYRODY

Spośród form ochrony przyrody, rozróżnionych ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w granicach gminy Markusy występują:

- Rezerwat przyrody „Jezioro Drużno”;
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Jezioro Drużno PLB280013;
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Ostoja Drużno PLH280028;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Jeziora Drużno;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Dzierzgoń (woj. warmińsko-mazurskie);
- pomniki przyrody;
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów – obligatoryjna dla terytorium całego kraju.

Ryc. 27 Formy ochrony przyrody w rejonie Gminy

Materiał źródłowy: Opracowanie własne według danych GDOŚ.

Całkowita powierzchnia obszarów objętych ochroną w gminie Markusy wynosi 4 723,65 ha, co stanowi 43,1% jej obszaru.

Ponadto obowiązuje ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów, obligatoryjna na terytorium całego kraju.

W odniesieniu do poszczególnych obszarów chronionych obowiązują stosowne akty prawne, z których wynikają m.in. zakazy, nakazy i ograniczenia w sposobie zagospodarowania i użytkowania terenu. Występowanie powierzchniowych lub obiektowych form ochrony przyrody niesie za sobą ograniczenia w możliwościach rozwoju zagospodarowania przestrzennego – gospodarowanie przestrzenią w obrębie form ochrony przyrody podporządkowane jest przede wszystkim celom przyrodniczym. W zależności od rodzaju formy ochrony przyrody jest ono bardziej restrykcyjne (np. rezerваты przyrody – zakaz zabudowy), lub mniej restrykcyjne (np. obszary chronionego krajobrazu – sytuowanie zabudowy ograniczone, ale możliwe pod pewnymi warunkami).

5.3.2. PLANOWANE FORMY OCHRONY PRZYRODY

Biorąc pod uwagę ustalenia i wytyczne aktualnie obowiązujących krajowych oraz wojewódzkich dokumentów planistycznych i strategicznych, w tym m.in.:

- Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego. Warmińsko-Mazurskie 2030,
- Programu Ochrony Środowiska Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2030.

stwierdza się, że na terenie gminy Markusy nie występują planowane do ustanowienia obszarowe lub obiektowe formy ochrony przyrody.

5.4. SYSTEM PRZYRODNICZY GMINY

KONCEPCJA KORYTARZY EKOLOGICZNYCH W UJĘCIU KRAJOWYM

Według koncepcji korytarzy ekologicznych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska³⁸, a także wskazanym w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego układzie wzajemnie powiązanych obszarów, obejmujących obszary węzłowe i łączące je korytarze łącznikowe stwierdza się, iż gmina Markusy zlokalizowana jest poza zasięgiem ponadlokalnych korytarzy ekologicznych.

DELIMITACJA SYSTEMU PRZYRODNICZEGO GMINY

Analiza krajowych i wojewódzkich koncepcjach systemu przyrodniczego oraz lokalnej struktury środowiska i jego przekształceń, pozwala na wytypowanie następujących komponentów współtworzące ponadlokalny system przyrodniczy Gminy:

- komponenty o znaczeniu lokalnym (gminnym i międzygminnym):
 - korytarze lokalne – obejmują doliny rzek i cieków, a także obszar przepływowo-deltowego jez. Drużno wraz z najbliższym otoczeniem (mozaika terenów rolniczych z cennymi podmokłościami i zabagnieniami);
 - płaty lokalne – stanowią pojedyncze enklawy terenów leśnych i zadrzewionych (głównie wodochronnych) i zlokalizowane są przede wszystkim we wschodniej części Gminy, w pobliżu jez. Drużno.

Ponadto znajdują się tu również mikrokorytarze oraz mikroplaty ekologiczne, do których należą:

- mikrokorytarze ekologiczne drobnych cieków i gęstej sieci rowów melioracyjnych;
- mikroplaty ekologiczne enklaw leśnych i semileśnych;
- mikrokorytarze ekologiczne pasmowych zadrzewień (ciągi zadrzewień przydrożnych i śródpolnych);
- mikroplaty ekologiczne drobnych zbiorników wodnych wraz z towarzyszącą im roślinnością.

³⁸ Materiał źródłowy: Ochrona różnorodności biologicznej poprzez wdrożenie łądowych korytarzy ekologicznych na terenie Polski.

Korytarze i płaty ekologiczne zasługują na zachowanie i ochronę w działaniach planistycznych Gminy. Są to obszary, które należy chronić ze względu na spójność współzycia między środowiskiem przyrodniczym i potrzebą funkcjonowania człowieka jako ważnego elementu tego środowiska. Wskazane powyżej tereny tworzące system przyrodniczy Gminy przedstawiają model teoretyczny powiązań sieci ekologicznej i nie zawsze będą tożsame z rzeczywistymi trasami migracji roślin i zwierząt. Stanowią natomiast cenne i powiązane ze sobą elementy systemu ekologicznego, przenikające się wzajemnie i stanowiące spójną całość.

Konwencja Ramsarska stanowi międzynarodową umowę podpisaną w 1971 r. w celu promowania ochrony i zrównoważonego użytkowania terenów podmokłych na całym świecie. Celem Konwencji o terenach wodno-błotnych jest ochrona i zrównoważone użytkowanie wszystkich mokradeł poprzez działania na szczeblu krajowym i lokalnym oraz współpracę międzynarodową. Działania te stanowią wkład w osiągnięcie zrównoważonego rozwoju na całym świecie.³⁹

Łącznie na terenie Polski wyznaczonych zostało 19 obszarów wodno-błotnych, w tym rezerwat przyrody Jezioro Drużno, który znajduje się częściowo w obrębie gminy Markusy. Całkowita powierzchnia obszaru Ramsar wynosi 3 068 ha.

5.5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

5.5.1. INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA

Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wynosi 97,1%, natomiast jej łączna długość to 119,3 km, z której korzystają 3 782 osoby.⁴⁰

Tab. 16 Sieć wodociągowa w Gminie

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ
Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej	97,1%
Długość sieci wodociągowej	119,3 km
Liczba osób korzystających z sieci	3 782 os.
Ilość wody dostarczonej do gospodarstw domowych	154,2 dam ³
Liczba przyłączy wodociągowych	875 szt.
Średnie zużycie wody na jednego mieszkańca	39,6 m ³

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

W granicach Gminy zlokalizowane są następujące ujęcia wody przeznaczone do zbiorowego zaopatrzenia ludności w wodę:⁴¹

Tab. 17 Wykaz stacji uzdatniania wody przeznaczonych do zbiorowego zaopatrzenia ludności w wodę na terenie Gminy

NAZWA UJĘCIA	MIEJSCOWOŚĆ	DZIAŁKA/OBRĘB	WYDAJNOŚĆ EKSPLOATACYJNA [m ³ /h]
SUW Dzierzgonka	Dzierzgonka	dz. nr 27/2/obrub 0003	20,0
SUW Żurawiec	Żurawiec	dz. nr 322/obrub 0021	20,0
SUW Kępniowo	Kępniowo	dz. nr 279/obrub 0006	15,0
SUW Stalewo	Stalewo	dz. nr 106/4/obrub 0011	3,75

Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

³⁹ Materiał źródłowy: <https://www.gov.pl/web/gdos/konwencja-ramsarska>.

⁴⁰ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2022 rok.

⁴¹ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

5.5.2. INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA

Na terenie gminy Markusy odsetek ludności korzystającej z systemu sieci kanalizacyjnej wynosi jedynie 3,9%, natomiast jej łączna długość to 1,8 km, z której korzystają 153 osoby.⁴²

Do sieci podłączone są budynki zlokalizowane jedynie na terenie miejscowości Stare Dolno. Pozostali mieszkańcy korzystają z indywidualnych systemów unieszkodliwiania ścieków sanitarnych, tzn. ze zbiorników bezodpływowych na nieczystości (szamb) lub z przydomowych oczyszczalni ścieków.

Tab. 18 Sieć kanalizacyjna w Gminie

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ
Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	3,9%
Długość sieci kanalizacyjnej	1,8 km
Liczba osób korzystających z sieci	153 os.
Liczba przyłączy do budynków	20 szt.
Ilość ścieków bytowych odprowadzona siecią kanalizacyjną	3,5 dm ³
Liczba zbiorników bezodpływowych	515 szt.
Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków	18 szt.

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12 2022 rok.

Ścieki bytowo-komunalne z terenu Gminy odprowadzane są do oczyszczalni w Starym Dolnie. Średnia ilość dopływających ścieków to 10 m³/dobę, podczas gdy maksymalna przepustowość obiektu wynosi 30 m³/dobę.⁴³

Obszar Gminy położony jest poza zasięgiem aglomeracji priorytetowych, natomiast najbliższa z nich została wyznaczona w Elblągu.

Istotne jest zachowanie właściwego stanu jakości wód. W kontekście tym należy właściwie kształtować gospodarkę wodno-ściekową, a zwłaszcza zwiększyć odsetek korzystających z sieci kanalizacyjnej lub stosować przydomowe oczyszczalnie ścieków na terenach zabudowy rozproszonej, sukcesywnie zastępując tradycyjne zbiorniki na nieczystości (szamba).

5.5.3. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA

Przez teren Gminy nie przebiegają linie najwyższych napięć (NN) oraz linie wysokiego napięcia (WN). Ponadto nie znajdują się tutaj również Główne Punkty Zasilania (GPZ). Energia elektryczna rozprowadzana jest z pomocą sieci elektroenergetycznej złożonej ze stacji transformatorowych 15/04 kV oraz linii średniego i niskiego napięcia (15 i 0,4kV).

Ponadto w południowej części Gminy realizowana jest obecnie linia elektroenergetycznej wysokiego napięcia 110 kV.⁴⁴

Podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie mieszkańców Gminy w energię elektryczną, regularność dostaw, jakość dostarczanej energii, obsługę odbiorców, kontrolowanie eksploatacji sieci, przeprowadzanie modernizacji oraz usuwanie usterek jest podmiot zewnętrzny.

⁴² Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2022 rok.

⁴³ Materiał źródłowy: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy, 2023 i Urząd Gminy w Markusach.

⁴⁴ Materiał źródłowy: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy, 2023 i Urząd Gminy w Markusach.

5.5.4. INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA

Nie istnieje centralny system ciepłowniczy. Mieszkańcy korzystają ze źródeł rozproszonych, indywidualnych, głównie w postaci kotłów na paliwa stałe.

W coraz większym stopniu wykorzystywana jest energia cieplna pochodząca ze źródeł odnawialnych za pomocą mikroinstalacji OZE, jak kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne i pompy ciepła.

5.5.5. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

W granicach gminy Markusy nie funkcjonują obecnie duże instalacje odnawialnych źródeł energii.⁴⁵

Pomimo wzrastającego zainteresowania zastosowania mikroinstalacji OZE wśród mieszkańców (panele fotowoltaiczne, kolektory słoneczne, pompy ciepła) należy nadmienić, iż w dalszym stopniu wykorzystywane są one w niewystarczającym zakresie.

5.5.6. INFRASTRUKTURA GAZOWA

Aktualnie nie istnieje zbiorczy, scentralizowany system zaopatrzenia mieszkańców w gaz. Potrzeby cieplne w gospodarce komunalno-bytowej w gospodarstwach domowych są zaspokajane dostawą gazu płynnego, dostarczanego w butlach gazowych.

5.5.7. GOSPODARKA ODPADAMI

Od 2019 r. obowiązuje nowelizacja przepisów prawa z zakresu gospodarowania odpadami. Na mocy ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1579) zniesiony został podział województw na regiony gospodarki odpadami. Ponadto, zrezygnowano z regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK), które zaadaptowane zostały jako instalacje komunalne. Równolegle, wraz z przyjęciem nowelizacji, uchylone zostały uchwały w sprawie wykonania wojewódzkich planów gospodarki odpadami.

Na podstawie zapisów w/w Ustawy oraz innych ustaw Marszałek Województwa w Biuletynie Informacji Publicznej prowadzi listę:

- funkcjonujących instalacji spełniających wymagania dla instalacji komunalnych, które zostały oddane do użytkowania i posiadają wymagane decyzje pozwalające na przetwarzanie odpadów,
- instalacji komunalnych planowanych do budowy, rozbudowy lub modernizacji.

Lista aktualizowana jest na bieżąco, natomiast wpisu dokonuje się na pisemny wniosek prowadzącego instalację komunalną. Bezpośrednio na terenie gminy Markusy nie ma zlokalizowanych instalacji gospodarowania odpadami wymienionych na listach prowadzonych przez Marszałka Województwa. Odpady komunalne są zbierane w sposób zorganizowany oraz wywożone poza jej teren. W przeszłości w miejscowości Stare Dolno funkcjonowało składowisko odpadów komunalnych, nie mniej zostało ono zamknięte i zrekultywowane. Bezpośrednio w granicach Gminy nie znajduje się Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK). Gmina Markusy ma podpisaną umowę z miastem Elbląg na zagospodarowanie odpadów komunalnych⁴⁶.

Dane dotyczące ilości odebranych odpadów komunalnych w latach 2019-2022, z podziałem na odpady zebrane selektywnie oraz zmieszane, przedstawia niżej załączona tabela:

⁴⁵ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

⁴⁶ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

Tab. 19 Ilość odebranych odpadów komunalnych z terenu Gminy w latach 2019-2022

ROK	2019	2020	2021	2022
Odpady odebrane ogółem w ciągu roku (t)	565,38	600,53	611,34	597,08
Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku (t)	104,18	129,81	158,68	139,16
Zmieszane odpady odebrane w ciągu roku (t)	461,20	470,72	452,66	457,92
Udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów (%)	18,4	21,6	26,0	23,3

Material źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Na przestrzeni omawianego okresu całkowita ilość odebranych odpadów komunalnych utrzymuje się na stosunkowo zbliżonym poziomie. Jednocześnie zaobserwowano niewielki wzrost udziału odpadów zebranych selektywnie w stosunku do ogółu odpadów na przestrzeni ostatnich kilku lat. W 2019 r. udział ten wynosił 18,4%, natomiast w 2022 r. wartość ta wyniosła 23,3%.⁴⁷

W związku z powyższym konieczne jest podjęcie działań, mających na celu zwiększanie udziału selektywnie zebranych odpadów w kolejnych latach.

Szczegółowe zadania, obowiązki i wymagania z zakresu wykonywania gospodarki odpadami określa aktualnie obowiązujący Regulamin utrzymania czystości i porządku, przyjęty uchwałą Rady Gminy Markusy.⁴⁸

⁴⁷ Materiał źródłowy: Dane GUS.

⁴⁸ Aktualnie obowiązuje: Uchwała Nr VI/34/2020 Rady Gminy Markusy z dnia 30 września 2020 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Markusy (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. 2020 poz. 4639).

5.6. WNIOSKI

- ! W większości sprzyjające zabudowie ukształtowanie terenu (brak istotnych ograniczeń dla wdrażania procesów rozwojowych).
- ! Przewaga gleb o bardzo korzystnych warunkach do produkcji rolniczej.
- ! Stosunkowo niewielkie przekształcenia środowiska, w tym niski stopień zasklepienia gruntów.
- ! W większości brak znaczących utrudnień geologiczno-inżynierskich (za wyjątkiem dolin rzecznych, terenów stale lub okresowo podmokłych, zwłaszcza w rejonie jez. Družno).
- ! Relatywnie wysoki potencjał zasobów wodnych (stosunkowo rozwinięta sieć hydrograficzna, obecność jeziora deltowego Družno).
- ! Zły stan ogólny jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP).
- ! Obecność obszarowych form ochrony przyrody (Rezerwat przyrody, Obszary Natura 2000, Obszary Chronionego Krajobrazu).
- ! Ustanowiona ochrona pomnikowa dla wartościowych okazów drzew.
- ! Obecność obszaru wodno-błotnego wpisanego do tzw. listy ramsarskiej (rezerwat przyrody jezioro Družno).
- ! Wartościowe walory przyrodnicze w części Gminy (obecność obszarów wodno-błotnych jez. Družno, dolin rzecznych i lasów wodochronnych).
- ! Bardzo niski wskaźnik lesistości.
- ! Brak potencjału surowcowego (nie występują udokumentowane złoża kopalin).
- ! Bardzo wysoki poziom zwodociągowania Gminy.
- ! Niedostatecznie rozwinięta sieć kanalizacyjna oraz niewystarczające wyposażenie mieszkańców w indywidualne systemy oczyszczania ścieków (przydomowe oczyszczalnie ścieków).
- ! Dostatecznie rozwinięty system przesyłu energii elektrycznej.
- ! Brak sieci ciepłowniczej i możliwości jej realizacji.
- ! Brak sieci gazowniczej (gazu przewodowego).
- ! Niewystarczający stopień rozwoju sektora odnawialnych źródeł energii.
- ! Stosunkowo niski udział odpadów zbieranych selektywnie.
- ! Obecność wyrobów zawierających azbest.
- ! Dostosowany do wymogów i standardów i krajowych system gospodarki odpadami.

6 KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE

6.1. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wszystkie zabytki łącznie (z dziedziny budownictwa, rzemiosła, sztuki, archeologii i zabytkowej zieleni) stanowią tzw. zasoby dziedzictwa kulturowego. Stanowią one istotny element tożsamości świadczący o zachowaniu ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

Aktualnie obowiązuje podział na:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytki archeologiczne – zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

6.1.1. OBIEKTY WPISANE NA LISTĘ POMNIKÓW HISTORII

Pomniki historii stanowią jedną z form ochrony zabytków wymienionych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z ww. Ustawą:

Art. 15. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

Pomniki historii wyróżniają się znaczeniem ponadregionalnym, dużymi wartościami historycznymi, naukowymi i artystycznymi, są utrwalone w świadomości społecznej i stanowią cenne źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń. Do tego prestiżowego grona mogą dołączać krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, dzieła architektury i budownictwa oraz ich zespoły, dzieła budownictwa obronnego, zabytki techniki, parki i ogrody, cmentarze, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź związane z działalnością wybitnych osobistości lub instytucji oraz zabytki archeologiczne. Lista pomników historii stanowi najcenniejszy zasób dziedzictwa materialnego w Polsce. Z listy pomników historii Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego wybiera obiekty zgłaszane do wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.⁴⁹

W północno-wschodniej części gminy Markusy przebiega fragment Kanału Elbląskiego, który wraz z jeziorem Družno uznany został jako Pomnik Historii, zgodnie z Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 stycznia 2011 r. (Dz. U. 2011 Nr 20 poz. 100).

Celem ochrony Kanału jest jego zachowanie, ze względu na wartości kulturowe, krajobrazowe, techniczne, materialne i niematerialne oraz autentyczność i funkcjonalną integralność, będącego świadectwem najwyższego poziomu dziewiętnastowiecznej kultury technicznej oraz jedynym na świecie nieprzerwanie działającym kanałem wykorzystującym system zabytkowych pochylni typu suchy grzbiet.

⁴⁹ Materiał źródłowy: <https://nid.pl/pomniki-historii/>

6.1.2. OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Jedną ze sztandarowych i najbardziej powszechnych form ochrony zabytków jest rejestr zabytków. Rejestr prowadzony jest w podziale na odrębne księgi prowadzone i oznaczone wg następujących kategorii: A – zabytek nieruchomy; B – zabytek ruchomy; C – zabytek archeologiczny.

Na terenie gminy Markusy znajdują się następujące zabytki nieruchome, wpisane do Rejestru Zabytków:

Tab. 20 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

LP	NR REJESTRU	OBIEKT/OBECNA FUNKCJA	DATOWANIE	MIJSCOWOŚĆ
1	695 z dnia 21.12.1973 r.	Zagroda nr 9: - dom drewniany - obora drewniana ze świniażnią murowaną - drewniana stodoła z wozownią	XIX w.	Balewo
2	A-2215 z dnia 09.12.2005 r.	Zagroda holenderska: - dom drewniany - stodoła-spichlerz drewniany - ruina obory - budynek gospodarczy	1897-98	Brudzędy Wielkie
3	A-4586 z dnia 21.12.2012 r.	Most drogowy obrotowy na rzece Dzierżgoń	XIX/XX w.	Dzierżgonka
4	70/82 z dnia 30.08.1982 r.	Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP	--	Jezioro
5	49/78 z dnia 15.08.1988 r.	Cmentarz menonicki	--	Jezioro
6	468/95 z dnia 17.06.1995 r.	Most drogowy zwodzony nad rzeką Tyną	1895 r.	Jezioro
7	700 z dnia 21.12.1973 r.	Drewniano-murowany dom podcieniowy nr 36 (aktualny nr – 76)	1810, 1822	Kępniowo
8	696 z dnia 21.12.1973 r.	Drewniany dom nr 10	1803, 1900	Krzewsk
9	697 z dnia 21.12.1973 r.	Drewniany dom podcieniowy nr 29	1800, 1900	Krzewsk
10	A-71/82 z dnia 30.08.1982 r.	Kościół menonicki (ob. magazyn)	1899 r.	Jezioro
11	451/95 z dnia 12.04.1995 r.	Zagroda holenderska nr 12: - obora - stodoła	XVIII – XX w.	Markusy
12	148/N z dnia 01.12.1961 r.	Drewniany dom podcieniowy	--	Markusy
13	105/88 z dnia 18.08.1988 r.	Cmentarz ewangelicki	--	Stalewo
14	59 z dnia 30.05.1957 r.	Dom podcieniowy nr 14 (aktualny nr – 12/13)	--	Stalewo
15	61 z dnia 30.05.1957 r.	Dom podcieniowy nr 28/29 (aktualny nr 18/19)	--	Stalewo
16	151/90 z dnia 15.02.1990 r.	Cmentarz menonicki	--	Żurawiec
17	281/93 z dnia 17.06.1993 r.	Kościół parafialny p.w. św. Michała	1853-1855	Zwierzno
18	281/93 z dnia 17.06.1993 r.	Cmentarz przykościelny	--	Zwierzno
19	40/78 z dnia 16.06.1978 r.	Dom ludowy	--	Zwierzno
20	698 z dnia 21.12.1973 r.	Dom podcieniony nr 42	--	Zwierzno
21	699 z dnia 21.12.1973 r.	Dom podcieniony nr 46	--	Zwierzno

Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

6.1.3. OBIEKTY UJĘTE W EWIDENCJI ZABYTKÓW

W ewidencji zabytków ujmowane są: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome, zabytki ruchome, wyznaczone przez Wójta w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wśród obiektów i obszarów wpisanych do ewidencji znajdują się m.in.:

- budynki mieszkalne (w tym zabudowa mennonicka);
- układy ruralistyczne miejscowości: Stankowo, Stalewo, Nowe Dolno, Stare Dolno, Markusy, Jezioro, Brudzędy, Balewo, Dzierzgonka, Kępnowo, Krzewsk, Węgle – Żukowo, Złotnica, Zwierzno, Zwierzeńskie Pole, Rachowo, Wiśniewo, Żurawiec;
- cmentarze mennonickie w miejscowościach: Jezioro, Markusy, Żurawiec, Kępnowo;
- zabytkowe stacje pomp i młyny;
- zabytkowe stodoły, obory, chlewnie, wylęgarnie i spichlerze.

Łącznie na terenie Gminy zidentyfikowano ponad 200 obiektów lub obszarów wpisanych do ewidencji zabytków, co świadczy o stosunkowo dużych zasobach zachowanych dóbr kultury materialnej.⁵⁰

6.1.4. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem dziedzictwa kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach regionu. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Stanowiska archeologiczne są jednym z najbardziej narażonych elementów środowiska, dla których zagrożenie stanowi wszelka działalność człowieka naruszająca powierzchnię ziemi.

W granicach gminy Markusy nie występują stanowiska archeologiczne⁵¹.

6.1.5. ZAGROŻENIA DLA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Do degradacji, uszkodzenia lub zniszczenia zasób dziedzictwa kulturowego może doprowadzić szereg przyczyn wewnętrznych, zewnętrznych i wywołanych sytuacją ogólną w określonym czasie.

W zakresie przyczyn wewnętrznych, związanych z działalnością człowieka, najważniejsze są:

- brak opieki konserwatorskiej;
- brak użytkownika;
- nadmierna intensywność użytkowania lub wadliwa gospodarka;
- kradzież, zaginięcie lub nielegalny wywóz;
- wady realizacyjne (niepoprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie lub budowlane);
- niewłaściwa eksploatacja (użytkowanie niezgodne z pierwotnym przeznaczeniem obiektu);
- zmiany warunków wodno-gruntowych, jak i zanieczyszczenie wód i gleb.

Przyczyny zniszczeń lub uszkodzeń, określane jako zewnętrzne mają szerszy, często trudny do określenia zasięg oddziaływania, przez co są również trudniejsze do usunięcia. Najważniejsze są:

- działalność gospodarcza;
- infrastruktura komunalna, jak np. wprowadzanie ruchu tranzytowego samochodów przez obszary historycznych miejscowości itp.;

⁵⁰ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

⁵¹ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

- zagospodarowanie przestrzenne, z dopuszczeniem np. inwestycji wielkoobszarowych i obiektów wielkogabarytowych, degradujących ekspozycję obiektów historycznych lub zakłócających łączność widokową i kompozycyjną pomiędzy obiektami zabytkowymi;
- skażenia atmosferyczne i zanieczyszczenia wód oraz zachwianie gospodarki wodnej.

Przyczyny ogólne, powodujące uszkodzenie lub zniszczenie obiektów zabytkowych to m.in.:

- działanie czasu;
- klęski losowe, jak np. wichury, trąby powietrzne, powodzie itp.;
- zmiany kierunków artystycznych;
- warunki atmosferyczne;
- działanie biologiczne;
- rozwój teorii konserwatorskich, poprzez stosowanie technologii konserwatorskich, które w dłuższej perspektywie czasowej są szkodliwe dla zabytku.

6.2. INSTYTUCJE KULTURY

BIBLIOTEKA PUBLICZNA GMINY MARKUSY

Na terenie Gminy w Zwierznie funkcjonuje gminna biblioteka wraz z dwiema filiami w Żurawcu i Markusach. Całkowity księgozbiór bibliotek w 2023 r. wyniósł ok. 30,7 tys. wolumenów, z których wypożyczono łącznie 13 tys. książek, natomiast z samej biblioteki korzystało 590 czytelników.⁵²

Do głównych zadań Gminnej Biblioteki Publicznej należy:

- gromadzenie i opracowywanie materiałów bibliotecznych za szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących własnego regionu;
- udostępnianie materiałów bibliotecznych;
- prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej;
- popularyzacja książki i czytelnictwa;
- współdziałanie z bibliotekami innych sieci, instytucjami upowszechniania kultury, organizacjami i towarzystwami w rozwoju i zaspokajaniu potrzeb oświatowych i kulturalnych społeczeństwa.

W ramach działalności bibliotek w 2023 r. organizowano rodzinne wyjazdy nad morze w okresie wakacyjnym dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Wycieczki te cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród mieszkańców. Ponadto w trzech placówkach bibliotecznych odbyła się tzw. akcja „Narodowe Czytanie”. Zorganizowano również wyjazd do kina i do teatru, trzy jednodniowe wycieczki krajoznawcze (Zamek Krzyżacki w Malborku, Opinogóra i Gołotczyzna, Tolkmicko-drezyny), wycieczkę sześciodniową w Góry Stołowe dla 60 osób oraz odbyły się dwie zabawy taneczne. W bibliotece odbywały się również warsztaty manualne i kulinarne. Od 2009 roku w bibliotekach działają Kluby Seniora, natomiast od 2014 roku tzw. „Dyskusyjne Kluby Książki”.⁵³

ŚWIETLICE WIEJSKIE

Na terenie gminy Markusy funkcjonuje obecnie 12 świetlic wiejskich. Zlokalizowane są one w miejscowościach: Brudzędy, Jezioro, Kępniowo, Rachowo, Węgle-Żukowo, Żurawiec, Złotnica, Zwierzno, Stalewo, Nowe Dolno, Markusy, Krzewsk.⁵⁴

W świetlicach organizowane są regularne spotkania, wydarzenia dla mieszkańców poszczególnych miejscowości, których celem jest m.in. integracja lokalnej społeczności i ich aktywizacja.

⁵² Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2023 r.

⁵³ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

⁵⁴ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

6.3. LOKALNE DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Na terenie gminy Markusy organizowanych jest szereg imprez i wydarzeń kulturalnych integrujących lokalną społeczność. Przykładowo w czerwcu 2023 r. odbyła się impreza pn. „II Gminny Integracyjny Piknik Rodzinny w Zwierznie – Gmina Markusy – Powitanie Lata” i „Razem Tworzymy Rodzinę”. W trakcie wydarzenia zorganizowano konkursy kulinarne dla dzieci i rodziców, konkursy sportowe, konkurs wokalny, pokaz w wykonaniu OSP Zwierzno oraz przejażdżka na koniu. Ponadto odbył się występ zespołu „Szuwary” oraz kabaretu „Sąsiadki- aparatki”.

W październiku natomiast w Szkole Podstawowej z Zwierznie odbył się Regionalny Dzień Seniora pod hasłem „Muzyka łączy pokolenia”, w której uczestniczyli mieszkańcy gminy Markusy i gmin ościennych. Warto nadmienić, iż zespół muzyczny „Szuwary” wielokrotnie organizuje Dni Seniora, współorganizuje Gminne Dożynki, uatrakcyjnia uroczystości szkolne, kościelne, powiatowe i wojewódzkie, uroczystości dożynkowe oraz imprezy okolicznościowe.⁵⁵

6.4. WNIOSKI

- ! Znaczące zachowanie stanu dziedzictwa kulturowego (duża liczba obiektów lub obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków).
- ! Obecność obiektu wpisanego na listę Pomników Historii (Kanał Elbląski).
- ! Zły stan techniczny niektórych obiektów ujętych w ewidencji zabytków, powodujący stopniowe niszczenie obiektów tradycyjnej zabudowy.
- ! Obecność instytucji kultury na terenie Gminy.
- ! Stosunkowo licznie organizowane wydarzenia i imprezy kulturalne, realizowane w ramach promowania i upowszechniania historii oraz integracji lokalnej społeczności.

⁵⁵ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

7 SPORT, REKREACJA I TURYSTYKA

7.1. INFRASTRUKTURA SPORTOWO-REKREACYJNA I JEJ WYKORZYSTANIE

Do obiektów zaplecza sportowo-rekreacyjnego w gminie Markusy zalicza się⁵⁶:

- boisko sportowe w Markusach;
- „ORLIK” przy Szkole Podstawowej w Żurawcu;
- sale gimnastyczne przy szkołach podstawowych;
- place i boiska sportowe w Zwierznie, Kępniewie, Wiśniewie, Stankowie, Żurawcu i Stalewie;
- place gier i zabaw w niektórych miejscowościach;
- siłownie zewnętrzne w miejscowościach: Żurawiec, Kępnowo, Wiśniewo;
- place zabaw w miejscowościach: Kępnowo, Markusy, Stalewo, Wiśniewo, Żurawiec, Rachowo, Krzewsk, Zwierzeńskie Pole, Stare Dolno.

W przyszłości planowana jest realizacja kompleksu sportowo-rekreacyjnego w Markusach. Gminna baza sportowo-rekreacyjna służy rozwojowi aktywności fizycznej, ruchowej i psychicznej, nauki współpracy i współzawodnictwa mieszkańców, którzy mogą korzystać z infrastruktury sportowej w sposób indywidualny lub zorganizowany. Wartym podkreślenia jest także rola placów zabaw i siłowni zewnętrznych, jako czynników korzystnych dla najmłodszych mieszkańców oraz całych rodzin.

W 2023 r. na terenie gminy Markusy funkcjonowały 2 kluby sportowe:

- Klub Sportowy „POLONIA MARKUSY”
- Klub Sportowy „GROM ZWIERZNO”.

7.2. ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA

7.2.1. WALORY PRZYRODNICZE

Wśród walorów przyrodniczych na terenie gminy Markusy wyróżnia się:

- walory wód powierzchniowych:
 - Jezioro Družno, wykazujące znaczny potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (szlaki turystyki wodnej, z możliwością realizacji szlaków turystyki pieszo-rowerowej w obrębie, a także wędkarstwo) i turystyki wypoczynkowej (urządzone miejsca rekreacji i wypoczynku); ponadto objęte ochroną rezerwatową Jez. Družno stanowić może cenną bazę dydaktyczną i naukową (unikatowe w skali Kraju i Europy siedliska wodno-błotne - obszar wpisany do tzw. listy ramsarskiej);
 - sieć hydrograficzna, w tym przede wszystkim dolina rzeki Dzierzgoń i Balewki, wykazujące predyspozycje do rozwoju turystyki kwalifikowanej, zwłaszcza turystyki wodnej w niektórych fragmentach (spływy kajakowe) oraz wędkarskiej;
- ogólnie dobry stan środowiska przyrodniczego, w tym sprzyjające warunki bioklimatyczne, właściwy stan powietrza atmosferycznego (poza okresowo występującą niską emisją), a także rolniczo-leśny charakter Gminy, wpływający pozytywnie na potencjał w zakresie turystyki wypoczynkowej i kwalifikowanej (krajoznawczej, pieszo-rowerowej);
- unikatowe zbiorowiska roślinne, w szczególności przestrzenie leśne o zróżnicowanym drzewostanie (w tym fragmenty cennych łągów i olsów), osobliwości flory i fauny (wartościowe torfowiska, mokradła, tereny zabagnione, bogactwo ssaków leśnych i ptactwa wodnego), sprzyjające potencjalnemu rozwojowi turystyki kwalifikowanej (przyrodniczej, pieszo-rowerowej);

⁵⁶ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

- otwarte przestrzenie łąkowo-pastwiskowe, z bogactwem zwierząt łownych, wykazujące potencjał w zakresie turystyki kwalifikowanej (łowiectwo).

Warto zaznaczyć, iż Gminę cechuje niewielka gęstość zaludnienia, co jest niewątpliwym atutem dla turystów szukających wyciszenia i spokoju. Ponadto brak znaczących emitorów zanieczyszczeń stwarza korzystne warunki aerosanitarne Gminy.

7.2.2. WALORY ANTROPOGENICZNE

Wśród walorów antropogenicznych, na terenie Gminy wyróżnia się zabytki architektury i budownictwa, w tym zwłaszcza:

- Kanał Elbląski, uznany jako Pomnik Historii (unikatowy przykład obiektu o bardzo dobrze zachowanej i wciąż użytkowanej historycznej strukturze);
- Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP w Jeziorze;
- Kościół parafialny p.w. św. Michała w Zwierznie;
- wiejska architektura drewniana i murowana, w tym zabudowa mennonicka charakterystyczna dla rejonu Żuław oraz zagrody holenderskie;
- układy ruralistyczne wielu miejscowości;
- zabytkowe cmentarze mennonickie;
- zabytki hydrotechniki (most obrotowy na rzece Dzierżgoń, most zwodzony w Jeziorze, stacje pomp i młyny).

W północno-wschodniej części obszaru Gminy przebiega droga wodna relacji Elbląg – Ostróda kanałem Elbląskim, który jest czynnym szlakiem turystycznym w okresie letnim. Jednocześnie przez obszar Gminy wytyczono:⁵⁷

- szlaki wodne przebiegające przez Jezioro Drużno (fragmenty Kanału Elbląskiego);
 - szlak żeglarski motorowodny i szlak żeglugi spacerowej,
 - szlak kajakowy rzeką Dzierżgoń i rzeką Balewką;
- szlaki piesze;
 - szlak pieszy ornitologiczny,
 - Szlak Mennonitów o całkowitej długości ok. 63 km, gdzie występują unikatowe zabytki kultury mennonickiej,
 - Szlak św. Wojciecha relacji Elbląg – Święty Gaj, o całkowitej długości ok. 42 km.

Ponadto za atrakcje turystyczne można uznać szlaki rowerowe oznakowane przez Lokalną Grupę Działania Kanału Elbląskiego i przebiegające przez teren Gminy (opis w rozdz. 2.3.3.).

Do walorów antropogenicznych uznać można także działalność gminnych bibliotek publicznych i świetlic wiejskich, w tym poprzez organizację wydarzeń i imprez integrujących mieszkańców i turystów (opis w rozdz. 6.2 i 6.3.).

7.2.3. BAZA MATERIALNA TURYSTYKI

Gminną bazę noclegową tworzą wszelkie obiekty i urządzenia umożliwiające nocleg poza miejscem zamieszkania, do których należą m.in. hotel, miejsca noclegowe w zajazdach gastronomicznych, miejsca noclegowe prywatne, gospodarstwa agroturystyczne oraz kamping i pole namiotowe. Należy nadmienić, iż baza noclegowa w Gminie nie jest szczególnie rozwinięta. W miejscowości Nowe Dolno znajduje się gospodarstwo agroturystyczne „Dolina” z kilkunastoma pokojami noclegowymi, natomiast w samym obiekcie organizowane są również imprezy

⁵⁷ Materiał źródłowy: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy, 2023.

okolicznościowe. Obiekt ten położony jest na granicy Rezerwatu Przyrody Jeziora Drużno i obszaru Natura 2000. Punkt noclegowy funkcjonuje również na terenie wsi Krzewsk⁵⁸.

Gminną bazę żywieniową stanowią zazwyczaj wszelkie obiekty gastronomiczne służące zaspokojeniu potrzeb żywnościowych turystów, takie jak restauracje, kawiarnie, bary, punkty gastronomiczne. Do grupy tej zalicza się również zakłady zaopatrujące odwiedzających w artykuły żywnościowe. Jednocześnie zaznacza się, że na terenie gminy Gzy nie występują tego typu obiekty.

Na bazę komunikacyjną składa się sieć połączeń, dróg i szlaków komunikacyjnych. Poziom rozwinięcia bazy komunikacyjnej stanowi o dostępności oraz łatwości poruszania się po obszarze Gminy przez potencjalnych turystów.

Do bazy komunikacyjnej gminy Markusy w szczególności zalicza się:

- sieć dróg publicznych, w tym drogi powiatowe i gminne;
- przystanki autobusowe.

Do bazy towarzyszącej zalicza się wszelkiego rodzaju urządzenia sportowo-rekreacyjne obszaru turystycznego, które pozwalają turystom na uprawianie różnych form rekreacji. Infrastrukturę sportowo-rekreacyjną opisano we wcześniejszej części (rozdz. 7.1.). Ponadto w zakres bazy towarzyszącej wchodzi cała gminna infrastruktura techniczna (wodociągi, sieć energetyczna) oraz społeczna (przychodnia, punkt apteczny, biblioteka, poczta).

Atrakcje turystyczne stanowią wszelkiego rodzaju obiekty będące przedmiotem zainteresowania turystycznego i wpływające na natężenie ruchu turystycznego. Do gminnych atrakcji turystycznych zaliczyć zatem można wszystkie wyżej wymienione formy i obiekty pod warunkiem, że są one związane z Gminą (np. z kulturą mieszkańców), na ich temat dostępne są informacje turystyczne (np. w postaci ulotek, informacji internetowej, oznaczenia kartograficznego) oraz w sposób realny wpływają na wzrost ruchu turystycznego.

7.3. WNIOSKI

- ! Stosunkowo liczne obiekty sportowo-rekreacyjne (boiska i place sportowe, sale gimnastyczne, siłownie zewnętrzne, place zabaw).
- ! Funkcjonujące na terenie Gminy kluby sportowe.
- ! W dalszym ciągu niedostatecznie wykorzystywany potencjał turystyczny (brak rozbudowanej oferty turystycznej, zwłaszcza poza okresem wakacyjnym).
- ! Sprzyjające walory przyrodnicze, wykazujące potencjał do rozwoju funkcji sportowo-rekreacyjnej.
- ! Walory antropogeniczne, zwłaszcza kulturowe (obecność obiektów i obszarów zabytkowych, budownictwo menonickie, architektura żuławska).
- ! Mało rozwinięta baza noclegowa na terenie Gminy.
- ! W dalszym ciągu niewystarczająca zasobność w obiekty bazy turystycznej.
- ! Brak wydatków z budżetu gminy na rozwój turystyki.

⁵⁸ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach i <http://dolinanazulawach.pl/>

8 PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

8.1. PLANOWANIE PRZESTRZENNE W GMINIE

8.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw wprowadza nowe przepisy dotyczące hierarchii dokumentów planistycznych w gminach w Polsce. Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zastąpione zostaną przez plany ogólne gmin (które stanowić będą, w odróżnieniu od studiów, akty prawa miejscowego) oraz przez strategie rozwoju (zwłaszcza w zakresie ustaleń dotyczących polityki rozwoju). Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zachowują ważność do końca 2025 r. lub do uchwalenia planu ogólnego gminy.

W chwili obecnej obowiązującym, nadrzędnym dokumentem planistycznym pozostaje nadal Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy, przyjęte Uchwałą Nr III/22/2023 Rady Gminy Markusy z dnia 25 kwietnia 2023 r. Dokument zawiera generalne zasady zagospodarowania przestrzennego oraz wytyczne, którymi należy kierować się w kreowaniu polityki przestrzennej. Studium nie jest aktem prawa miejscowego, stanowi natomiast wiążącą wytyczną (podstawę) do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Studium, co do zasady, definiuje kierunki polityki przestrzennej gminy w zakresie:

- celów rozwoju społeczno-gospodarczych gminy;
- priorytetów rozwojowych gminy;
- funkcji gminy;
- hierarchii sieci osadniczej;
- struktury funkcjonalno-przestrzennej;
- ochrony środowiska, w tym w aspekcie uwarunkowań prawnych i Przyrodniczego Systemu Gminy;
- kierunków zagospodarowania przestrzennego Przyrodniczego Systemu Gminy (wytyczne do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego);
- kierunków działań w strefach funkcjonalnych;
- kierunków i zasad ochrony dóbr kultury (wytyczne do miejscowego planu zagospodarowania)
- stref ochrony konserwatorskiej;
- ochrony krajobrazu kulturowego;
- kierunków działań w zakresie dóbr kultury;
- kierunków i zadań rozwoju infrastruktury społecznej i obszarów dla tych potrzeb;
- kierunków rozwoju komunikacji;
- kierunków działań w dziedzinie gospodarki odpadami;
- kierunków rozwoju elektroenergetyki, zaopatrzenia w wodę, odprowadzania ścieków, ciepłownictwa, gazownictwa i telekomunikacji;
- obrony cywilnej i ochrony przeciwpożarowej;
- kierunków działań i zadań władz samorządowych w celu realizacji polityki.

W obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy wskazano najważniejsze cele rozwoju społeczno-gospodarczego. Wskazano m.in. (str. 9, część kierunków):

- cele ekologiczne;
 - wdrażanie zasad idei zrównoważonego rozwoju z pełnym poszanowaniem elementów przyrodniczych i krajobrazu wizualnego,
 - ochrona przeciwpowodziowa terenu Żuław Wiślanych,
 - tworzenie warunków dla rozwoju różnych form turystyki wodnej i lądowej,
 - określenie ważności działań w ochronie środowiska,
 - skuteczna ochrona i wyeksponowanie unikatowych walorów środowiska przyrodniczego jako potencjalnego czynnika rozwoju turystyki, ekoturystyki i agroturystyki, ochrona potencjału agroekologicznego gminy,
 - ochrona zasobów wód powierzchniowych i podziemnych regionu,
 - wprowadzenie efektywnego systemu oczyszczania ścieków;
- cele kulturowe;
 - zachowanie tożsamości kulturowej obszaru gminy przejawiającej się w bogactwie kulturowym w postaci zachowanych układów ruralistycznych wsi wraz z obiektami o wysokich wartościach kulturowych, założeniami dworsko – parkowymi, zabytkowymi cmentarzami tworzącymi niepowtarzalny klimat i charakter obszaru, będący identyfikatorem przestrzeni i miejsca,
 - zachowanie krajobrazu kulturowego Żuław Wiślanych, w tym układu sieci drożnej, rozłogów, a także systemu wodno – melioracyjnego wraz z charakterystycznymi skupiskami zielni przydrożnej, śródpolnej i parkowej,
 - ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego: zachowanie objętych ochroną konserwatorską układów ruralistycznych oraz budynków tradycyjnego budownictwa tworzących klimat tożsamości wsi,
 - kształtowanie ładu przestrzennego w postępującej urbanizacji gminy;
- cele społeczno-ekonomiczne;
 - utrzymanie produkcji rolnej na glebach bardzo dobrych i dobrych znajdujących się na terenie żuławskim,
 - rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego,
 - dynamiczny rozwój na obszarach wiejskich, szczególnie w zakresie przetwórstwa produktów rolnych, różnych form działalności gospodarczej tzw. małej przedsiębiorczości”,
 - pozyskanie inwestorów dla tworzenia nowych miejsc pracy w dziedzinie obsługi turystyki pobytowej i kwalifikowanej poprzez promocję walorów przestrzennych oraz walorów turystyczno – krajobrazowych gminy dla rozwoju różnych form turystyki i wypoczynku,
 - stworzenie korzystnych warunków dla osób podejmujących działalność gospodarczą, w tym pomoc organizacyjna i prawna,
 - poprawa dostępności usług medycznych i kulturalnych;
- cele strukturalno-przestrzenne;
 - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w rozwoju osadnictwa i lokalizacji elementów zagospodarowania przestrzennego,
 - porządkowanie i estetyzacja obszaru gminy, szczególnie jednostek osadniczych o walorach krajobrazowych i kulturowych, mogących stanowić podstawę rozwoju,
 - poprawa architektury zabudowy jednorodzinnej i wielorodzinnej osiedli wiejskich, popegeerowskich,

- dostosowanie procesów przekształceń struktury przestrzennej do zasad zrównoważonego rozwoju, uwzględniającego zachowanie reżimów ekologicznych i rewaloryzację krajobrazu kulturowego;
- cele techniczno-infrastrukturalne;
 - komunikacja drogowa;
 - ważny element rozwoju gminy stanowi rozwinięty układ komunikacyjny umożliwiający dogodne połączenia wszystkich lokalnych ośrodków wiejskich z głównym węzłem osadniczym jakim jest miejscowość Markusy i dogodne połączenie dla gminy głównym węzłem osadniczym jakim jest miasto Elbląg oraz z zewnętrznym układem transportowym: drogą DK22 (w klasie GP) odcinek Malbork – Elbląg,
 - modernizacja dróg powiatowych do parametrów wynikających z klasy drogi i przenoszonego ruchu,
 - modernizacja dróg gminnych jako wewnętrznego układu komunikacyjnego,
 - utrzymanie w dobrym stanie technicznym nawierzchni dróg;
 - zaopatrzenie w wodę;
 - rozwinięty system wodociągowy oparty na ujęciu wody Centralnego Wodociągu Żuławskiego w Ząbrowie o dużych zasobach i dużej wydajności, w tym budowa sieci wodociągowych doprowadzających wodę do południowych i południowo – wschodnich miejscowości na terenie gminy,
 - planowana budowa studni głębinowej w Żurawcu;
 - gospodarka ściekowa;
 - budowa oczyszczalni ścieków w obrębie Zwierzno, Markusy i Żurawiec;
 - energetyka;
 - budowa nowych i utrzymanie istniejących sieci elektroenergetycznych oraz budowli i urządzeń z nimi związanych obsługujących zaopatrzenie obszaru gminy w energię elektryczną,
 - budowa nowych i utrzymanie istniejących sieci tranzytowej o wysokiej mocy 110 kV,
 - budowa budowli i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 500 kW, w tym: farmy fotowoltaiczne i inne budowle;
 - zaopatrzenie terenów zabudowanych w gaz przewodowy;
 - przewiduje się budowę sieci gazowej do miejscowości gminy Markusy z uwzględnieniem miejscowości Żurawiec i Krzewsk;
 - telekomunikacja;
 - dobrze rozwinięta sieć telefonii przewodowej i bezprzewodowej,
 - dopuszcza się budowę masztów telefonii komórkowej na terenie gminy z wyjątkiem terenów objętych ochroną zabytków lub terenów, na których ustanowiono ochronę prawną terenów przyrodniczo cennych, z uwzględnieniem ustalonych wysokości wynikających z lokalizacji lotniska w Elblągu lub innych przepisów odrębnych;
 - unieszkodliwianie odpadów;
 - kompleksowe rozwiązania gospodarki odpadami odbywa się zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa oraz przyjętymi zasadami na terenie gminy;
- wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej;
 - efektywny wzrost wartości produkcji w rolnictwie poprzez lepsze wykorzystanie potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz podnoszenie technologiczne i ekologicznie zdrowej jakości produktów, przy jednoczesnym przeciwdziałaniu nadmiernej intensywności procesów produkcyjnych i intensywności stosowanych metod uprawy i hodowli, która mogłaby zagrażać zachowaniu różnorodności biologicznej,

- ochrona gruntów rolnych klas I-III, przed zabudową nie związaną z produkcją rolną, z wyłączeniem przestrzeni koniecznych do zaspokojenia potrzeb społecznych i realizacji niezbędnych inwestycji wpływających na rozwój ekonomiczny gminy;
- cele społeczne;
 - istotna poprawa warunków zamieszkania na terenach wiejskich oraz praktyczne wdrożenie przepisów i standardów ekologicznych funkcjonujących w Unii Europejskiej, przepisów konwencji międzynarodowych, regionalnych i globalnych, ustaleń umów dwustronnych z państwami sąsiadującymi, a także dalsze wzmocnienie instytucjonalne umożliwiające skuteczną realizację perspektywicznej strategii zrównoważonego rozwoju kraju,
 - poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru poprzez utrzymanie istniejących dróg w dobrym stanie technicznym oraz budowę nawierzchni utwardzonych na publicznych drogach gminnych stanowiące uzupełnienie układu drogowego a posiadających nawierzchnię gruntową,
 - realizacja terenów publicznych w tym: place zabaw, tereny sportu i rekreacji, tereny kultury, tereny kultury fizycznej, tereny turystyki, tereny urządzeń sportowych w każdej miejscowości będącej siedzibą obrębu geodezyjnego, a także w każdej miejscowości gm. Markusy,
- cele związane z poprawą bezpieczeństwa;
 - zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom gminy przed powodzią,
 - utrzymanie w sprawności technicznej urządzeń melioracji rowów, kanałów, stacji pomp,
 - zastawek, itp.,
 - utrzymanie w stanie dobrym wałów Jeziora Družno oraz rzek, cieków wodnych, kanałów i rowów oraz rowów melioracyjnych,
 - utrzymanie służb ochrony bezpieczeństwa – straży pożarnej i ich wzmocnienie poprzez dofinansowanie i zwiększenie kadry dobrze wyspecjalizowanej.

Na obszarze gminy Markusy wydzielono następujące jednostki strukturalno-przestrzenne:

- Strefa R - strefa rolna obejmuje tereny z dużym udziałem gospodarki rolnej;
- Strefa E - strefa ekologiczna obejmuje basen jeziora Družno z udziałem powierzchni wykorzystywanej rolniczo; w jej obrębie znajdują się obszary objęte ochroną prawną tj. rezerwat przyrody, Obszary Natura 2000, Obszary Chronionego Krajobrazu;
- Strefa O - strefa osadnicza obejmująca tereny zabudowy miejscowości z dużym udziałem funkcji usługowej i produkcyjnej.

Powyższe zagadnienia są dalej aktualne, a nowo formułowana Strategia Rozwoju stanowić będzie kontynuację i rozwinięcie dotychczas podejmowanych inicjatyw i aktywności na rzecz dalszego rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego gminy Markusy.

8.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Głównym narzędziem w kształtowaniu ładu przestrzennego są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Gmina Markusy w całości pokryta jest dokumentem regulującym zasady zagospodarowania przestrzennego za sprawą przyjętej dnia 27 sierpnia 2003 r. Uchwały Nr IV/24/2003 Rady Gminy Markusy w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy, zmienianej kolejno:

- Uchwałą Nr IX/55/2009 Rady Gminy Markusy z dnia 30 grudnia 2009 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego „CENTRUM – ZABUDOWA MIESZKANIOWA” w Markusach;

- Uchwałą Nr III/28/2012 Rady Gminy Markusy z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie Stalewo.

8.1.3. DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I DECYZJE O LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

Obszar gminy Markusy w całości pokryty jest miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (patrz. rozdz. powyżej). W związku z powyższym nie realizuje się tutaj decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Jest to zgodne z art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz. U. 2023. poz. 977 z późn. zm.).

8.2. STRUKTURA OSADNICZA

Najistotniejszym i najbardziej zaludnionym ośrodkiem funkcjonalnym jest siedziba gminy, miejscowość Markusy. W obrębie Markusy skupiają się funkcje administracyjne, kulturowe, handlowo-gospodarcze oraz mieszkaniowe i rolnicze. Ponadto świadczone są usługi medyczne i ochrony zdrowia, a także znajdują się obiekty o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Miejscowość ta odznacza się stosunkowo zwartym charakterem istniejącej zabudowy.

Za „ośrodki wspomagające” uznano miejscowości odznaczające się najwyższym zaludnieniem (zaraz po Markusach) oraz miejscowości wspomagające „centrum funkcjonalne” na tle edukacyjnym, turystyczno-wypoczynkowym, religijnym, kulturowym, czy handlowo-gospodarczym, tj.: Zwierzno, Żurawiec, Krzewsk, Kępniowo.

Pozostałe miejscowości pełnią głównie funkcje rolnicze i mieszkalne oraz odznaczają się niskim lub bardzo niskim stopniem zaludnienia i przeważnie rozproszoną zabudową.

8.3. REWITALIZACJA

Według ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Rada Gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji. Wniosek o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zawiera wskazanie granic tych obszarów wykonane na mapie w skali co najmniej 1:5000, sporządzonej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej.

Gmina Markusy aktualnie nie posiada Gminnego Programu Rewitalizacji, jednakże sugerowane jest podjęcie działań mających na celu wyznaczenia obszaru rewitalizacji i obszaru zdegradowanego.

8.4. OBSZARY ZINTEGROWANEGO INWESTOWANIA I WYKLUCZENIA Z INWESTOWANIA

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) stanowią formę współpracy, w ramach której partnerstwa miast i otaczających je gmin oraz władze województw będą wspólnie przeprowadzać projekty finansowane z Funduszy Europejskich. Ponadto celem wdrażania instrumentu ZIT jest również budowanie partnerstwa i współpracy w ramach obszaru funkcjonalnego oraz wspieranie współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy Związkami ZIT zarówno w poszczególnych województwach, jak i na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Istotne jest także wspieranie rozwoju kompetencji samorządu terytorialnego niezbędnych do przygotowania i wdrażania strategii, w tym strategii ZIT lub strategii rozwoju ponadlokalnego.

W ramach ZIT możliwe są następujące formy partnerstwa:⁵⁹

- stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego;
- porozumienie międzygminne;
- związek międzygminny, powiatowy lub powiatowo-gminny;
- związek metropolitalny województwa.

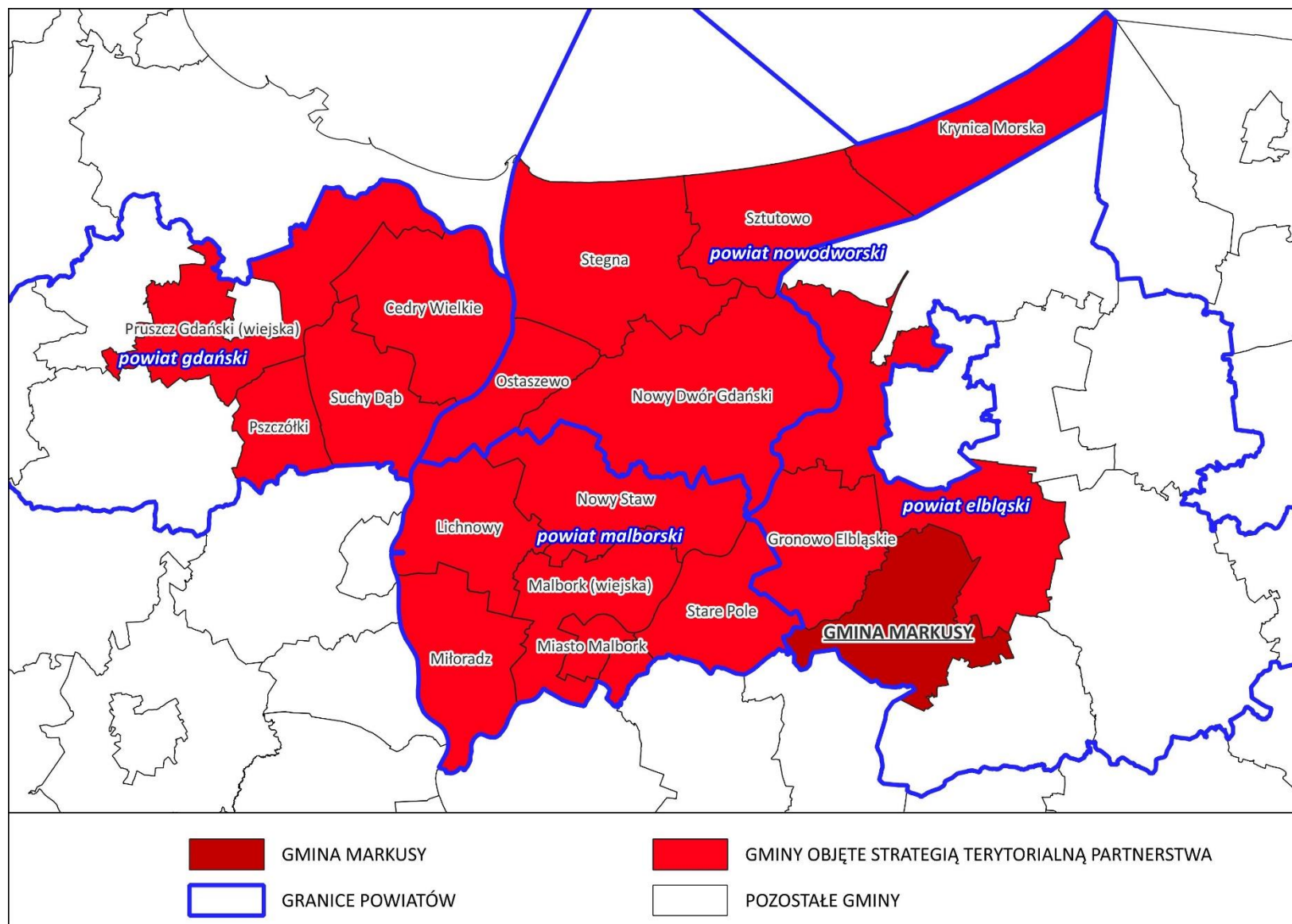
Regionalne Inwestycje Terytorialne (RIT) stanowią element wdrażania funduszy europejskich, dzięki którym część środków pozostawiona jest w zarządzaniu związków lokalnych samorządów.

Obszar gminy Markusy położony jest w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Elbląga (MOF Elbląga), którego granice pokrywają się z obszarem objętym Strategią Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Opracowana Strategia ZIT ma przyczynić się do realizacji wizji w niej zawartej – *Miejski Obszar Funkcjonalny Elbląga będzie: wyspecjalizowany, silny i przyjazny*.

Dokument ten umożliwia wspólne planowanie działań rozwojowych przy uwzględnieniu wymiaru strategicznego i przestrzennego dla całego obszaru. Strategia ta stanowi podstawę do ubiegania się o środki z nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2021-2027 w wysokości ponad 51 mln euro (opis w rozdz. 1.4.).

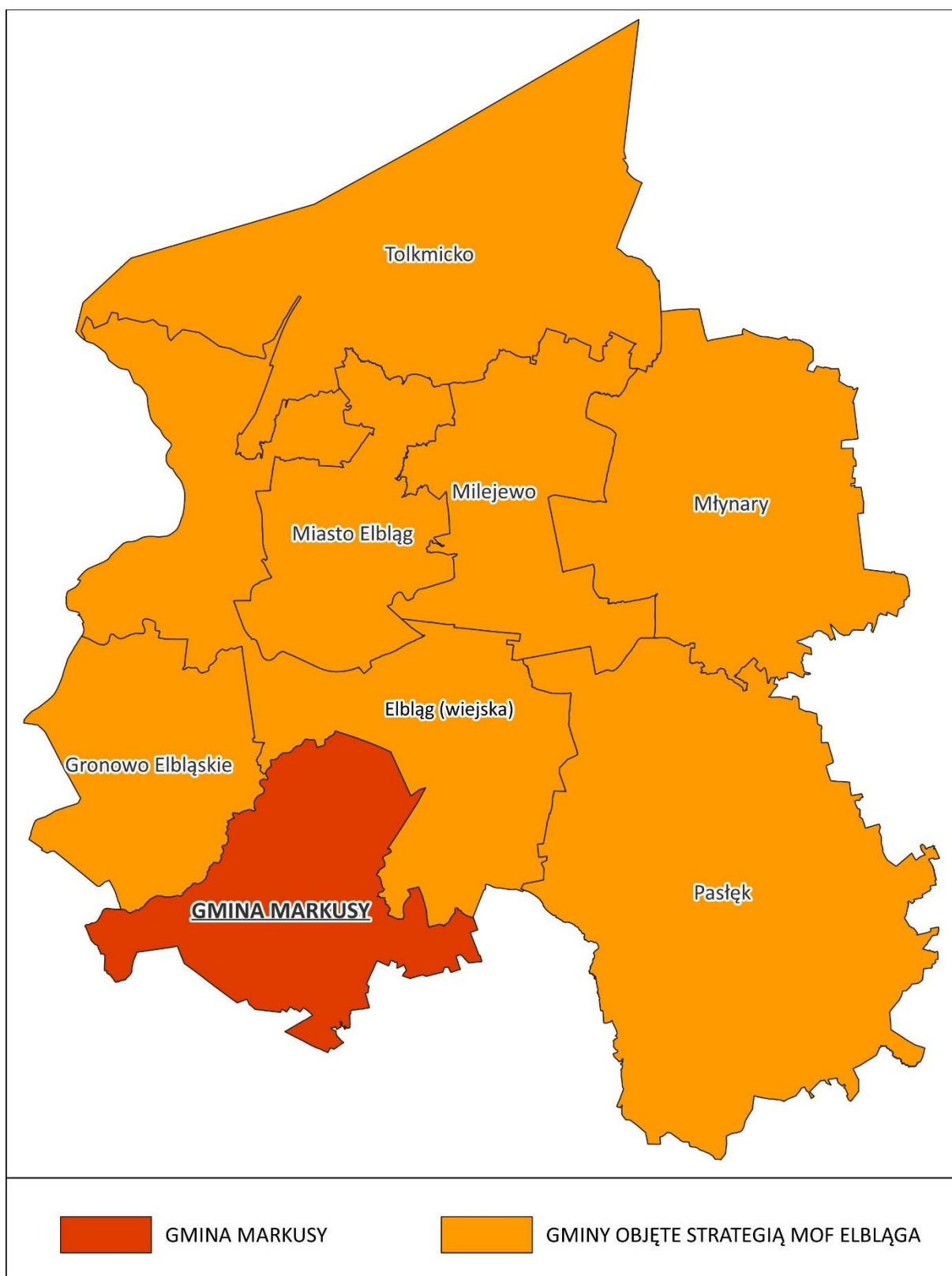
Ponadto gmina Markusy włączona została do „Partnerstwa międzywojewódzkiego Obszaru Funkcjonalnego Żuławy”. Partnerstwo funkcjonuje w formie Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych, z którym również związane jest opracowanie strategii terytorialnej, a w dalszym etapie zidentyfikuje projekty, które będą przewidziane do realizacji oraz wsparcia finansowego z funduszy europejskich na lata 2021-2027.

⁵⁹ Materiał źródłowy: Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;

Ryc. 28 Położenie gminy Markusy w stosunku do gmin i powiatów objętych Strategią Terytorialną

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Strategii Terytorialnej Partnerstwa Międzywojewódzkiego Obszaru Funkcjonalnego Żuławy.

Ryc. 29 Położenie gminy Markusy w stosunku do gmin objętych Strategią rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Elbląga 2030

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie Strategii rozwoju ponadlokalnego MOF Elbląga 2030, 2024.

8.5. OBSZARY FUNKcjONALNE O ZNACZENIU PONADREGIONALNYM

W obowiązującym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego (2018 r.) zostały określone obszary funkcjonalne województwa, które stanowią narzędzie wspomagające do sformułowania polityki przestrzennej województwa. W Planie określono osiem obszarów funkcjonalnych, w tym cztery o znaczeniu ponadregionalnym oraz cztery o znaczeniu regionalnym.

Do obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym należą:

- Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego Olsztyna;
- Obszar Funkcjonalny Żuławy;
- Przygraniczny Obszar Funkcjonalny;
- Obszar Funkcjonalny Wielkich Jezior Mazurskich.

Obszar gminy Markusy położony jest w obrębie Obszaru Funkcjonalnego Żuław, dla którego opracowana została strategia terytorialna (opis w rozdz. 8.4. i 1.4.), a także Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego, który posiada szczególne znaczenie z punktu widzenia położenia geograficznego (strefa graniczna Unii Europejskiej i NATO). Dla obszarów tych zidentyfikowano potencjały rozwoju, problemy i zagrożenia oraz kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego.⁶⁰

Jednocześnie w znaczeniu regionalnym wyznaczono:

- Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Regionalnego Elbląga;
- Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Subregionalnego Ełku;
- Przybrzeżny Obszar Funkcjonalny;
- Obszar Funkcjonalny Ostródzko-Iławski.

Obszar gminy Markusy położony jest w granicach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Ośrodka Regionalnego Elbląga (MOF OR Elbląga), dla którego opracowano strategię rozwoju ponadlokalnego (opis w rozdz. 8.4. i 1.4.).

⁶⁰ Wskazano w obowiązującym Planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, tom 2: polityka przestrzenna województwa – rozdz. V „Kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych”.

8.6. OBSZARY ROZMIESZCZENIA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM

Zgodnie z ustaleniami obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, na terenie gminy Markusy planowane są następujące inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym:⁶¹

- inwestycje celu publicznego w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej;
 - modernizacja i rozbudowa elektroenergetycznej sieci dystrybucyjnej 110 kV w północnej części obszaru (dotyczy Przygranicznego Obszaru Funkcjonalnego);
- inwestycje celu publicznego w zakresie ochrony środowiska i gospodarki wodnej;
 - przebudowa wałów rzeki Balewki 0+000÷6+100 P 0+000÷9+750,
 - regulacja rzeki Młynówki Marwickiej 0+000÷2+025 P 0+000÷2+025,
 - przebudowa wałów Kanału Modrego,
 - przebudowa stacji pomp nr 2 Zwierzno,
 - przebudowa stacji pomp nr 2b Zwierzno,
 - przebudowa stacji pomp nr 6 Markusy,
 - stacja pomp nr 8 Rachowo,
 - stacja pomp nr 19 Żurawiec,
 - stacja pomp nr 20 Żurawiec,
 - stacja pomp nr 75 Stankowo,
 - stacja pomp nr 77 Św. Gaj,
 - polder nr 19 i 20 Żurawiec,
 - polder nr 76 Nowe Dolno,
 - rewitalizacja Kanału Elbląskiego – Etap II: Rozbudowa ostrogi wejściowej na Jezioro Družno.

8.7. WNIOSKI

- ! Obecność obiektów i obszarów wymagających poprawy estetyki zainwestowania.
- ! Objęcie gminy Markusy w całości miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego.
- ! Zwarta struktura przestrzenna zabudowy części miejscowości, w tym w Markusach.

⁶¹ Wymienione inwestycje wskazane w dokumentach strategicznych szczebla wojewódzkiego i powiatowego, które nie zostały dotychczas zrealizowane (stan na sierpień 2024) – nie wymieniono inwestycji zrealizowanych a widniejących w PZPWWM.

9 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

9.1. PODMIOTY I INSTYTUCJE REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU BEZPIECZEŃSTWA

Zadania własne Gminy w zakresie zaspokajania potrzeb zbiorowych wspólnoty w ramach porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli, a także ochrony przeciwpożarowej wskazane są w Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, głównie w stanach nadzwyczajnych.

Podmioty które są odpowiedzialne za kwestie bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Markusy to Wójt, Policja i Ochotnicza Straż Pożarna. Najbliższa Komenda Powiatowa Policji ma swoją siedzibę w Elblągu. Zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego, porządku i opieki nad bezpieczeństwem ludzi i ich mienia sprawuje dwóch dzielnicowych.⁶²

Na terenie gminy Markusy, zadania w zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego, realizują jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej, wyposażone są w podstawowy sprzęt ratownictwa przeciwpożarowego, w tym:⁶³

- OSP Krzewsk;
- OSP w Kępniewie;
- OSP w Markusach;
- OSP w Nowym Dolnie;
- OSP w Zwierznie;
- OSP w Żurawcu.

9.2. PRZESTĘPCZOŚĆ

Na terenie gminy Markusy obserwuje się spadek przestępczości na przestrzeni ostatnich lat (zob. tabela poniżej). Biorąc pod uwagę charakter popełnianych przestępstw wynika, iż przeważają przestępstwa o charakterze kryminalnym oraz w dalszej kolejności przeciwko mieniu.

Tab. 21 Liczba stwierdzonych przestępstw na terenie gminy Markusy w latach 2013-2022

ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
LICZBA PRZESTĘPSTW	106	109	74	87	58	62	58	65	62	59

Materiał źródłowy: www.polskawliczbach.pl/

W roku 2022 r. stwierdzono 59 przestępstw, co oznacza, że w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odnotowano średnio 15,12 przestępstw. Wskaźnik ten jest niższy niż średnia dla kraju (22,81) oraz województwa warmińsko-mazurskiego (19,85).

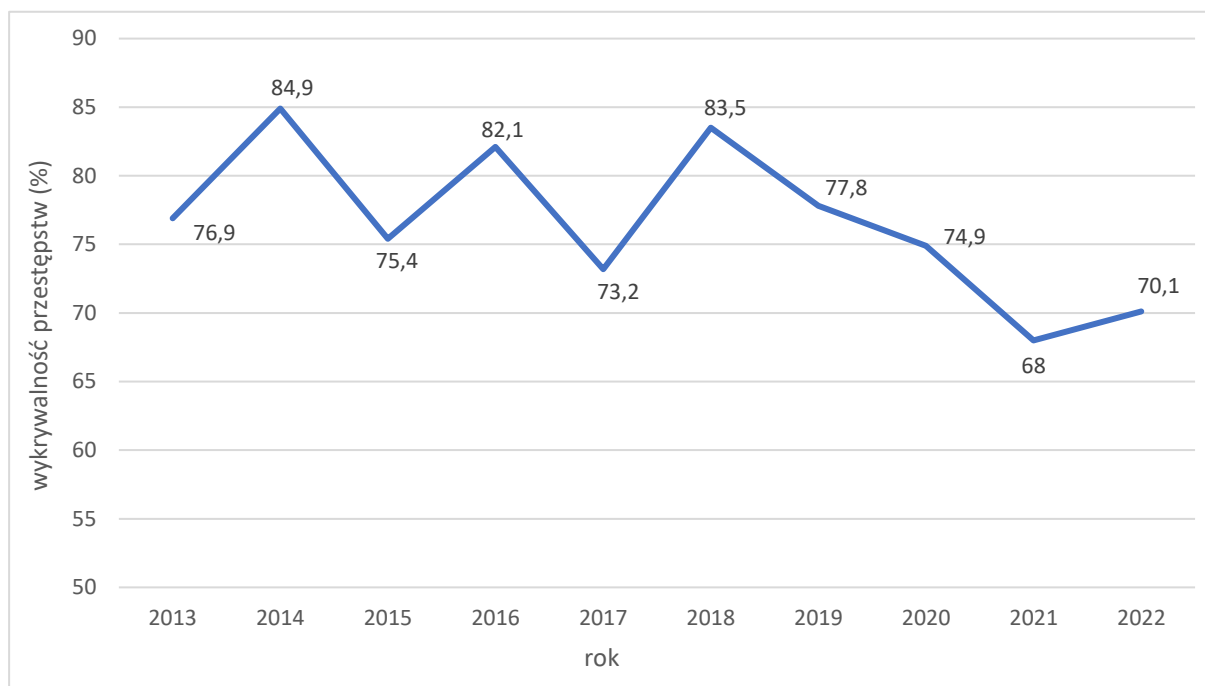
Należy nadmienić, iż na obszarze jez. Drużno w różnych porach dnia dokonywane są regularne nielegalne połowy ryb przy użyciu różnego rodzaju sprzętu wędkarskiego wyposażonego w nielegalne oprzyrządowanie, co jest niezgodne z ustawą o rybołówstwie śródlądowym. Proceder ten odbywa się sezonowo, co roku o tej samej porze, a najbardziej nasila się w okresie zimowym oraz wiosennym.⁶⁴

⁶² Materiał źródłowy: <https://elblag.policja.gov.pl/>

⁶³ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

⁶⁴ Materiał źródłowy: <https://elblag.policja.gov.pl/>

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw w Gminie wynosi 70,1%, co jest wartością zbliżoną w stosunku do średniej dla kraju (ok. 71%), a jednocześnie niższą w porównaniu do województwa warmińsko-mazurskiego (ok. 75%).⁶⁵ Jednocześnie na przestrzeni ostatnich lat wskaźnik ten wykazuje tendencję spadkową:

Ryc. 30 Wykrywalność sprawców popełnionych przestępstw w gminie w Markusy w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: <https://www.polskawliczbach.pl/>

9.3. ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO

Potencjalne zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia, wynikające z położenia geograficznego, dotyczyć mogą przede wszystkim środowiska naturalnego, działalności człowieka, a także zdarzeń spowodowanych działaniem sił przyrody.

9.3.1. ZAGROŻENIE ZANIECZYSZCZENIEM POWIETRZA ATMOSFERYCZNEGO

Główną przyczyną zanieczyszczenia powietrza w gminie Markusy jest tzw. emisja powierzchniowa związana z indywidualnym ogrzewaniem budynków. Wzmóżona emisja zanieczyszczeń ze źródeł komunalnych spowodowana jest spalaniem słabej jakości materiału grzewczego w mało wydajnych kotłach oraz nierzadko, spalaniem odpadów. Zagrożenie dodatkowo potęgują okresy niekorzystnych warunków klimatycznych w okresie zimowym (długotrwałe okresy chłodu lub ekstremalnie niskie temperatury).

Zagrożeniem dla powietrza atmosferycznego jest także tzw. emisja liniowa, związana z transportem samochodowym i emisją spalin. Zagrożenie to uzależnione jest od charakterystyki ruchu, rodzaju pojazdów i stosowanego w nich paliwa oraz rodzaju i jakości nawierzchni tras. Na terenie gminy Markusy zagrożenie to jest stosunkowo niewielkie, z uwagi na brak ciągów komunikacyjnych o znaczeniu regionalnym i krajowym. Przebiegają tutaj jedynie drogi powiatowe i gminne, dla których poziom emisji jest relatywnie niski.

Stosunkowo niewielkie jest zagrożenie tzw. emisją punktową. Ten rodzaj emisji związany jest z energetycznym spalaniem paliw i procesami technologicznymi (odprowadzającymi substancje do

⁶⁵ Materiał źródłowy: <https://www.polskawliczbach.pl/>

powietrza za pośrednictwem emitatorów w sposób zorganizowany), a na terenie gminy Markusy nie występują zakłady szczególnie uciążliwe dla środowiska.

Ponadto jako potencjalne zagrożenie dla jakości powietrza można wskazać zagrożenia naturalne, związane z procesami i zagrożeniami przyrodniczymi takimi jak np. pożary lasów, erozja gleb, pylenie z terenów zielonych.

9.3.2. ZAGROŻENIE ZMIANAMI KLIMATU

Problematyka zmian klimatu stanowi jeden z kluczowych aspektów politycznych, społecznych i gospodarczych. Klimat na Ziemi zmieniał się wielokrotnie, przechodząc długie okresy zlodowacenia i wyższych temperatur. Od początku XX wieku temperatura na Ziemi zaczęła stopniowo wzrastać, a trend ten utrzymuje się do dzisiaj. Prognozuje się dalszy wzrost średniej temperatury, który z największą intensywnością wystąpi na półkuli północnej, zwłaszcza na obszarach polarnych.

Globalne zmiany klimatyczne zauważalne są także w gminie Markusy. Analizując wybrane lata (2014 r., 2017 r., 2019 r.) można zauważyć, że w porównaniu do okresu wielolecia 1971-2000, w rejonie Gminy wystąpiło:

- ocieplenie (wzrostem średniej rocznej temperatury powietrza),
- okresowe zmniejszenie ilości opadów, w tym wydłużenie okresów suchych,
- coraz częstsze występowaniem ekstremalnych zjawisk pogodowych w postaci:
 - intensywnych burz i nawałnic,
 - gradobić,
 - huraganowych wiatrów i trąb powietrznych,
- zwiększenie średniego, rocznego uśłonecznienia.

Prognozuje się, że postępujące zmiany klimatu będą miały zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki, przy czym dominować będą konsekwencje negatywne⁶⁶:

- do najważniejszych skutków pozytywnych należeć będą m.in.:
 - wydłużenie okresu wegetacyjnego,
 - skrócenie okresu grzewczego,
 - wydłużenie sezonu turystycznego,
- do najważniejszych skutków negatywnych należeć będą m.in.:
 - niekorzystne zmiany hydrologiczne (a co za tym idzie niekorzystny wpływ na różnorodność biologiczną i siedliska przyrodnicze),
 - zwiększenie częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych i katastrof;
 - nasilenie się zjawiska eutrofizacji wód,
 - zwiększenie zagrożenia dla życia i zdrowia w wyniku stresu termicznego i wzrostu zanieczyszczeń powietrza,
 - większe zapotrzebowanie na energię elektryczną w porze letniej, czy też zmniejszenie potencjału chłodniczego elektrowni czego skutkiem będzie spadek mocy produkcyjnej.

9.3.3. ZAGROŻENIE ZALEWOWE

ZAGROŻENIE ZJAWISKIEM POWODZI

Zgodnie z ustawą Prawo wodne przez obszary szczególnego zagrożenia powodzią rozumie się tereny:

⁶⁶ Materiał źródłowy: Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, 2012, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.

- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1%,
- na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10%,
- między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału przeciwpowodziowego, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 244 (w/w Ustawy), stanowiące działki ewidencyjne,
- pasa technicznego.

W celu zwiększenia bezpieczeństwa obywateli oraz ograniczenia negatywnych skutków powodzi, zgodnie z zapisami Dyrektywy Powodziowej oraz ustawy Prawo wodne, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej sporządza tzw. plany zarządzania ryzykiem powodziowym (PZRP) dla obszarów dorzeczy i regionów wodnych. Prace nad planami zostały poprzedzone przygotowaniem wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) oraz map zagrożenia powodziowego (MZP) i map ryzyka powodziowego (MRP). Celem planów zarządzania ryzykiem powodziowym jest ograniczenie skutków powodzi dla życia i zdrowia ludzi, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, poprzez realizację wybranych działań służących minimalizacji zidentyfikowanych zagrożeń. Działania te, muszą także prowadzić do obniżania strat powodziowych. Obowiązek sporządzenia planów wynika z Dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, tzw. Dyrektywy Powodziowej. Zgodnie z ustawą Prawo wodne za opracowanie planów odpowiedzialny jest prezes KZGW na poziomie obszarów dorzeczy oraz dyrektorzy poszczególnych RZGW dla regionów wodnych.⁶⁷

Na obszarze gminy Markusy wyznaczony został obszar szczególnego zagrożenia powodzią od rzeki Dzierżgoń. Jego zasięg zidentyfikowany został na podstawie map zagrożenia powodziowego (MZP) opracowanych przez RZGW. Obszar szczególnego zagrożenia powodzią w granicach Gminy obejmuje obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie (raz na 100 lat) oraz obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie (raz na 10 lat)⁶⁸.

Aby przeciwdziałać zagrożeniu bezpieczeństwa ludności i jej mienia w obszarze szczególnie zagrożonym powodzią nie powinno lokalizować się nowej zabudowy stale związanej z gruntem, a ewentualne odstępstwo od zakazu zabudowy w obszarze szczególnego zagrożenia powodzią w terenach istniejącej zabudowy lub dla obiektów niezbędnej infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, może nastąpić za zgodą właściwych organów, stosownie do przepisów prawa.

W stosunku do obszaru szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy zawarte w ustawie z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne. Ponadto obowiązują ustalenia Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r., Dz.U.2023 poz. 300) oraz ustalenia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru Dorzecza Wisły (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r., Dz.U.2022 poz. 2379).

Główne, naturalne przyczyny powodzi to:

- długotrwałe opady atmosferyczne lub krótkotrwałe opady o bardzo wysokiej intensywności;
- gwałtowne topnienie śniegu.

Przyczyny wywołane działalnością człowieka to przede wszystkim:

- awarie i katastrofy urządzeń i budowli hydrotechnicznych, stanowiących osłony przeciwpowodziowe;
- nadmierny spływ wód powierzchniowych do odbiorników nieprzystosowanych do tego zjawiska, wywołany uszczelnieniem dużych obszarów zurbanizowanych;
- regulacja rzek prowadzona bez należytej oceny jej skutków.

⁶⁷ Materiał źródłowy: Dane Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gdańsku.

⁶⁸ Obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie zawierają się wewnątrz obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie. Zatem zewnętrzną granicą obszaru szczególnego zagrożenia powodzią są obszary o średnim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi.

Powodzie mogą powodować duże straty materialne (zniszczenia lub uszkodzenia budynków i infrastruktury, zniszczenia pól uprawnych i pastwisk, uszkodzenia roślin). W przypadku terenów zabudowy mieszkaniowej usytuowanych w zasięgu wód powodziowych, zagrożone jest również bezpieczeństwo i mienie zamieszkałej tam ludności. Istotne znaczenie w kontekście zapobiegania lub minimalizacji skutków powodzi mają natomiast tereny rolnicze (głównie łąki i pastwiska), które pełnią rolę naturalnego rozlewiska rzeki i należy pozostawić je wolnymi od zabudowy.

ZAGROŻENIE ZJAWISKIEM PODTAPIANIA

Poza zagrożeniem powodziowym, w granicach gminy Markusy może dochodzić do zjawiska podtapiania terenu, na które potencjalnie narażone są tereny z płytko zalegającą wodą gruntową, zagłębienia terenu oraz obszary położone w dnach dolin rzecznych. Zjawisko to może być spowodowane przede wszystkim przez opady atmosferyczne lub gwałtowne topnienie dużej ilości pokrywy śnieżnej. Podtopienia mogą również wystąpić na skutek wahań poziomu wody gruntowej. Obszar Gminy niemal w całości położony jest w obrębie Żuław Wiślanych, gdzie znaczna część obszaru położona jest poniżej poziomu morza (depresje), a zatem ryzyko wystąpienia podtopień istnieje niemal na całej jej powierzchni. Wyjątek stanowią jedynie wzgórza Pojezierza Ławskiego, które występują w południowej części Gminy.

Jednocześnie zaznacza się, iż w większości przypadków cykliczne, najczęściej wiosenne, podwyższone stany wód nie powodują strat gospodarczych z uwagi na fakt, że są to tereny wykorzystywane jako ekstensywne użytki zielone. Ryzyko wystąpienia podtopień ogranicza natomiast gęsta sieć rowów melioracyjnych, która skutecznie odprowadza wody opadowe.

9.3.4. ZAGROŻENIA RUCHAMI MASOWYMI

Zjawisko ruchów masowych związane jest przede wszystkim z budową geologiczną, warunkami geomorfologicznymi oraz czynnikami inicjującymi. W ujęciu generalnym na obszarze Gminy dominuje równinne ukształtowanie powierzchni terenu, z płytko wcięty dolinami rzeczными. Obszar ten stanowią w większości tereny depresyjne tzn. położone poniżej poziomu morza.

Powierzchnia terenu Gminy jest zatem w większości płaska, o znikomych spadkach terenowych, nie przekraczających 5°. Wyjątek stanowią jedynie strefy marginalne wysoczyzny morenowej Pojezierza Ławskiego oraz skarpy dolin rzecznych i głębszych rowów melioracyjnych. Nachylenie terenu może przekraczać tam miejscowo 10-15°. Na obszarze gminy Markusy nie występują tereny zagrożone ruchami masowymi ziemi, w tym osuwiska. W związku z powyższym stwierdza się, iż rzeźba terenu nie stwarza większych ograniczeń dla rozwoju zagospodarowania przestrzennego.

9.3.5. ZAGROŻENIA SUSZĄ I ZAGROŻENIE POŻAROWE

Gmina Markusy w przeważającej części położona jest na terenach „silnie zagrożonych” zjawiskiem suszy. Zagrożenie to występują głównie na obszarach użytkowanych rolniczo, gdzie występuje gęsta sieć rowów melioracyjnych, które skutecznie odprowadzają wody opadowe i roztopowe. Niższe zagrożenie suszą obejmuje obszary położone w bliskim sąsiedztwie najważniejszych dolin rzecznych, tereny zlokalizowane w pobliżu jez. Drużno, a także rejony lasów, które w ujęciu generalnym nie są stosunkowo liczne.

W celu przeciwdziałania skutkom suszy na poziomie krajowym uchwalony został *Plan przeciwdziałania skutkom suszy* (PPSS). Dokument ten sporządzony został na okres 6 lat (2021-2027). Jego opracowanie wynikało z postanowień dyrektyw i wytycznych unijnych oraz przepisów prawa krajowego (art. 183-185 ustawy Prawo wodne). Plan przeciwdziałania skutkom suszy posiada rangę rozporządzenia Ministra właściwego do spraw gospodarki wodnej.

Zgodnie z art. 184 ustawy Prawo Wodne, Plan przeciwdziałania skutkom suszy obejmuje:

- 1) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- 2) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- 3) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;
- 4) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy.

Z uwagi na wyżej opisane zagrożenie, obowiązują stosowne plany przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych oraz plany przeciwdziałania skutkom suszy w dorzeczach.

Panujące długotrwałe susze przyczynić się mogą do przesuszenia runa leśnego oraz ściółki, czego przejawem może być wystąpienie pożaru. Pożary lasów niosą za sobą szereg negatywnych skutków dla środowiska przyrodniczego oraz człowieka (m.in. zniszczenie szaty roślinnej, w tym utrata siedlisk dla wielu gatunków zwierząt, degradacja naturalnego profilu glebowego, emisja dwutlenku węgla). Najbardziej narażone na ryzyko wystąpienia pożaru są kompleksy leśne zlokalizowane na terenach z głęboko zalegającą warstwą wodonośną.

Obszar gminy Markusy w ok. 1/20 pokryty jest gruntami leśnymi. Niebezpieczeństwo wystąpienia pożarów leśnych jest zatem stosunkowo niewielkie. Do głównych, potencjalnych przyczyn pożarów należy zaliczyć:

- nieostrożność osób dorosłych przy posługiwaniu się ogniem otwartym, w tym papierosy, zapalaki;
- nieprawidłowa eksploatacja urządzeń ogrzewczych i instalacji;
- wady środków transportu oraz niezachowanie zasad bezpieczeństwa środków transportu;
- wyładowania atmosferyczne oraz inne ekstremalne zjawiska pogodowe jak huragany i silne wiatry;
- podpalenia;
- wypalanie traw.

Na podstawie danych GUS w 2022 roku na terenie gminy Markusy odnotowano łącznie 43 pożary, z czego 42 sklasyfikowane zostały jako „małe”, natomiast 1 jako „średni”. Wśród miejscowych zagrożeń wytypowano łącznie 130 zdarzenia, z czego: 82 dotyczyły silnego wiatru, 5 zdarzeń medycznych, 5 zdarzeń w komunikacji oraz 1 zdarzenie związane z opadem śniegu.⁶⁹

9.3.6. ZAGROŻENIE POWAŻNĄ AWARIĄ

Na terenie gminy Markusy nie znajdują się zakłady zakwalifikowane jako potencjalni sprawcy poważnych awarii przemysłowych (zakłady o dużym ryzyku ZDR, zakłady o zwiększonym ryzyku ZZR, zakłady pozostałe PSPA).⁷⁰

Zagrożenie wynikające z wystąpienia poważnej awarii przemysłowej jest stosunkowo niewielkie ze względu na brak dużych zakładów przemysłowych. Funkcjonują tutaj zakłady zajmujące się produkcją mebli i wyrobów z drewna, stolarki budowlanej, warsztaty samochodowe, a także lokalne przedsiębiorstwa produkcyjno-handlowo-naprawcze. W przypadku awarii sprzętu lub wystąpienia innych zdarzeń losowych należy przestrzegać obowiązujących przepisów prawa, w tym regulaminów, a także powiadomić odpowiednie służby bezpieczeństwa.

⁶⁹ Materiał źródłowy: Dane GUS: Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości: Działalność jednostek ochrony przeciwpożarowej, stan na 31.12.2022 r.

⁷⁰ Materiał źródłowy: www.gios.gov.pl/

9.4. WNIOSKI

- ! Funkcjonujące na terenie Gminy podmioty i instytucje zaangażowane w zadania w zakresie bezpieczeństwa publicznego (zwłaszcza straż pożarna i policja).
- ! Spadek poziomu przestępczości na przestrzeni ostatnich kilku lat.
- ! Występujące okresowo zjawisko niskiej emisji w obszarach zwartej zabudowy i związane z tym okresowe pogarszanie stanu sanitarnego powietrza (w sezonie grzewczym).
- ! Relatywnie czyste powietrze w skali roku, w tym brak dużych, punktowych emitorów zanieczyszczeń.
- ! Obecność gęstej sieci melioracyjnej, jako obiekty służące przeciwdziałaniu skutkom potencjalnej powodzi.
- ! Występowanie obszarów zagrożonych powodzią w dolinie rzeki Dzierżoń oraz możliwość wystąpienia podtopień od wód gruntowych w przeważającej części Gminy.
- ! Brak terenów predysponowanych do występowania ruchów masowych.
- ! Znaczne zagrożenie suszą i związane z nią zagrożenia pożarowe.
- ! Stosunkowo niski poziom zagrożenia poważną awarią przemysłową, ze względu na brak dużych zakładów.
- ! Niewielki poziom zagrożenia związanego ze zwiększonym hałasem, zanieczyszczeniem powietrza oraz możliwością wystąpienia awarii (transport substancji niebezpiecznych) z uwagi na brak ciągów komunikacyjnych o znaczeniu regionalnym i krajowym.

10 POLITYKA SPOŁECZNA

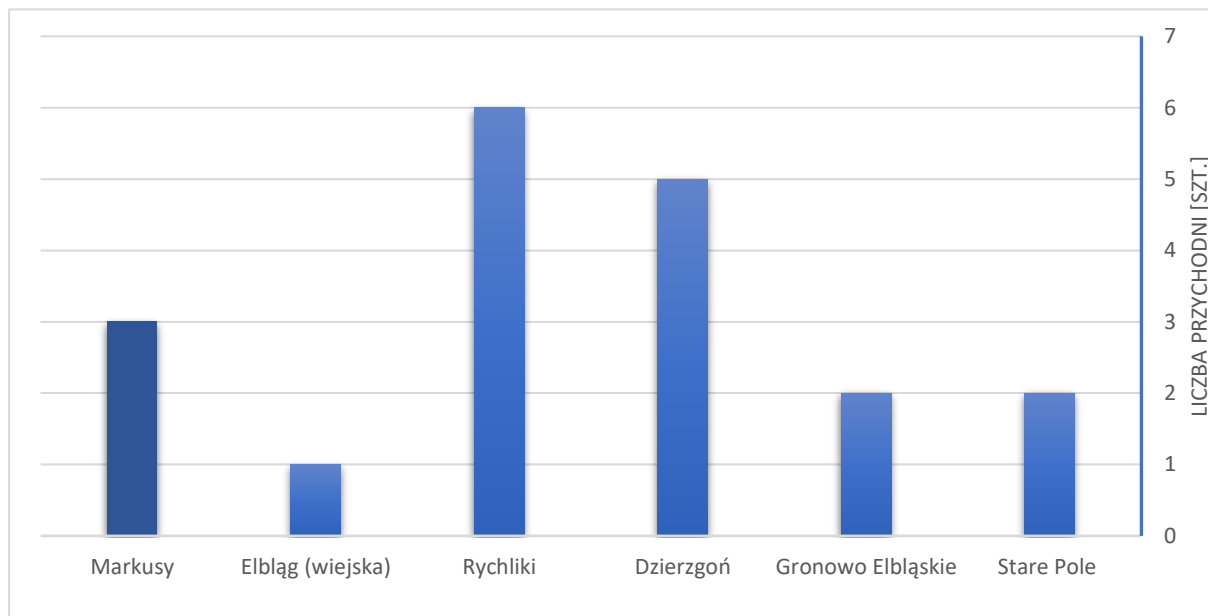
10.1. OCHRONA ZDROWIA

Na terenie Gminy funkcjonują następujące obiekty związane z ochroną zdrowia⁷¹:

- Ośrodek Zdrowia „Markusy”;
- 1 punkt apteczny.

W/w obiekty położone są w miejscowości Markusy, natomiast najbliższa stacja ratownictwa medycznego oraz szpitale świadczące specjalistyczne usługi zdrowotne znajdują się w Elblągu. W razie potrzeby mieszkańcy Gminy korzystać mogą również z usług zdrowotnych w Malborku, Pasłęku oraz Gdańsku (dojazd do Szpitala im. Mikołaja Kopernika nie przekracza zazwyczaj 1 godziny).

Wskaźnik zasobności w przychodnie lekarskie wynosi 3 obiekty na 10 tys. osób, co jest trzecim najwyższym wynikiem w porównaniu do gmin ościennych (zaraz po gm. Rychliki i Dzierzgoń). Najmniej korzystnie sytuacja kształtuje się w gminie wiejskiej Elbląg, gdzie na 10 tys. mieszkańców przypada jedynie 1 przychodnia. Z dużym prawdopodobieństwem jest to spowodowane bezpośrednim sąsiedztwem miasta Elbląg.

Ryc. 31 Liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców na tle gmin sąsiednich

Materiał źródłowy: Opracowanie własne wg danych GUS, stan na 31.12.2022 r.

W granicach gminy Markusy nie znajdują się apteki ogólnodostępne, funkcjonuje tutaj natomiast jeden punkt apteczny.⁷²

Można zatem uznać, że dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej na terenie gminy Markusy jest stosunkowo dobry. Niedostateczna jest natomiast dostępność lekarzy specjalistów i rehabilitacji z refundacją NFZ.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat udzielono rokrocznie od ok. 12,7 tys. do ok. 33,1 tys. porad lekarskich, przy czym rok 2020 oraz 2021 odznaczały się wyraźnym wzrostem udzielanych porad

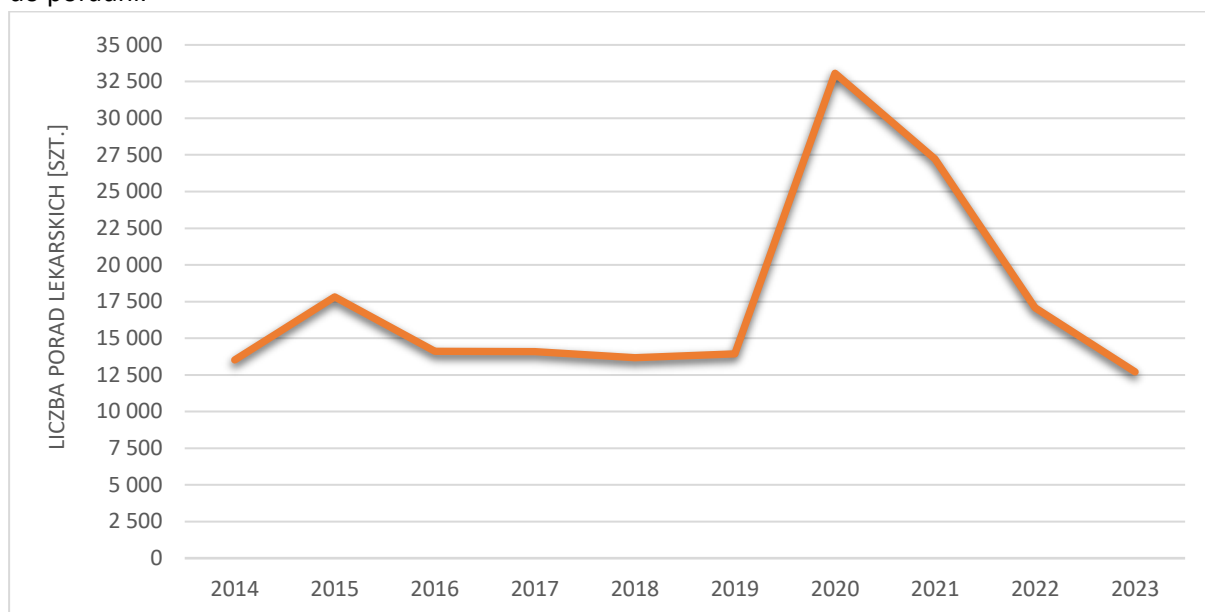
⁷¹ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach.

⁷² Zgodnie z Ustawą z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne:

1. Poza aptekami obrót detaliczny produktami leczniczymi, z uwzględnieniem art. 71 ust. 1 i 3 pkt 2, mogą prowadzić punkty apteczne. (...).

3. Punkty apteczne tworzone po dniu wejścia w życie ustawy mogą być usytuowane jedynie na terenach wiejskich, jeżeli na terenie danej wsi nie jest prowadzona apteka ogólnodostępna.

w stosunku do lat ubiegłych. Mogło to być spowodowane pandemią COVID-19 i wyższą liczbą zgłoszeń do poradni.

Ryc. 32 Liczba udzielanych porad lekarskich w Gminie w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: Opracowanie własne wg danych GUS, stan na 31.12.2022 r.

10.2. POMOC SPOŁECZNA

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż Gmina podejmuje szereg działań mających na celu rozwiązywania problemów społecznych, których wymiar strategiczny znajduje odzwierciedlenie w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Markusy na lata 2017-2027,

a także bieżąco aktualizowanych programach:

- Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2023 rok;
- Gminny Program Wspierania Rodziny w Gminie Markusy na lata 2022-2024;

Instytucją pomocy społecznej finansowaną z budżetu gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Markusach, który aktywnie przeciwdziała wykluczeniu społecznemu. Jednym z najważniejszych celów w/w podmiotu jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.⁷³

Tab. 22 Korzystający ze środowiskowej pomocy społecznej w Gminie w latach 2013-2022

ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
LICZBA OSÓB (OS.)	891	838	797	749	693	646	541	486	385	398
ODSETEK MIESZKAŃCÓW (%)	21,2	19,9	19,0	17,9	16,7	15,7	13,3	12,3	9,8	10,2

Materiał źródłowy: Dane GUS.

W Gminie zauważalny jest spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. W 2022 roku z pomocy społecznej skorzystało 398 osób, czyli o 493 osoby mniej niż w 2013 roku. Najczęściej występującymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin, a jednocześnie

⁷³ Materiał źródłowy: <https://bipmarkusy.warmia.mazury.pl/>

powodami ubiegania się o pomoc społeczną są⁷⁴: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba oraz niepełnosprawność.

W 2023 r. realizacja zadań z zakresu pomocy społecznej, w tym obejmującej udzielanie świadczeń pieniężnych, pomocy usługowej, pomocy rzeczowej i innego rodzaju wsparcia przedstawiało się następująco:

Tab. 23 Świadczenia oraz formy pomocy realizowane w ramach pomocy społecznej w Gminie

FORMA POMOCY	PONIESIONE KOSZTY	LICZBA ŚWIADCZENIOBIORCÓW
Program „Posiłek w szkole i w domu”	270 000,00 zł	467 os.
Pomoc w ramach funduszu alimentacyjnego	128 251,51 zł.	18 rodzin
Świadczenia rodzinne	3 119 209,83 zł.	304 rodziny
Stypendium szkolne	135 101,00 zł.	79 uczniów
Karta Dużej Rodziny	1 254,00 zł	913 os.

Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023 oraz dane Urzędu Gminy w Markusach.

Istotną rolę w zakresie pomocy rodzinom posiadającym problemy opiekuńczo – wychowawcze odgrywa Świetlica Środowiskowa, której działalność wyrównuje braki wychowawcze i pozytywnie wpływa na rozwój dziecka. Działalność placówki jest ważnym elementem systemu pomocowego Gminy, gdzie prowadzona jest działalność profilaktyczna. W ofercie świetlicy pojawiła się m.in. pomoc w odrabianiu lekcji oraz ich nauka w funkcjonowaniu w szerszej zbiorowości.⁷⁵

10.3. MIESZKALNICTWO

Na terenie Gminy znajdują się 893 budynki mieszkalne, sama liczba mieszkań wynosi 1 147. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania to 84,0 m², co jest wartością wyższą od średniej dla powiatu elbląskiego (78,2 m²).⁷⁶

Podstawowe wskaźniki dla budownictwa mieszkaniowego na terenie Gminy i powiatu, w poszczególnych latach, zaprezentowano poniżej:

Tab. 24 Gospodarka mieszkaniowa Gminy na tle powiatu elbląskiego w latach 2014-2022

JEDNOSTKA TERYTORIALNA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
liczba budynków mieszkalnych									
gmina Markusy	846	854	861	865	868	879	883	900	893
powiat elbląski	9 870	9 987	10 115	10 231	10 325	10 492	10 540	10 742	10 798
liczba mieszkań									
gmina Markusy	1086	1091	1100	1105	1108	1114	1138	1143	1147
powiat elbląski	17 834	17 974	18 111	18 253	18 356	18 476	18 518	18 633	18 767
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m²									

⁷⁴ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

⁷⁵ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

⁷⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

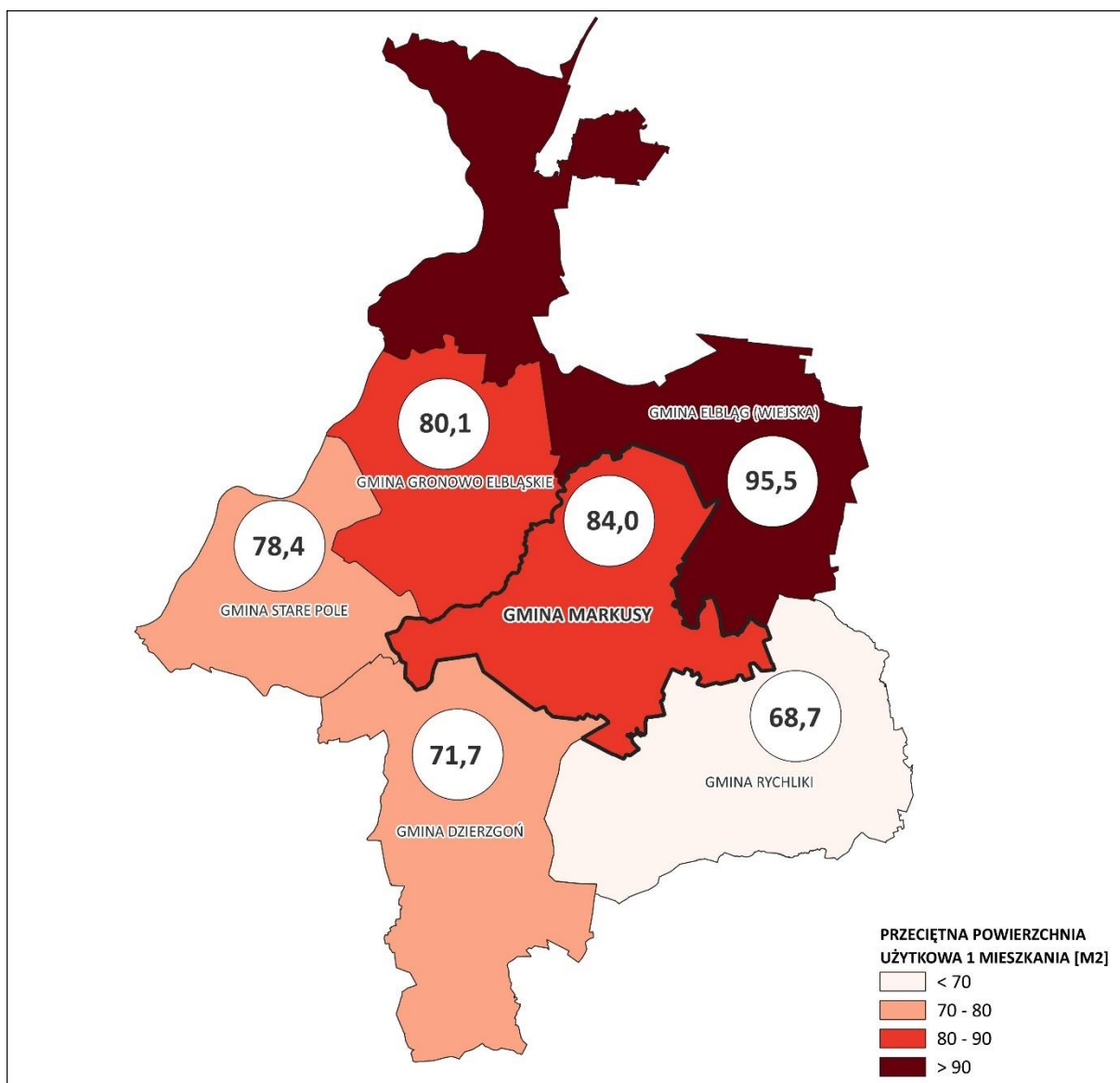
gmina Markusy	79,1	79,3	79,6	80,0	80,1	80,3	83,8	84,0	84,0
powiat elbląski	74,5	74,9	75,3	75,6	75,9	76,1	77,8	77,9	88,2

Material źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Jak wynika z powyższej tabeli na terenie gminy Markusy:

- nieznacznie wzrasta liczba mieszkań oraz liczba budynków mieszkalnych na terenie Gminy;
- wzrastają przeciętnie powierzchnie użytkowe mieszkań.

W porównaniu do gmin ościennych przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania na terenie gminy Markusy jest stosunkowo wysoka. W 2022 roku wartość ta wynosiła 84,0 m², co było drugim najwyższym wskaźnikiem, zaraz po gminie wiejskiej Elbląg (95,5 m²). W niniejszym zestawieniu najmniej korzystnie sytuacja kształtuje się na terenie gminy Rychliki (68,7 m²) oraz Dzierzgoń (71,7 m²).

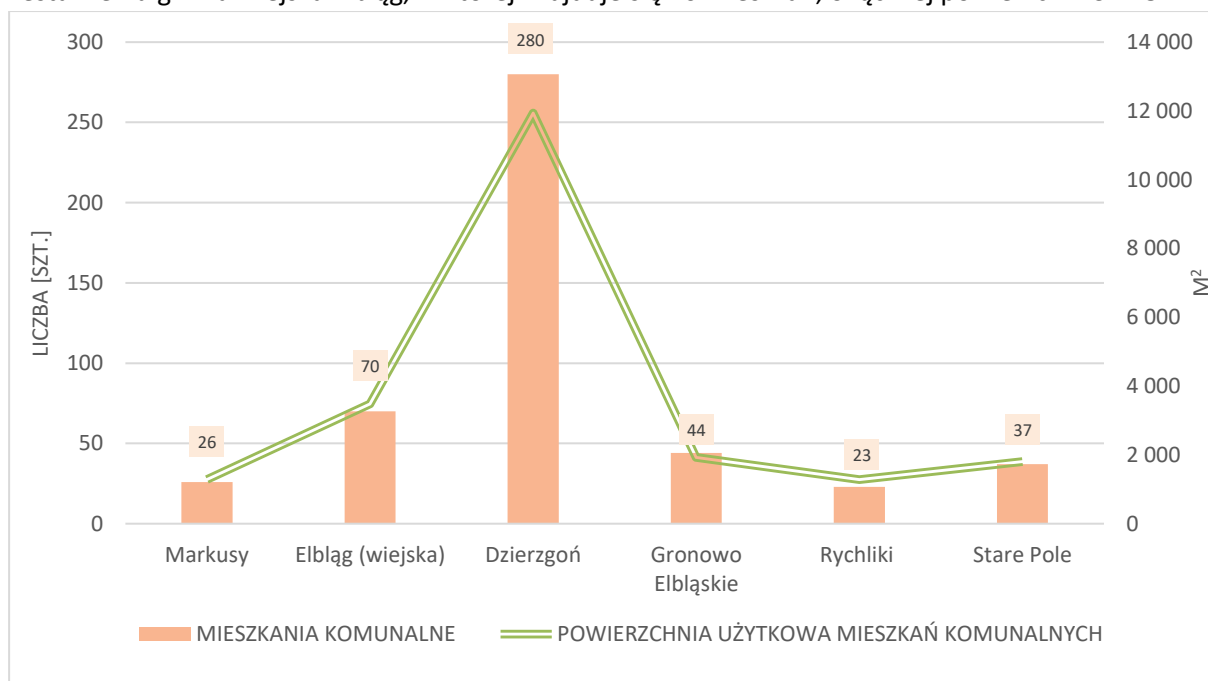

Ryc. 33 Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w gminie Markusy oraz gminach ościennych w 2022 roku

Material źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2022 r.

Gmina Markusy posiada zasoby komunalne w liczbie 26 mieszkań, o łącznej powierzchni 1 284 m² i w złym stanie technicznym wymagającym remontu.⁷⁷

W zestawieniu do gmin ościennych sytuacja kształtuje się mało korzystnie, gdyż jedynie na terenie gminy Rychliki znajduje się mniejsza liczba mieszkań komunalnych (23). Zdecydowanie najkorzystniejszą sytuacją kształtuje się w gminie Dzierżgoń, gdzie znajduje się w sumie 280 mieszkań komunalnych, o całkowitej powierzchni wynoszącej 11 937 m². Jednocześnie zaznacza się, iż na obszarze miasta znaczną część zasobów mieszkaniowych stanowią budynki wielorodzinne, przez co wynik ten nie jest w pełni reprezentatywny. W przypadku pozostałych gmin wiejskich przoduje w tym zestawieniu gmina wiejska Elbląg, w której znajduje się 70 mieszkań, o łącznej powierzchni 3 478 m².

Ryc. 34 Mieszkania komunalne w gminie Markusy i gminach sąsiednich

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, stan na 31.12.2022 r.

Na terenie gminy Markusy nie ma obecnie tzw. mieszkań treningowych lub wspomaganych. Stanowią one formę pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Mieszkanie może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.

⁷⁷ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach oraz Dane GUS, stan na 2022 r.

10.4. WNIOSKI

- ! Obecność placówki podstawowej opieki zdrowotnej.
- ! Niski udział wydatków na ochronę zdrowia.
- ! Ograniczony dostęp do placówek specjalistycznej opieki zdrowotnej.
- ! Spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej w ostatnich latach.
- ! Występowanie problemów społecznych wśród mieszkańców (ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, bezrobocie, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego, alkoholizm, niepełna rodzina lub wielodzietność).
- ! Realizacja szeregu działań na rzecz rozwiązywania problemów alkoholowych oraz wspierania rodziny.
- ! Funkcjonujące instytucje pomocy społecznej (Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Świetlica Środowiskowa).
- ! Wysoki wskaźnik przeciętnej wielkości mieszkań na tle gmin sąsiednich.
- ! Niewielka liczba mieszkań komunalnych w stosunku do większości gmin ościennych.
- ! Zły stan techniczny mieszkań komunalnych, wymagających remontu.
- ! Brak mieszkań treningowych i wspomaganych.

11 EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY

11.1. PLACÓWKI OŚWIATOWE

Na terenie gminy Markusy funkcjonują następujące placówki oświatowe⁷⁸:

- Szkoła Podstawowa w Zwierznie wraz z oddziałami przedszkolnymi;
- Szkoła Podstawowa w Żurawcu wraz z oddziałami przedszkolnymi.⁷⁹

11.2. LICZBA UCZNIÓW I WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI

Na przestrzeni ostatnich lat liczba uczęszczających do placówek oświatowych w gminie Markusy kształtowała się następująco:

Tab. 25 Osoby uczęszczające do placówek oświatowych w gminie Markusy w latach 2014-2022

ROK	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE									
Dzieci	55	82	90	99	102	109	105	103	102
SZKOLNICTWO PODSTAWOWE (WRAZ Z GIMNAZJAMI*)									
Uczniowie	325	325	277	308	326	321	279	291	265
Absolwenci	50	44	63	--	--	39	71	22	64

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

* dotyczy lat 2013-2018. Wraz z końcem roku szkolnego 2018/2019 zlikwidowano wszystkie oddziały gimnazjalne.

W gminie Markusy obserwowany jest od kilku lat spadek liczby uczniów szkół podstawowych. Na przestrzeni omawianego okresu liczba ta zmalała o ok. 18%, a zatem średniorocznie ubywało ok. 7 uczniów.

Należy jednocześnie zaznaczyć, iż skokowy wzrost liczby uczniów szkół podstawowych w 2017 oraz 2018 roku wynikał bezpośrednio z przeprowadzonej reformy szkolnictwa, zgodnie z którą wraz z początkiem roku szkolnego 2019/2020 przestały istnieć oddziały gimnazjalne⁸⁰ (do szkół podstawowych i gimnazjów uczęszczało 9 roczników, zaś do szkół podstawowych po reformie jest to 8 roczników).

Obserwuje się natomiast korzystną tendencję w odniesieniu do wychowania przedszkolnego. Na przestrzeni ostatnich lat (2014-2022) liczba dzieci uczęszczająca do placówek przedszkolnych wzrosła o 47 os., czyli o ok. 85%. Należy zaznaczyć, że część dzieci z terenu gminy Markusy uczęszcza do przedszkoli zlokalizowanych poza granicami Gminy tj. w Elblągu i Gronowie Elbląskim.⁸¹

Współczynnik skolaryzacji brutto to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

⁷⁸ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

⁷⁹ W 2023 r. funkcjonowało łącznie 5 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych.

⁸⁰ Reforma szkolnictwa z 2017 roku zakładała m.in.:

- likwidację gimnazjów;
- wprowadzenie ośmioletniego roku nauczania w szkołach podstawowych;
- wprowadzenie czteroletniego toku nauczania w liceach ogólnokształcących;
- wprowadzenie pięcioletniego roku nauczania w technikum.

⁸¹ Materiał źródłowy: Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

Współczynnik skolaryzacji netto – relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.⁸²

Zgodnie z danymi GUS za 2022 rok stwierdza się, iż współczynniki skolaryzacji w szkołach podstawowych w gminie Markusy (71,43% brutto; 70,89% netto) są nieco niższe w stosunku do całego powiatu elbląskiego (74,78% brutto; 73,78% netto).

11.3. KAPITAŁ SPOŁECZNY

11.3.1. ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA

W gminie Markusy funkcjonuje obecnie 11 zarejestrowanych stowarzyszeń pozarządowych, co przekładało się na wskaźnik 2,8 organizacji na 1000 mieszkańców. Jest to wynik zbliżony w stosunku do średniej dla województwa warmińsko-mazurskiego (2,8 organizacji) oraz kraju (2,7 organizacji).⁸³

Na terenie gminy Markusy funkcjonują następujące organizacje i stowarzyszenia:

- Stowarzyszenia zarejestrowane w KRS;
 - Fundacja „LUX ANIMAE”,
 - Ochotnicza Straż Pożarna Krzewsk,
 - Ochotnicza Straż Pożarna w Kępniewie,
 - Ochotnicza Straż Pożarna w Markusach,
 - Ochotnicza Straż Pożarna w Nowym Dolnie,
 - Ochotnicza Straż Pożarna w Zwierznie,
 - Ochotnicza Straż Pożarna w Żurawcu,
 - Stowarzyszenie Klub Sportowy Polonia Markusy,
 - Zespół Pieśni i Tańca „Szuwary”;
- Koła Gospodyń Wiejskich;
 - Koło Gospodyń Wiejskich w Markusach,
 - Koło Gospodyń Wiejskich „Krzewianki” w Krzewsku,
 - Koło Gospodyń Wiejskich „ZWIERZNIANKI” w Zwierznie.

Ponadto gmina Markusy należy do Związku Gmin i Powiatów Kanału Elbląskiego i Pojezierza Iławskiego (związek powiatowo-gminny), Stowarzyszenia Żuławy oraz Lokalnej Grupy Działania „Łączy Nas Kanał Elbląski”.⁸⁴

11.3.2. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH

Uczestnictwo w wyborach powszechnych jest jednym z najważniejszych przejawów aktywności obywatelskiej. Społeczeństwo w sposób realny wywiera bowiem wpływ na sprawy bieżące Kraju oraz mniejsze jednostki samorządu. Dane dotyczące frekwencji wyborczej w gminie Markusy w latach 2014-2023 przedstawia niżej załączona tabela:

⁸² Definicje Głównego Urzędu Statystycznego (GUS).

⁸³ Materiał źródłowy: Krajowy Rejestr Sądowy, www.ekrs.ms.gov.pl oraz <https://stat.gov.pl/>

⁸⁴ Materiał źródłowy: Urząd Gminy w Markusach i Raport o stanie gminy Markusy za rok 2023, 2024.

Tab. 26 Frekwencja wyborcza w Gminie podczas Wyborów Powszechnych oraz Referendum Ogólnokrajowym w latach 2014-2023

ROK	NAZWA	FREKWENCJA W GMINIE (%)	FREKWENCJA W KRAJU (%)
2014	Wybory do Parlamentu Europejskiego	8,5	16,9
2014	Wybory Samorządowe	59,2	47,2
2015	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (I tura)	32,3	48,9
2015	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (II tura)	39,2	55,3
2015	Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	30,3	50,9
2018	Wybory Samorządowe	48,4	48,8
2019	Wybory do Parlamentu Europejskiego	27,1	45,6
2019	Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	43,2	61,7
2020	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (I tura)	46,4	64,5
2020	Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (II tura)	55,9	68,1
2023	Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej	62,0	74,4
2023	Referendum Ogólnokrajowe	38,4	40,9

Materiał źródłowy: <https://wybory.gov.pl/>.

Aktywność obywatelska mieszkańców gminy Markusy w zakresie partycypacji podczas wyborów powszechnych w okresie 2014-2023 jest stosunkowo nieregularna. Jednocześnie zaznacza się, iż frekwencja w poszczególnych wyborach w Gminie jest zazwyczaj wyraźnie niższa niż średnia dla Polski. Jedynie podczas wyborów samorządowych w 2014 roku wskaźnik ten był wyższy niż średnia ogólnokrajowa.⁸⁵

11.4. WNIOSKI

- ! Dostateczny poziom dostępności do usług oświatowych na poziomie wczesnoszkolnym.
- ! Brak żłobka lub klubu dziecięcego.
- ! Wzrost liczby dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego.
- ! Niski współczynnik skolaryzacji.
- ! Brak placówki ponadpodstawowej.
- ! Spadek liczby uczniów w szkołach podstawowych na przestrzeni ostatnich kilku lat.
- ! Stosunkowo aktywnie działające organizacje i stowarzyszenia lokalne, o wskaźniku liczebności zbliżonym do średniej dla województwa i kraju.
- ! Zazwyczaj wyraźnie niższa frekwencja wyborcza w stosunku do średniej ogólnokrajowej.

⁸⁵ Materiał źródłowy: www.wybory.gov.pl.

12 FINANSE SAMORZĄDOWE

Podstawowym celem działalności samorządu gminnego jest zapewnienie jak najlepszych warunków dla funkcjonowania i rozwoju społeczności lokalnej. Realizacja tego działania wymaga zapewnienia stałego dopływu środków, które są niezbędne do finansowania odpowiedniego poziomu dóbr i usług publicznych służących do zaspokajania potrzeb społeczności, a także przedsięwziąć o charakterze rozwojowym.

W procesie strategicznego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego zasadniczą rolę odgrywa możliwość finansowania poszczególnych przedsięwzięć. Możliwości finansowe, w powiązaniu z jakością zarządzania, stanowią podstawę do wyznaczenia strategicznych celów jej rozwoju, rozumianego jako proces kształtowania zmian w pożądanym kierunku, akceptowanym społecznie, ekonomicznie i środowiskowo, zgodnie z wymogami racjonalnego gospodarowania przestrzenią. Między rozwojem lokalnym a finansami Gminy występują wzajemne powiązania i uwarunkowania, gmina bowiem ponosi najpierw wydatki, w określonych działach, aby mógł dokonać się rozwój społeczno-gospodarczy.

Istotnym elementem w kształtowaniu polityki rozwoju danej jednostki administracyjnej jest Budżet Gminy, będący głównym źródłem finansowania usług publicznych i inwestycji związanych z realizacją zadań infrastrukturalnych. Działania te stwarzają warunki do inwestowania dla podmiotów gospodarczych i poprawy standardów życia mieszkańców.

12.1. DOCHODY GMINY

Dochody ogółem gminy Markusy na przestrzeni lat 2013-2022 wzrosły ponad dwukrotnie (z ok. 14,8 mln zł w 2013 r. do ok. 32,1 mln zł w 2022 r.). Ma to również przełożenie na dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które również wyraźnie wzrosły (z ok. 3 518 zł/os. w 2013 r. do ok. 8 262 zł/os. w 2022 r.).⁸⁶

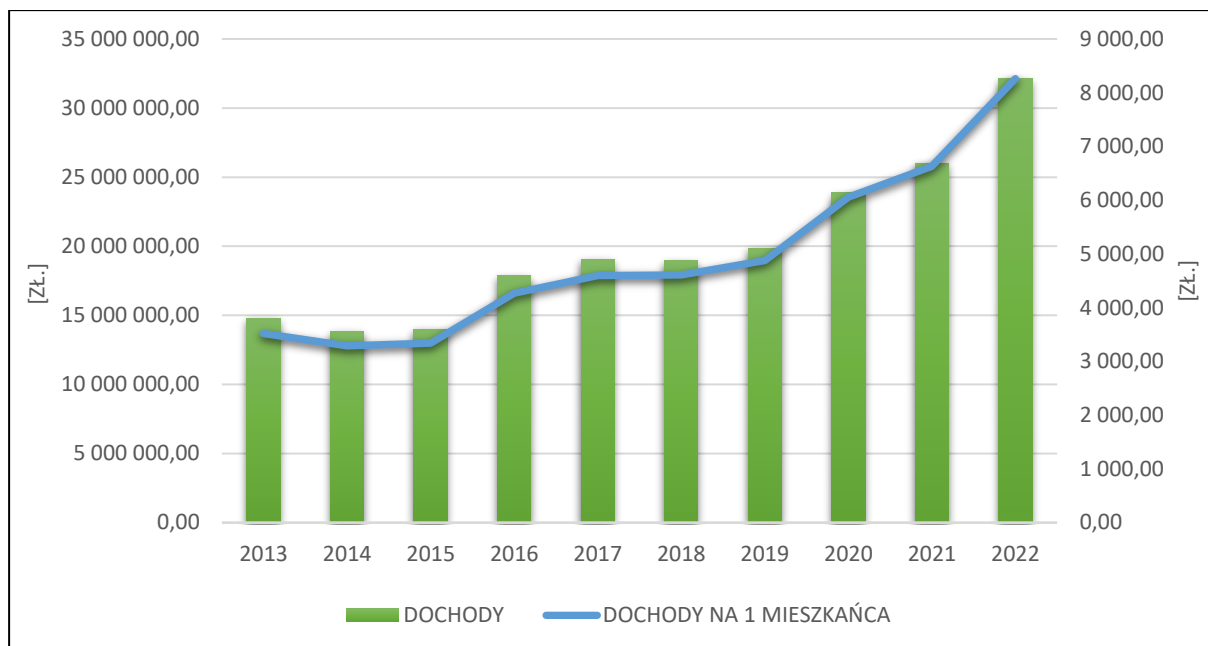
Warto nadmienić, iż w 2022 roku nastąpił skokowy wzrost dochodów w stosunku do roku poprzedniego (wzrost o ok. 23,5%).

Tab. 27 Dochody ogółem Gminy w latach 2013-2022

ROK	DOCHODY OGÓŁEM [zł]	DOCHÓD GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA [zł]
2013	14 798 519,01	3 517,59
2014	13 824 336,51	3 289,94
2015	14 000 307,80	3 337,38
2016	17 855 257,65	4 271,59
2017	19 060 782,37	4 596,28
2018	18 934 648,80	4 610,34
2019	19 870 750,45	4 876,26
2020	23 856 877,29	6 056,58
2021	26 022 258,51	6 631,56
2022	32 148 027,86	8 262,15

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

⁸⁶ Materiał źródłowy: Dane GUS – finanse publiczne: dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu: dochody ogółem oraz dochody na 1 mieszkańca, stan na 31.12.2022 r.

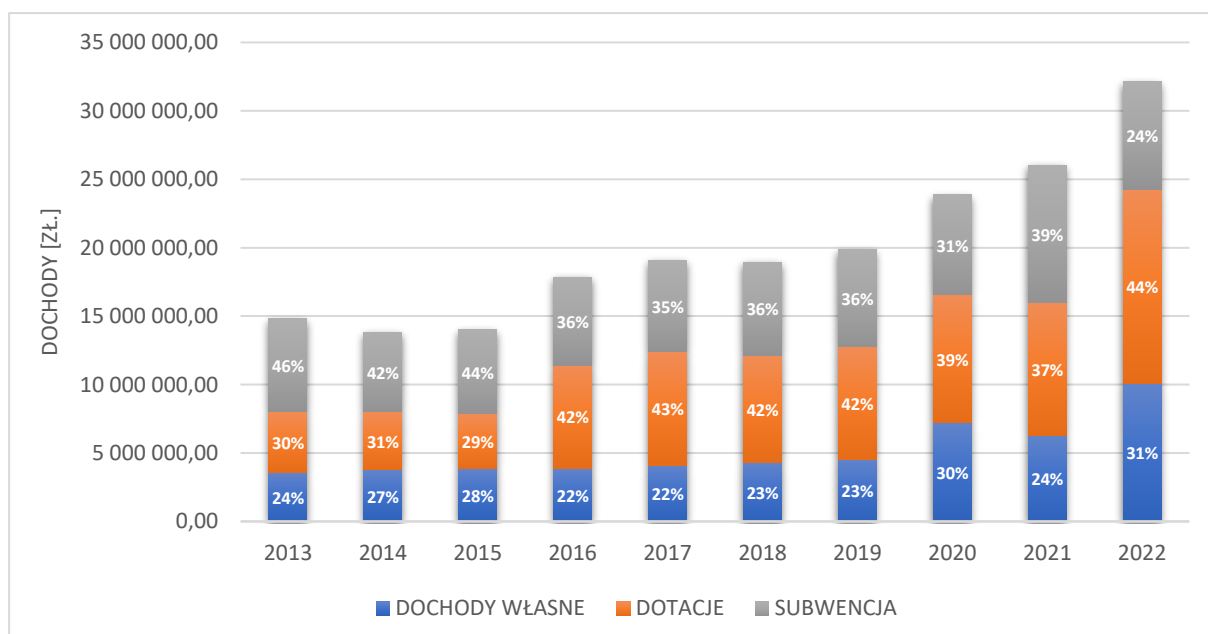
Ryc. 35 Dochody ogółem Gminy w latach 2013-2022 wraz z przeliczeniem na 1 mieszkańca

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczny dochód ogółem w dalszym ciągu będzie sukcesywnie wzrastać. Należy przy tym podkreślić, że są to wartości pieniężne nominalne. Realna wartość nabywcza pieniądza uzależniona jest od różnych czynników, a wpływa na nią m.in. inflacja.

Strukturę dochodów gminy Markusy tworzą kolejno: dochody własne, dotacje oraz subwencje ogólne. W okresie 2013-2022 całkowita suma dochodów własnych wzrosła niemal trzykrotnie (z ok. 3,6 mln zł w 2013 r. do ok. 10,1 mln zł w 2022 r.).

Jednocześnie zaznacza się, iż najszybszy wzrost wśród wszystkich źródeł dochodu w Gminie zanotowały dotacje, których suma na przestrzeni omawianego okresu powiększyła się ponad trzykrotnie (z ok. 4,5 mln zł w 2013 r. do ok. 14,2 mln w 2022 r.).⁸⁷

Ryc. 36 Struktura dochodów w Gminie w latach 2013-2022

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

⁸⁷ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

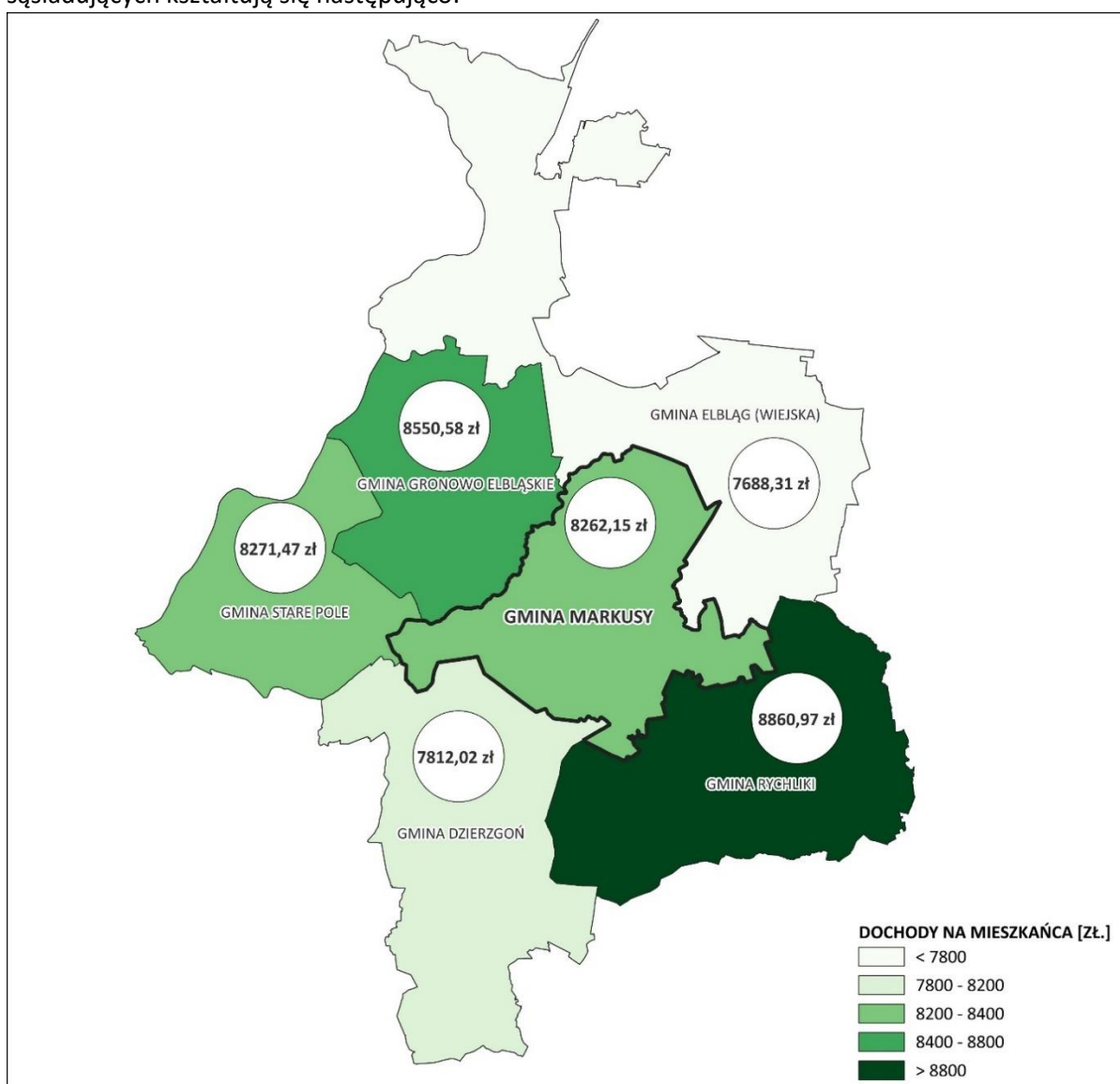
Dochody własne pochodzą ze źródeł finansowania, gdzie swój udział mają:⁸⁸

- dochody z tytułu dochodów podatkowych od osób fizycznych (PIT);
- dochody z tytułu dochodów podatkowych, ustalanych na podstawie odrębnych ustaw;
- dochody z tytułu podatku od nieruchomości;
- dochody z tytułu podatku rolnego;
- dochody z tytułu wpływu z lokalnych opłat pobieranych przez jednostki samorządu terytorialnego na podstawie odrębnych ustaw;
- dochody z majątku.

Subwencja ogólna składa się natomiast z części:

- oświatowej;
- wyrównawczej;
- równoważącej.

Dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Markusy w odniesieniu do gmin sąsiadujących kształtują się następująco:

Ryc. 37 Wysokość dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Markusy i w gminach sąsiadnych w 2022 r.

Materiał źródłowy: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

⁸⁸ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 2022 r.

W 2022 r. poziom dochodów na mieszkańca w gminie Markusy w zestawieniu do gmin ościennych był przeciętny. Niższe wartości wystąpiły w gminie wiejskiej Elbląg oraz Dzierżgoń, natomiast w zestawieniu tym przodowała gmina Rychliki.

12.2. WYDATKI GMINY

Konsekwencją wzrostu dochodów Gminy był sukcesywny wzrost wydatków ogółem. Na przestrzeni analizowanych lat wydatki wzrosły niemal dwukrotnie, z poziomu ok. 14,5 mln zł w 2013 r. do ok. 28,7 mln zł w 2022 r. Ma to również przełożenie na wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które również wyraźnie wzrosły (z ok. 3 454 zł/os. w 2013 r. do ok. 7 384 zł/os. w 2022 r.).⁸⁹ Należy nadmienić, iż w 2022 roku nastąpił skokowy wzrost wydatków w stosunku do roku poprzedzającego (wzrost o ok. 31%).

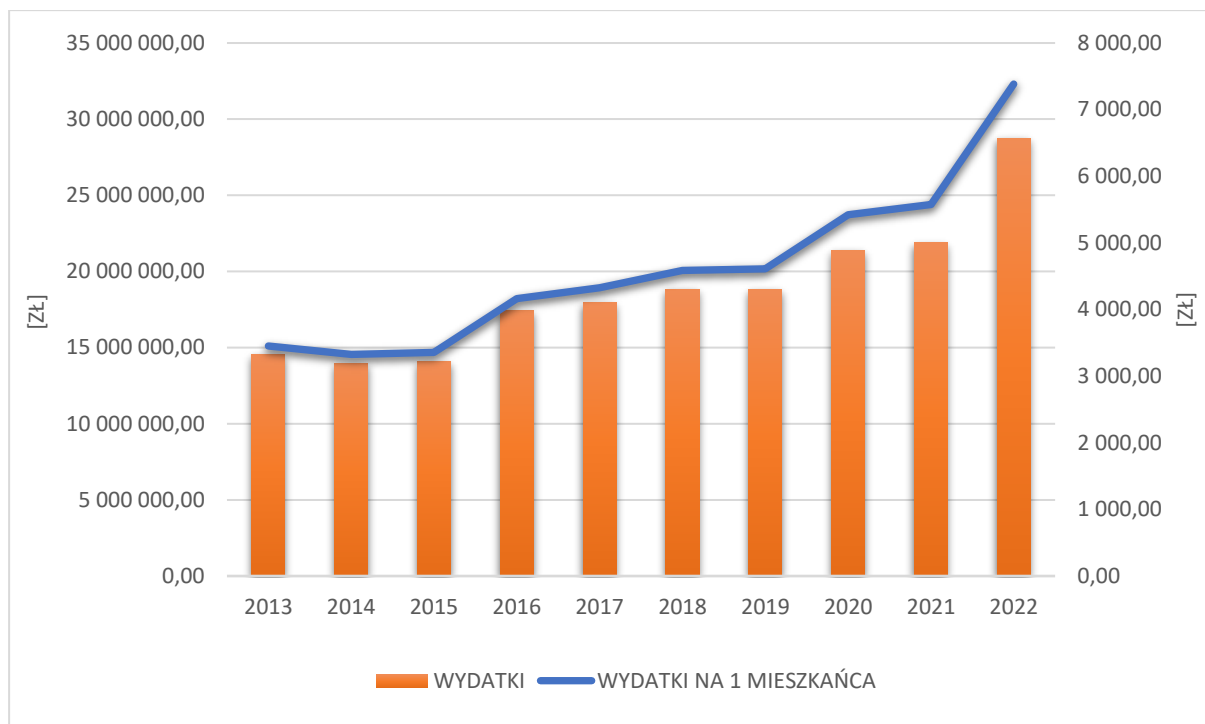
Tab. 28 Wydatki ogółem Gminy w latach 2013-2022

ROK	WYDATKI OGÓŁEM [zł]	WYDATKI GMINY W PRZELICZENIU NA 1 MIESZKAŃCA [zł]
2013	14 532 611,42	3 454,39
2014	13 976 341,85	3 326,12
2015	14 088 869,67	3 358,49
2016	17 404 690,01	4 163,80
2017	17 939 934,65	4 326,00
2018	18 835 060,21	4 586,09
2019	18 796 924,08	4 612,74
2020	21 367 178,94	5 424,52
2021	21 879 003,33	5 575,69
2022	28 730 269,43	7 383,78

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Na podstawie obserwowanych tendencji wieloletnich można przypuszczać, że w przyszłości roczne wydatki ogółem w Gminie w dalszym ciągu będą wzrastać.

⁸⁹ Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Ryc. 38 Wydatki ogółem Gminy w latach 2013-2022 w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Wydatki budżetów Gminy dzielą się na wydatki bieżące i wydatki majątkowe. W 2022 r. udział wydatków bieżących w wydatkach ogółem wynosił 93,2% (ok. 23,8 mln zł), natomiast udział wydatków majątkowych (inwestycyjnych) wynosił 6,8% (ok. 4,95 mln zł).

Realizacja wydatków budżetu Gminy w 2022 r. w poszczególnych działach klasyfikacji budżetowej z uwzględnieniem struktury procentowej prezentuje się następująco:

Tab. 29 Wydatki ogółem wg działów Klasyfikacji Budżetowej w Gminie w 2022 r.

NR DZIAŁU	SEKTOR	IŁOŚĆ WYDATKÓW [zł.]	UDZIAŁ W WYDATKACH [%]
Dział 010	Rolnictwo i łowiectwo	1 223 697,72	4,26
Dział 400	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	145 075,82	0,5
Dział 600	Transport i łączność	798 460,33	2,78
Dział 700	Gospodarka mieszkaniowa	3 295 886,25	11,47
Dział 710	Działalność usługowa	22 656,00	0,08
Dział 750	Administracja publiczna	2 749 890,83	9,57
Dział 751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	816,00	<0,01
Dział 752	Obrona Narodowa	10 445,48	0,04
Dział 754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	378 077,84	1,32
Dział 757	Obsługa długu publicznego	227 633,42	0,79
Dział 801	Oświata i wychowanie	7 248 814,25	25,23
Dział 851	Ochrona zdrowia	67 278,06	0,23
Dział 852	Pomoc społeczna	2 416 648,36	8,41
Dział 853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	3 536 690,45	12,31
Dział 854	Edukacyjna opieka wychowawcza	162 728,00	0,57
Dział 855	Rodzina	4 804 008,33	16,72
Dział 900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	994 569,32	3,46

Dział 921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	531 791,52	1,85
Dział 926	Kultura fizyczna	115 101,45	0,40
Ogółem		28 730 269,43	100,0

Materiał źródłowy: Dane GUS, stan na 31.12.2022 r.

Największy udział wydatków Gminy w 2022 r. przypadł na Dział 801 – Oświata i wychowanie (ok. 25,2%) oraz Dział 855 – Rodzina (16,7%).

Najmniej środków przeznaczono natomiast kolejno na urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa (816 zł), obronę narodową (ok. 10,5 tys. zł), działalność usługową (ok. 22,7 tys. zł) oraz ochronę zdrowia (ok. 67,3 tys. zł.).

12.3. ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA

Sukcesywny wzrost wydatków odgrywa szczególną rolę w zakresie obsługi w zakresie zadań własnych Gminy. Ponadto, wzrost nakładów inwestycyjnych, w tym w wymiarze przestrzennym (m.in. budowa i modernizacja infrastruktury oraz obiektów i urządzeń publicznych, wytypowanie i uzbrajanie nowych terenów rozwojowych), może podnieść atrakcyjność Gminy jako miejsca do życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

Tab. 30 Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem Gminy w latach 2013-2022

ROK	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
UDZIAŁ %	7,5	4,1	4,5	0,3	0,3	6,0	0,2	5,6	5,9	6,8

Materiał źródłowy: Dane GUS: Finanse publiczne - wydatki budżetów gmin i miast na prawach powiatu - Wydatki z budżetu ogółem, stan na 31.12.2022 r.

Jak wykazano wcześniej, największy udział w strukturze dochodów Gminy stanowiły źródła zewnętrzne (dotacje oraz subwencje ogólne). Mają one kluczowe znaczenie dla zdolności inwestycyjnej samorządów gminnych. Gmina Markusy od lat odznacza się stosunkowo wysokim poziomem uzyskiwanych dofinansowań ze środków zewnętrznych, w tym Unii Europejskiej.

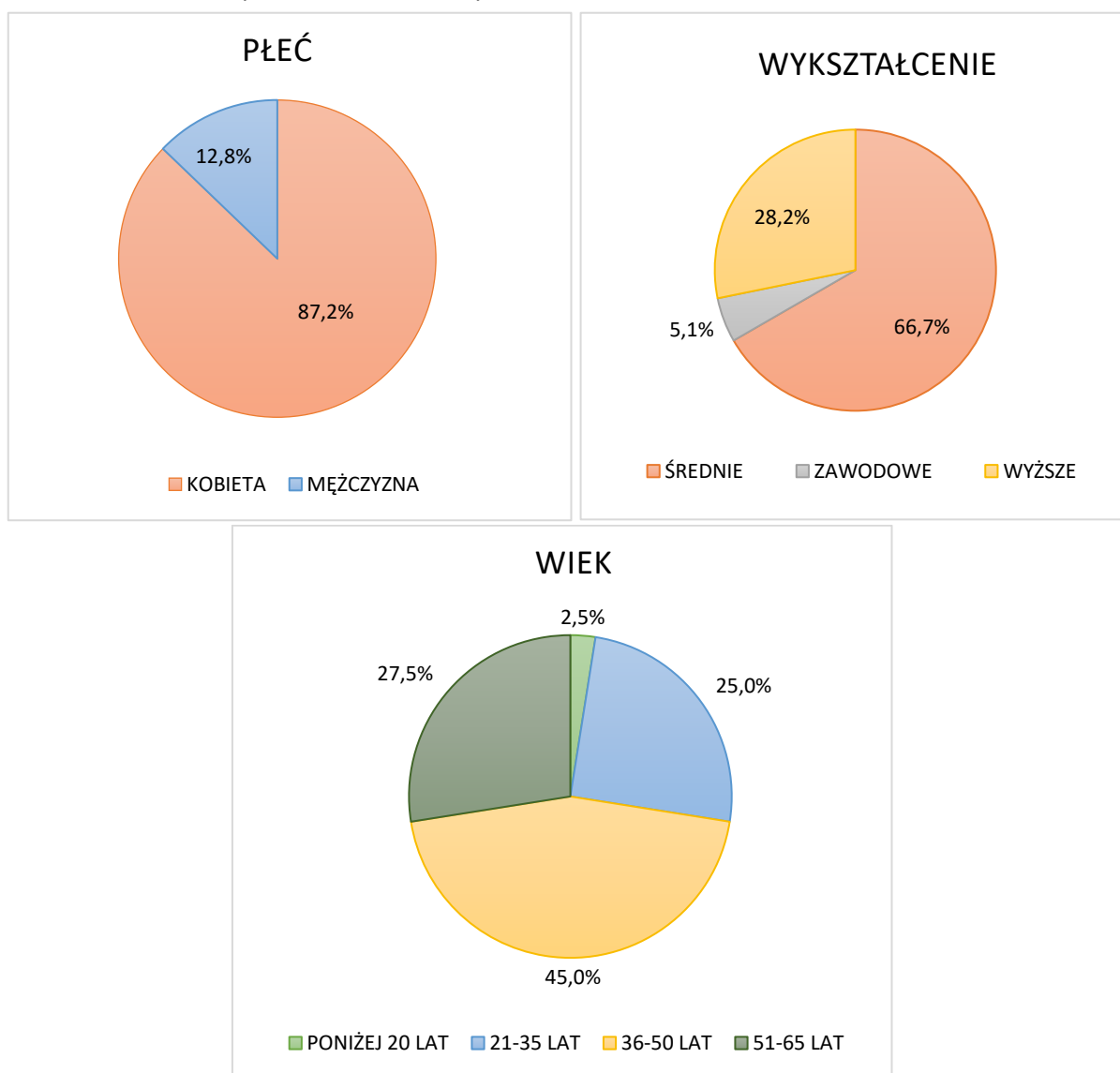
12.4. WNIOSKI

- ! Regularny wzrost dochodów ogółem, w tym skokowy wzrost dochodów w ostatnim roku.
- ! Wysoki poziom uzyskiwanych dofinansowań zewnętrznych, głównie dotacji unijnych.
- ! Regularny wzrost wydatków ogółem, w tym skokowy wzrost wydatków w ostatnim roku.
- ! Niski udział wydatków inwestycyjnych w stosunku do wydatków ogółem na przestrzeni ostatnich lat.
- ! Znaczne uzależnienie działań proinwestycyjnych od możliwości finansowania zewnętrznego.

13 PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO

Jednym z elementów partycypacji społecznej przy tworzeniu Strategii Rozwoju Gminy, obok tradycyjnych konsultacji (w postaci wyłożenia do publicznego wglądu dokumentu, dyskusji publicznej/warsztatu, z dopuszczeniem możliwości składania sugestii i propozycji w formie wniosków), jest badanie ankietowe. Pozwala ono na zdobycie wiedzy nt. odczuć społeczności lokalnej dotyczących aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy i sposobu jej funkcjonowania oraz stanowi narzędzie poznawcze potrzeb społeczności Gminy.

Na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego⁹⁰, dokonano charakterystyki najistotniejszych problemów i największych potencjałów gminy Markusy. W badaniu aż 87,2% stanowiły kobiety, natomiast jedynie 12,8% to mężczyźni. Wśród uczestników badania dominowały osoby w wieku w przedziale 36-50 lat (40,7%) oraz w dalszej kolejności 51-65 lat (27,5%). Respondenci posiadają w większości wykształcenie średnie (54,1%) oraz wyższe (28,2%). Niewielki odsetek uczestników badania posiada natomiast wykształcenie zawodowe.

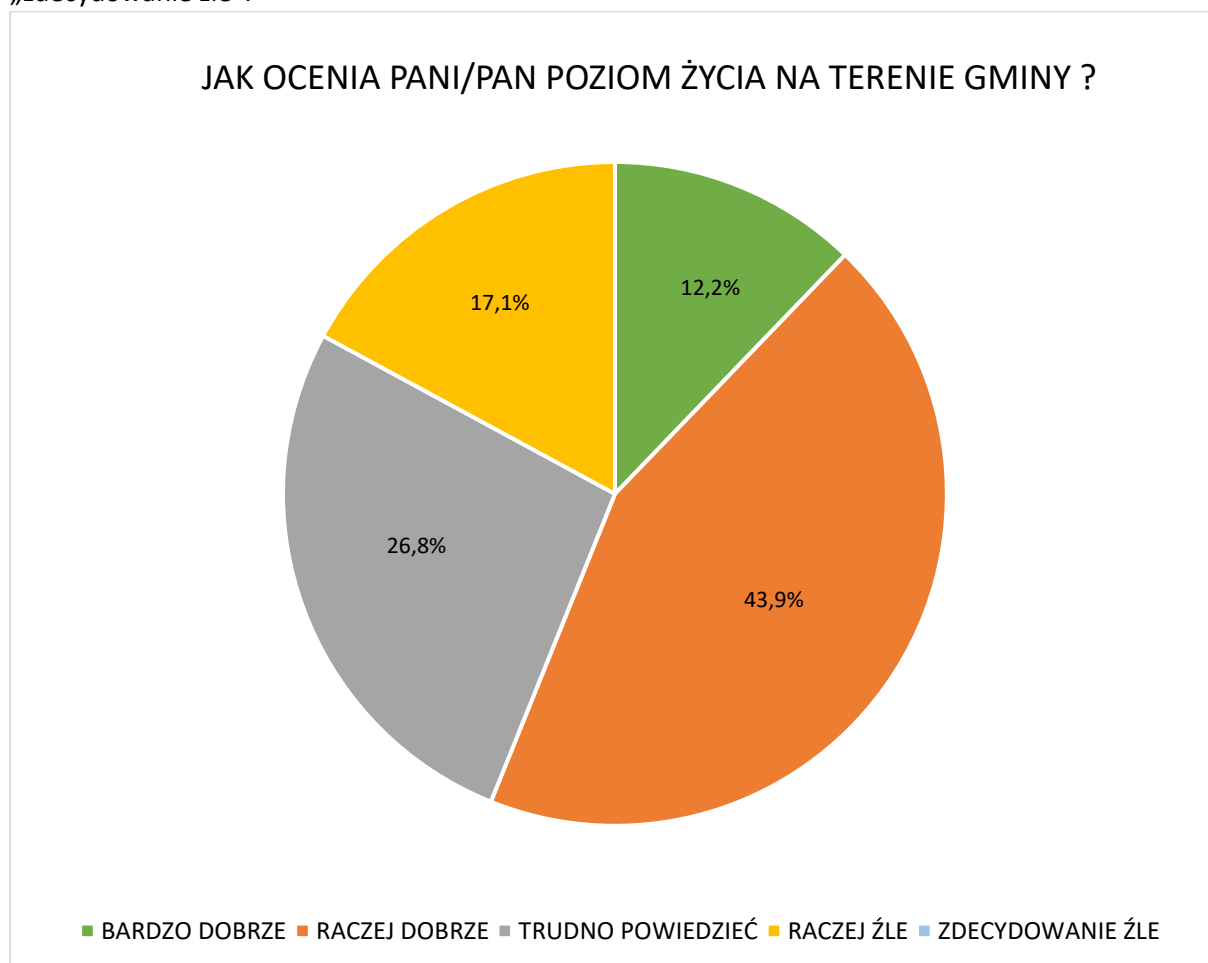

Ryc. 39 Profil uczestnika ankiety (tzn. płeć, wiek, wykształcenie)

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Markusy na lata 2025-2034.

⁹⁰ Ogłoszenie o konsultacjach i ankieta udostępnione zostały na tablicy ogłoszeń, stronie internetowej Urzędu i biuletynie informacji publicznej oraz w mediach społecznościowych. Ankiety można było wypełniać tradycyjnie lub elektronicznie za pośrednictwem kwestionariusza online.

Ankietę rozpoczynało pytanie dotyczące ogólnego poziomu życia na terenie Gminy. Wyniki wskazują, iż większość uczestników badania ocenia standard życia „raczej dobrze” (43,9%). Statystycznie co czwarty mieszkaniec nie był w stanie jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie zaznaczając odpowiedź „trudno powiedzieć”, natomiast żaden respondent nie wskazał na odpowiedź „zdecydowanie źle”.

Ryc. 40 Ocena poziomu życia na terenie Gminy

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Markusy na lata 2025-2034.

Następne pytanie stanowiło dokładną ocenę warunków życia ludzi w różnych aspektach. Dotyczyło to zagadnień zarówno społecznych, jak również ekonomicznych i środowiskowo-przestrzennych.

Spośród uzyskanych odpowiedzi na przedstawione zagadnienia uczestnicy badania najczęściej wskazywali odpowiedź „przeciętnie” (ok. 32,1%). Relatywnie często wybierano również odpowiedź „raczej źle” (ok. 23,1%), natomiast najrzadziej wybieraną odpowiedzią było „bardzo dobrze” (ok. 6,6%).

Najmniej korzystnie ankietowani oceniają rynek pracy i możliwości zatrudnienia i realizacji zawodowej oraz dostęp do infrastruktury kanalizacyjnej. Ponadto w opinii znacznej części respondentów dostępność i jakość opieki zdrowotnej oraz do zajęć pozalekcyjnych i kursów dla dzieci i młodzieży również są niewystarczające.

Pozytywnie uczestnicy badania oceniają natomiast walory środowiskowe i krajobrazowe, gdzie większość badanych zaznaczyło odpowiedzi „bardzo dobrze” lub „raczej dobrze”. Mieszkańcy wyrażają również stosunkowo pozytywną opinię na temat dostępu i jakości edukacji szkolnej i przedszkolnej, także dostępu do infrastruktury wodociągowej.

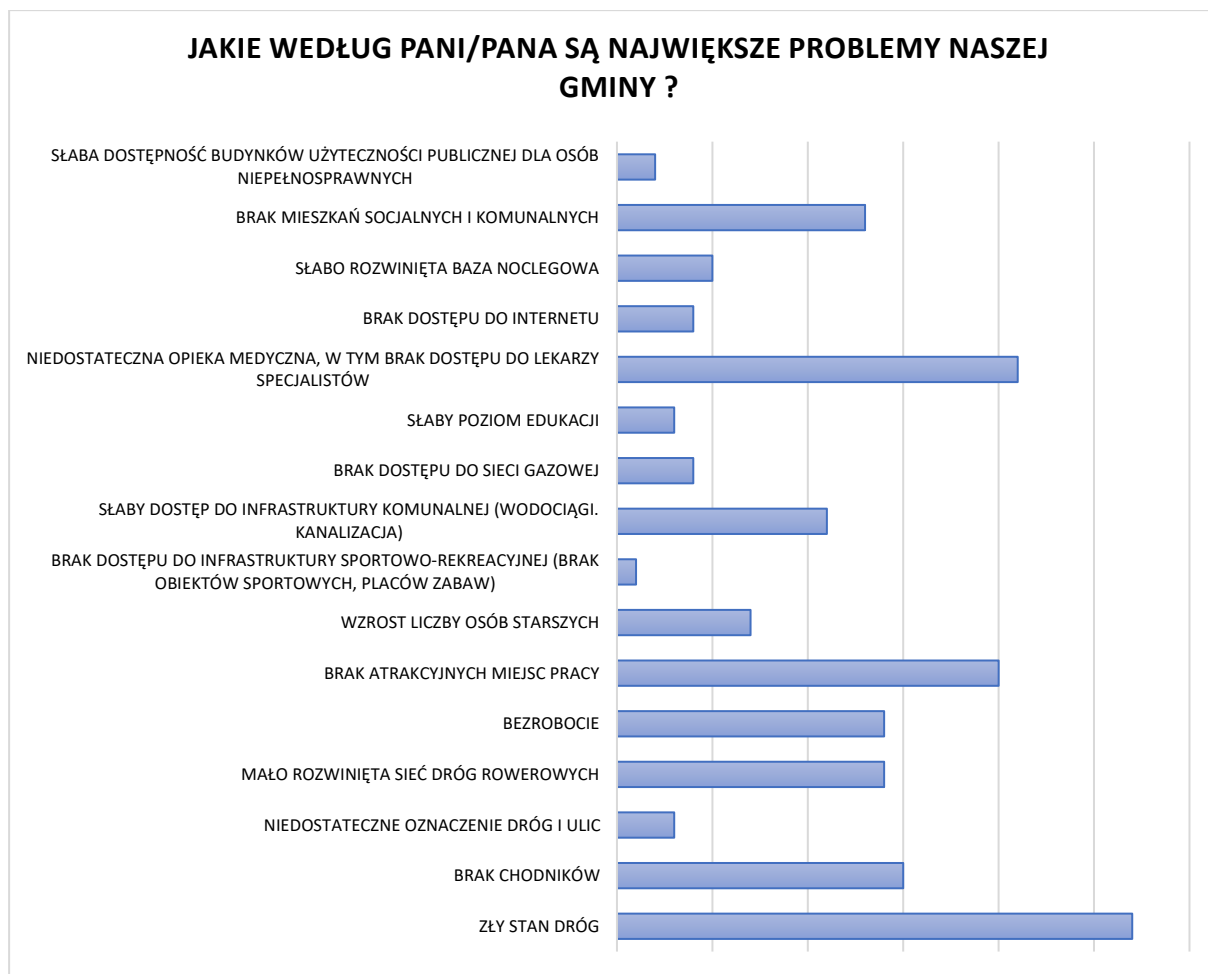
Poniżej znajduje się szczegółowy rozkład procentowy uzyskanych odpowiedzi:

Ryc. 41 Ocena poziomu życia na terenie Gminy (cd.)

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Markusy na lata 2025-2034.

Kolejne pytanie w przeprowadzonym badaniu ankietowym dotyczyło wskazania największych problemów, z którymi zmagają się gmina Markusy. Odpowiedzi dotyczyły zarówno infrastruktury technicznej w Gminie, jak i życia społecznego mieszkańców.

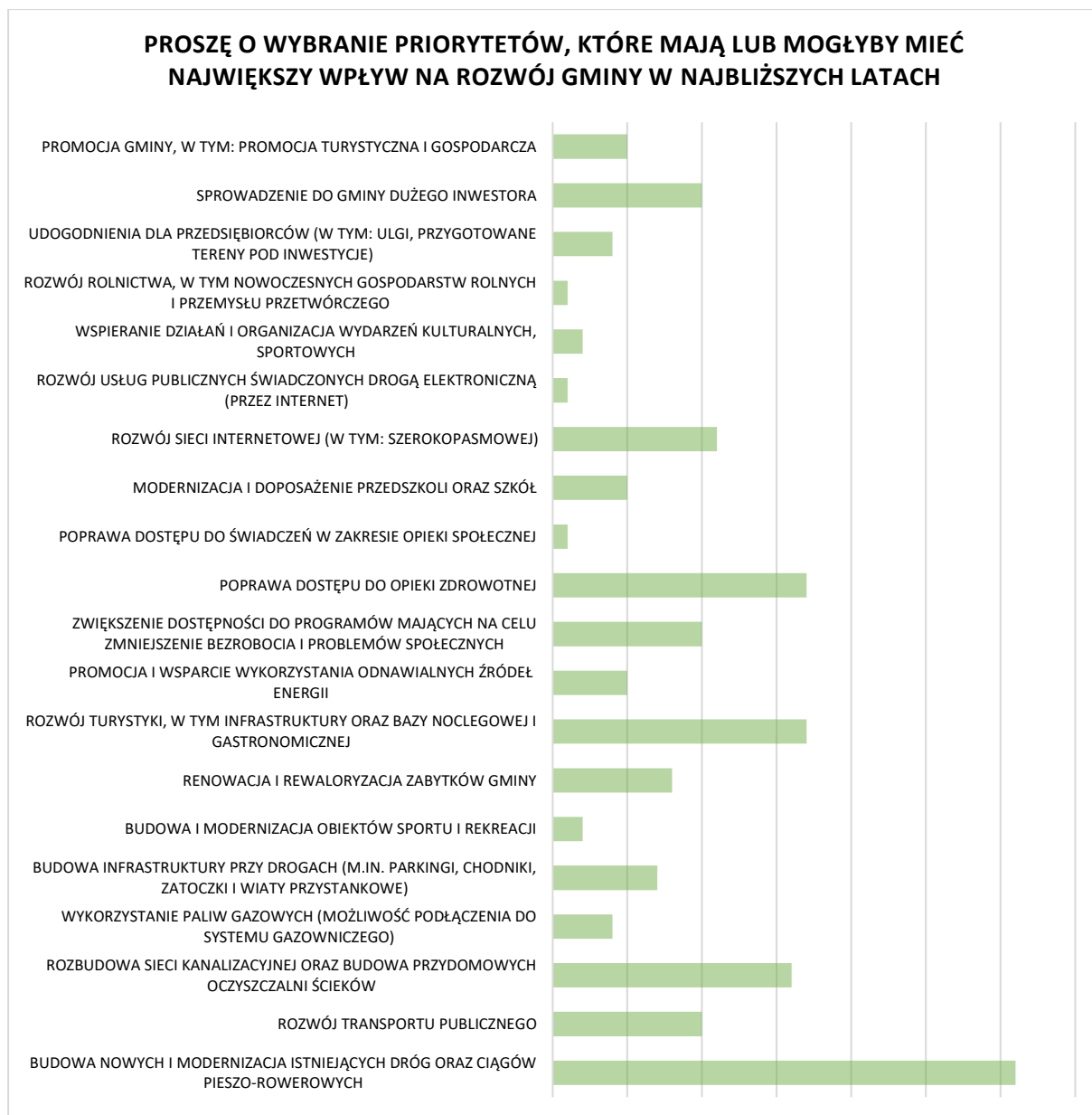

Ryc. 42 Określenie najważniejszych problemów w Gminie

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Markusy na lata 2025-2034.

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych i uzyskanych odpowiedzi wynika, iż głównym problemem Gminy jest zły stan dróg, niedostateczna opieka medyczna, w tym brak dostępu do lekarzy specjalistów, a także brak atrakcyjnych miejsc pracy. Pozostałe zagadnienia były rzadziej poruszane.

Następnie respondenci zostali poproszeni o wybranie priorytetów, które mają lub mogłyby mieć największy wpływ na rozwój Gminy w najbliższych latach:

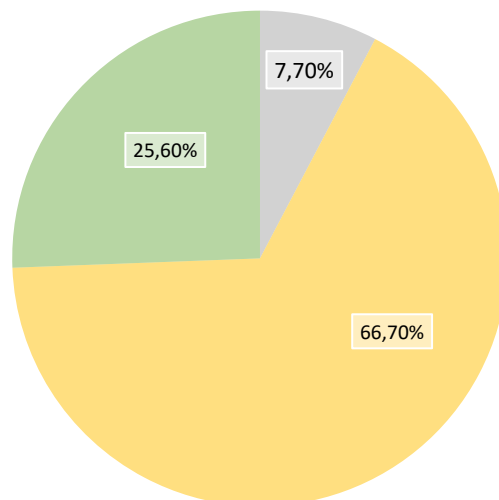
Ryc. 43 Ustalenie głównych priorytetów mających wpływ na rozwój Gminy

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Markusy na lata 2025-2034.

Spośród wyżej wymienionych zagadnień respondenci badania jako priorytety mogące mieć realny wpływ na rozwój gminy Markusy zdecydowanie najczęściej wskazali budowę nowych i modernizację istniejących dróg i ciągów pieszo-rowerowych. Relatywnie często wskazywano również poprawę dostępu do opieki zdrowotnej, rozwój turystyki i rozbudowę sieci kanalizacyjnej oraz budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.

Ostatnie pytanie w ankiecie dotyczyło przyszłego wizerunku Gminy. Na pytanie: „Z czym chciał(a)by Pani/Pan, aby utożsamiano Gminę za 10 lat ?” Mieszkańcy Gminy odpowiedzieli następująco:

Z CZYM CHCIAŁ(A)BY PANI/PAN, ABY UTOŻSAMIANO GMINĘ W ROKU 2030 ?

■ Z GMINĄ ATRAKCYJNĄ DLA TURYSTÓW

■ Z GMINĄ PRZEDSIĘBIORCZĄ, ATRAKCYJNĄ DLA INWESTORÓW I TWORZĄCĄ NOWE MIEJSCA PRACY

■ Z GMINĄ EKOLOGICZNĄ DBAJĄCĄ O ŚRODOWISKO NATURALNE I ESTETYKĘ OTOCZENIA

Ryc. 44 Tożsamość Gminy w perspektywie najbliższych 10 lat na podstawie opinii mieszkańców

Materiał źródłowy: Ankieta do Strategii Rozwoju Gminy Markusy na lata 2025-2034.

Zdecydowana większość mieszkańców utożsamia Gminę za 10 lat z Gminą przedsiębiorczą, atrakcyjną dla inwestorów i tworzącą nowe miejsca pracy.

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Najważniejsze wykorzystane akty prawne:

- Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023 poz. 1688).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2024 poz. 609 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz. U. 2023 poz. 1094 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. 2024 poz. 324).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (t.j. Dz. U. 2023 poz. 1478 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy (Dz. U. 2021 poz. 1615).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 listopada 2022 r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (Dz. U. 2023 poz. 300).
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r. w sprawie Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. 2022 poz. 2379).

Najważniejsze dokumenty i publikacje:

- Grunty i gleby w Europie. Dlaczego konieczne jest korzystanie z tych niezbędnych i wyczerpywalnych zasobów w sposób zrównoważony? Europejska Agencja Środowiska, 2019.
- Powszechny Spis Rolny 2010, 2020.
- Raport o stanie Gminy Markusy za rok 2023, 2024.
- Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), 2017, Rada Ministrów, Warszawa.
- Strategia rozwoju Ponadlokalnego MOF Elbląga 2030, 2024.
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Markusy na lata 2017-2027.
- Strategia Rozwoju Gminy. Poradnik praktyczny, 2021, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku, 2019, Rada Ministrów, Warszawa.
- Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, 2012, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Markusy, 2022.
- Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego, 2020.

Najważniejsze witryny internetowe:

- <https://bdl.stat.gov.pl/>
- <http://bibliotekamarkusy.naszabiblioteka.com/>
- <https://bipmarkusy.warmia.mazury.pl/>
- <https://capap.gugik.gov.pl>
- <https://european-union.europa.eu/>
- <https://elblag.policja.gov.p>
- <https://ekrs.ms.gov.pl/>.
- <https://isok.gov.pl/>
- <https://markusy.pl/>
- <https://markusy.e-mapa.net/>
- <https://stat.gov.pl/>
- <https://wybory.gov.pl/>
- <https://www.bdl.lasy.gov.pl/>
- <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl>
- <http://www.geoportal.gov.pl/>
- <https://www.gios.gov.pl/pl/>
- <https://www.gov.pl/>
- <https://www.gov.pl/web/gdos>
- <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/>
- <https://www.polskawliczbach.pl/>
- <https://www.wuoz.olsztyn.pl/>
- <https://zabytek.pl/>